

BERETNING
afgivet af
KOMMISSIONSDOMSTOLEN
af 9. JULI 1984
vedrørende Harpoon-missilulykken
den 6. september 1982.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
<u>KAPITEL I: Indledende bemærkninger om kommissionsdomstolens nedsættelse, baggrunden herfor og de foretagne undersøgelser.</u>	
<u>A. Kommissionsdomstolens nedsættelse.</u>	1
<u>B. Baggrunden for kommissionsdomstolens nedsættelse.</u>	2
1. Uheldet den 6. september 1982.	2
2. Reimann-rapporten.	2
3. Den tekniske undersøgelsesgruppes rapport, september 1982.	2
4. Marineauditør Reimanns fortsatte undersøgelser, herunder besøget på "Belknap".	3
5. Kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982.	4
6. Den efterfølgende auditørundersøgelse.	5
7. Tiltalerejsningen.	5
8. Forsvarsministerens besvarelse af spørgsmål fra Folketingets forsvarsudvalg og medlem af folketinget Pelle Voigt.	6
9. Beretningen af 28. juni 1984 fra Folketingets forsvarsudvalg.	9
10. Artiklerne i Holbæk Amts Venstreblad.	12
11. Kommissoriet.	12
<u>C. De foretagne undersøgelser.</u>	13
1. Skriftligt materiale.	13
2. Afhørte personer.	13
3. "Kravet" om afhøring af forsvarsministeriets departementschef J. Hermann.	16
4. Besigtigelse af Harpoon-missilanlægget på "Peder Skrams" søsterskib "Herluf Trolle".	17

KAPITEL II: Undersøgelsen af, "hvorfor en amerikansk
advarsel ikke har ført til ændringer i
de danske missilers sikkerhed".

<u>A. Tema for undersøgelsen.</u>	18
<u>B. Om sagsbehandlingen i SMK i almindelighed, herunder proceduren for meddelelse af sikkerhedsmæssige forhold fra McDonnell Douglas til SMK.</u>	19
1. SMK's redegørelse af 23. juli 1984 til kommissionsdomstolen.	19
2. Supplerende vidneforklaringer.	24
<u>C. Brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.</u>	26
1. Ordlyden.	26
2. Sagsbehandlingen.	27
3. Den tidligere kommissionsdomstols vurdering af sagsbehandlingen.	28
4. SMK's redegørelse af 23. juli 1984 til kommissionsdomstolen.	29
5. Ingeniør Elgaard Jensens bemærkninger til sagsbehandlingen og til kritikken heraf i beretningen fra den tidligere kommissionsdomstol.	30
6. De for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer.	35
<u>D. "Signalet" af 21. juli 1981 vedrørende "Coontz"-uheldet.</u>	38
1. Ordlyden.	38
2. Sagsbehandlingen.	39
3. Den tidligere kommissionsdomstols vurdering af sagsbehandlingen.	40
4. SMK's redegørelse af 23. juli 1984 til kommissionsdomstolen.	41

5. Ingeniør Elgaard Jensens bemærkninger til sagsbehandlingen og til kritikken heraf i beretningen fra den tidligere kommissionsdomstol. 42
6. De for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer. 42

KAPITEL III: Undersøgelsen af omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

A. Indledende bemærkninger om den militære anklagemyndighed og om de principielle retningslinier for afgørelsen af tiltalespørgsmålet. 45

1. Den militære anklagemyndighed. 45
2. De principielle retningslinier for afgørelsen af tiltalespørgsmålet. 46

B. Det fra forsvarsministeriet modtagne materiale vedrørende tiltalespørgsmålet. 49

1. Forsvarsministeriets anmodning om iværksættelse af en auditørundersøgelse m.v. 49
2. Den fælles redegørelse af 18. juli 1984 fra forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og hærauditør H. J. Agger. 50
3. Udtalelsen af 10. august 1983 fra chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, til forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen. 51
4. Den fælles redegørelse af 18. juli 1984 fra forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og hærauditør H. J. Agger (fortsat). 53

5. Indstillingen af 6. december 1983 fra forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og hærauditør H.J. Agger til forsvarschefen, general Knud Jørgensen, vedrørende tiltalespørgsmålet. 56
6. Forsvarschefens skrivelse af 12. december 1983 til forsvarskommandoauditøren. 60
7. Forsvarsministeriets skrivelse af 31. juli 1984 til kommissionsdomstolen. 60

C. De for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer vedrørende tiltalespørgsmålet. 60

KAPITEL IV: Notat af 5. september 1984 fra advokat Per Walsøe. 71

KAPITEL V: Undersøgelsens resultat.

A. Indledende bemærkninger, herunder om Reimann-rapportens betydning for undersøgelsen. 74

1. Vurderingen af det ved undersøgelsen tilvejebragte materiale. 74
2. Reimann-rapportens betydning for undersøgelsen. 74

B. Brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas. 77

1. Indeholdt brevet en advarsel i egentlig - formel - forstand? 77
2. Sagsbehandlingen i våbenelektroniksektionen (VV2), herunder begrundelsen for brevet henlæggelse. 78

C. "Signalet" af 21. juli 1981 vedrørende "Coontz"-uheldet.

80

D. Omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for, at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

82

1. Sammenfatning af hændelsesforløbet fra afgivelsen i maj 1983 af den første kommissionsdomstols beretning til tiltalespørgsmålets afgørelse i december s.å. 82
2. Sonderingerne i efteråret 1983 vedrørende muligheden for at afgøre sagen mod orlogskaptajn Henning G. Olsen arbitrært. 83
3. Grundlaget for beslutningen om alene at rejse tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen. 84
4. Vurdering af den militære anklagemyndigheds undladelse af at rejse tiltale mod andre end orlogskaptajn Henning G. Olsen. 86

BILAG: Udskrift af kommissionsdomstolens retsbog.

KAPITEL I:

Indledende bemærkninger om kommissionsdomstolens nedsættelse, baggrunden herfor og de af domstolen foretagne undersøgelser.

A. Kommissionsdomstolens nedsættelse.

Ved kongelig ordre udfærdiget ad mandatum af justitsministeren den 9. juli 1984 blev det pålagt undertegnede højesteretsdommer Palle Kiil i henhold til retsplejelovens § 21 at beklæde retten under en undersøgelse af visse i kommissoriet nærmere angivne forhold i forbindelse med den utilsigtede affyring af et Harpoon-missil fra fregatten "Peder Skram" den 6. september 1982 og den efterfølgende behandling og afgørelse af tiltalespørgsmålet i anledning af uheldet.

I justitsministerens skrivelse af 9. juli 1984 (bilag 1), hvormed kommissoriet blev fremsendt, hedder det:

"Justitsministeriet udfærdigede den 11. oktober 1982 kommissorium for landsdommer Jacques Hermann til i henhold til retsplejelovens § 21 at beklæde retten under den undersøgelse, der skønnedes nødvendig for at bringe klarhed over omstændighederne i forbindelse med affyringen af et Harpoon-missil fra fregatten Peder Skram den 6. september 1982. Det skulle herunder undersøges, om gældende sikkerhedsforskrifter var hensigtsmæssige og tilstrækkelige, om eventuelle tekniske fejl eller konstruktionsmæssige mangler havde været medvirkende årsag til hændelsen, samt om ansvar for fejl eller forsømmelse ville kunne gøres gældende mod nogen.

Efter at kommissionsdomstolen havde afgivet beretning, blev der af den militære anklagemyndighed rejst tiltale ved Københavns byret mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

Justitsministeriet har herefter udfærdiget kommissorium for Dem til i henhold til retsplejelovens § 21 at beklæde retten under en undersøgelse af, hvorfor en amerikansk advarsel ikke har ført til ændringer i de danske missilers sikkerhed, samt af omstændighe-

derne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

-----"

Justitsministeriet beskikkede samtidig statsadvokat H. C. Abildtrup til at repræsentere det offentlige under sagen.

Sekretærforretningerne har været varetaget af fuldmægtig i justitsministeriet Svend Bjerg Hansen.

B. Baggrunden for kommissionsdomstolens nedsættelse.

1. Som det fremgår af kommissoriet, skete der den 6. september 1982 en utilsigtet affyring af et Harpoon-missil fra fregatten "Peder Skram". Uheldet, der medførte omfattende materiel skade i et sommerhusområde ved Lumsås, indtraf, da orlogskaptajn Henning G. Olsen fra Søværnets Materielkommando (SMK), der var ombord for at foretage afprøvning af missilsystemet, ca. kl. 11.28 efter indkodning af målretningsdata påvirkede affyringsgrebet.

2. Uheldet gav anledning til, at der allerede samme dag indledtes undersøgelser ombord på "Peder Skram". Undersøgelserne blev foretaget af daværende marineauditor M. Reimann med bistand af kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen, begge fra SMK. Resultatet af denne - helt foreløbige - undersøgelse fremgår af den som bilag A fremlagte rapport af 6. september 1982 med continuationer, senest af 12. oktober 1982, den såkaldte Reimann-rapport på i alt 12 sider. I en af auditor Reimann underskrevet continuationsspåtegning på rapporten, dateret den 7. september 1982 - dagen efter uheldet - hedder det:

"Inden ilandsætningen fra skibet kl. 15.00 tilkendegav undertegnede OK H. G. Olsen, der fortsat var stærkt chokeret efter hændelsen, at det efter den foreløbige undersøgelse kunne fastslås, at der var tale om tekniske fejl, som han ikke var ansvarlig for, og som ikke var markerede på en sådan måde, at de kunne give ham anledning til at stoppe afprøvningen."

3. Som det imidlertid fremgår af den i kommissoriet om-

talte beretning fra den tidligere kommissionsdomstol under ledelse af daværende landsdommer Jacques Hermann (bilag D), nedsatte chefen for SMK, kontreadmiral M. E. Michelsen, den 8. september 1982 en undersøgelsesgruppe med den opgave at klarlægge de tekniske årsager til den utilsigtede missilaffyring den 6. september 1982. Undersøgelsesgruppens sammensætning og arbejde samt de konklusioner, gruppen nåede frem til, er beskrevet i en samme måned afgivet rapport (bilag B), der er nærmere omtalt i beretningen fra den tidligere kommissionsdomstol side 20 ff. Af gengivelsen i beretningen side 23 af dele af rapporten fremgår, at undersøgelsesgruppen fandt at kunne afvise tekniske fejl som årsag til uheldet, der fandtes at måtte tilskrives orlogskaptajn Olsens manglende iagttagelse af foreskrevne procedurer for afprøvning af systemet, en vurdering, som senere blev tiltrådt af den tidligere kommissionsdomstol, jfr. dennes beretning side 96 og side 116 f.

4. Da resultatet af den tekniske undersøgelsesgruppes arbejde forelå, anmodede kontreadmiral Michelsen i skrivelse af 21. september 1982 (bilag 8, side 8-9) marineauditør Reimann om "i fortsættelse af den afsluttede tekniske undersøgelse at iværksætte en undersøgelse af hændelsens øvrige omstændigheder med henblik på at placere et ansvar for den utilsigtede affyring." Som baggrund herfor anførtes det i skrivelsen, at den tekniske afprøvning af missilsystemet, som havde givet anledning til den utilsigtede affyring, var blevet udført af personel fra SMK, således at formodningen måtte være for, at ansvaret for hændelsen alene ville kunne placeres ved SMK.

Auditør Reimann, som allerede den 13. september 1982 under en samtale med kontreadmiral Michelsen var blevet gjort bekendt med, at man i USA efter et missiluheld havde indført en ekstra nøgle, der gennem en nedsættelse af spændingen under afprøvning af systemet gav 100% sikkerhed mod utilsigtede affyringer, aflagde som indledning til denne undersøgelse den 21. september 1982 besøg ombord på den amerikanske missilkrydser "Belknap", der da lå ved Lange-linie. Besøget er beskrevet i en kontinuationspåtegning af s.d. i Reimann-rapporten. Det fremgår heraf, at auditør Reimann fik forevist missilanlægget og kunne konstatere, at dette var udstyret med en yderligere kontakt, benævnt

"Launcher Enable" med tilhørende nøgle, som gennem en spændingsnedsættelse gav absolut sikkerhed mod utilsigtede affyringer under afprøvning af anlægget. Det oplystes, at installationen var foretaget i juli 1982 og var en følge af det såkaldte "Coontz"-uheld i juli 1981. I kontinuationspåtegningen i Reimann-rapporten hedder det herefter videre:

"Antruffen blev FTGC Hamilton, der angiver at være en af de tre teknikere ombord, der har med HARPOON missiler at gøre. Han er spurgt om, hvad han har lært om anvendelse af nøglen til "Function Select" og udtaler, at så længe denne nøgle ikke er drejet, kan der ikke etableres noget kredsløb til andre missiler end det, der afprøves og er sat spænding til. Han gøres bekendt med, at dette dog er sket ved betjening af anlægget på PEDER SKRAM, men stiller sig uforstående overfor dette, og hans assistent, der var tilstede og var fortrolig med diagrammerne i vejledningen, indtog samme standpunkt.

FTGC Hamilton blev yderligere gjort bekendt med, at lampen til missil nr. 4 på PEDER SKRAM lyste, uagtet missil nr. 3 blev afprøvet. Han siger, at han da nok ville have stoppet yderligere afprøvning, fordi dette var en usædvanlig situation, men han ville stadig være af den opfattelse, at en affyring var udelukket, fordi nøglen ikke var bragt i anvendelse."

5. Den videre undersøgelse af omstændighederne i forbindelse med uheldet og det eventuelle ansvar herfor overgik imidlertid kort efter til den af regeringen nedsatte kommissionsdomstol af 11. oktober 1982 under ledelse af daværende landsdommer Hermann og med hærauditør H. J. Agger som beskikket til at repræsentere det offentlige for kommissionsdomstolen. Reimann-rapporten, der ikke er offentliggjort, blev herefter overgivet til generalauditøren til videre formidling til kommissionsdomstolen.

Om baggrunden for regeringens beslutning om nedsættelse af kommissionsdomstolen, hvorom Folketingets forsvarsudvalg blev orienteret i et samråd med forsvarsministeren den 28. oktober 1982, hedder det i en samme dag udsendt pressemeddelelse bl.a.:

"Den tekniske rapport, jeg har modtaget sammen med de militære myndigheders foreløbige vurderinger viser, at det ligger klart, hvad der er sket - og hvorfor

det skete. Det er derimod ikke klarlagt, om de eksisterende betjeningsforskrifter o.s.v. er tilstrækkelige, hvorfor der endnu ikke er grundlag for at afgøre, om den procedure, som førte til uheldet, har været en egentlig overtrædelse af de gældende bestemmelser, eller om HARPOON-systemet har haft en sikkerhedsmæssig svaghed. Under alle omstændigheder er en fejlaffyring totalt uacceptabel, og der er derfor allerede truffet de nødvendige foranstaltninger til at undgå gentagelser.

På grund af den eksisterende uklarhed omkring ansvars placering og omkring sikkerhedssystemets tilstrækkelighed ved HARPOON har det været mig magtpåliggende at få dette undersøgt ved en uvildig instans, hvilket har været baggrunden for regeringens beslutning om at nedsætte en kommissionsdomstol."

6. Domstolens beretning (bilag D) blev efter det oplyste afgivet i maj 1983 og offentliggjort den 7. juni s.å. På grundlag af beretningen blev der iværksat en auditørundersøgelse under ledelse af forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen, der i en skrivelse af 6. december 1983 til forsvarschefen som rettergangschef (bilag 8, løst underbilag) bl.a. udtalte, at han fandt det rettest, at der blev rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen for overtrædelse af militær straffelovs § 15 i overensstemmelse med et vedlagt udkast til anklageskrift, der fulgte kommissionsdomstolens konklusion.

7. Ved skrivelse af 12. december 1983 (bilag 12) erklærede forsvarschefen sig enig heri og i, at der herudover ikke skulle rejses tiltale mod nogen. Anklageskriftet, der blev indleveret til Københavns byret den 13. december 1983, lyder således:

"Orlogskaptajn Henning Gotfred Olsen,
-----

sættes herved under tiltale ved Københavns byret til straf for overtrædelse af militær straffelovs § 15 ved den 6. september 1982 ca. kl. 11.28 om bord i fregatten Peder Skram, der befandt sig nordvest for Sjællands Odde på position 56° 05'4 nord - 11° 04'2 øst, og som tiltalte var om bord i for at foretage afprøvning af det i fregatten installerede Harpoon-missil-anlæg, under sådan afprøvning at have betjent anlægget på en overfladisk og mangelfuld samt tildels di-

rekte uforsvarlig måde, bedømt efter givne forskrifter for samt praksis og almindelig faglig opfattelse vedrørende forsvarlig betjening af systemet. Han ville afprøve anlægget med henblik på, om styrbordscelle 3 nu efter udskiftning af anlæggets Launcher Relay Assembly kunne bringes til at vise signalet "Ready to fire", men undlod som foreskrevet at lade bemandede den til cellen koblede Testset-simulator, foretog forkerte indstillinger på betjeningspanelet ved at anbringe grebet Launcher Select Switch i bagbordsstilling og ved på anlægget at indkode målretningsdata, der med den aktuelle sejlretning svarede til bagbord samt undlod navnlig efter påvirkning af celle 3 at iagttage kontrolpanelets signallamper, der i stedet for indikationer fra celle 3 viste indikationer fra den med denne celle sammenkoblede bagbordscelle 4, der modsat celle 3 var armeret. De beskrevne unladelser og handlinger i forbindelse med, at han derpå uden nødvendighed herfor i den foreliggende afprøvningssituation påvirkede anlæggets affyringsgreb, havde til følge, at missilet i celle nr. 4 blev affyret og ramte og detonerede i et sommerhusområde ved Lumsås med omfattende materiel skade til følge."

8. Såvel før som efter tiltalerejsningen er der både af Folketingets forsvarsudvalg og af medlem af folketinget Pelle Voigt stillet forsvarsministeren adskillige spørgsmål med relation til uheldet, de foretagne undersøgelser og beslutningen om tiltalerejsning. I et skriftligt svar af 14. februar 1984 til Pelle Voigt, der ønskede oplyst, hvorfor der ikke er gjort ansvar gældende over for den eller de i SMK, som var ansvarlige for, at McDonnell Douglas fabrikkernes anbefaling af 22. oktober 1980 om afmontering af tændkablerne under afprøvning ikke blev forelagt de overordnede eller de ansvarlige for den praktiske afprøvning af missilet, har forsvarsministeren således oplyst følgende:

"Forsvarschefen har på grundlag af beretningen fra kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982 besluttet at rejse tiltale mod orlogskaptajn H. G. Olsen. Forsvarschefen har over for mig oplyst, at han ikke i beretningen umiddelbart har fundet grundlag for, at tiltale rejses mod andre. Forsvarschefen har ikke herved truffet afgørelse om, hvorvidt de i beretningen anførte forseelser/unladelser for andre giver anledning til misbilligelser, sanktioner eller lignende.

Afgørelse af dette spørgsmål bør efter forsvarschefens opfattelse afvente domstolsafgørelsen i straffesagen mod orlogskaptajn H. G. Olsen.

Da det ikke kan udelukkes, at McDonnell Douglas' brev af 22. oktober 1980 vil blive inddraget i den verserende straffesag, finder jeg, at spørgsmålet, om der skal gøres ansvar gældende over for andre, må afvente straffesagens afslutning."

En række af forsvarsudvalget stillede spørgsmål blev besvaret skriftligt af forsvarsministeren den 2. marts 1984. I et af spørgsmålene ønskede udvalget oplyst, hvorfor søværnet ikke rykkede for eventuelle ændrede sikkerhedsbestemmelser efter uheldet med et Harpoon-missil på den amerikanske destroyer "Coontz". I svaret hedder det:

"Forsvarskommandoen har oplyst, at Søværnets Materielkommando den 11. august 1981 blev informeret om COONTZ-uheldet, som fandt sted den 14. juli 1981.

Af meddelelsen fra chefen for den amerikanske flåde til Søværnets Materielkommando fremgik, at uheldet skete under udførelse af rutinemæssige systemafprøvninger.

Det fremgik ligeledes, at de amerikanske myndigheder havde konstateret, at affyringen skyldtes væsentlige betjeningsfejl - heri indbefattet afvigelser fra de foreskrevne afprøvningsprocedurer og en fejlagtig afprøvningsrækkefølge.

De amerikanske flådemyndigheder oplyste endvidere, at en detaljeret gennemgang af hændelsesforløbet havde vist, at hverken designsvagheder eller materiel-fejl kunne anses at være årsag til uheldet. Det tilføjedes, at en rimelig efterlevelse af afprøvningsproceduren direkte ville have forhindret den utilsigtede affyring.

De amerikanske myndigheder tilføjede følgende vurdering:

"I gennem de 5 år, hvori HARPOON-systemet har været i operativ tjeneste, har der været gennemført tusinder af missilafprøvninger og systemcheck uden sikkerhedsproblemer. De opnåede resultater reflekterer de grundige sikkerhedsanalyser, der danner en del af konstruktionsbaggrunden. Yderligere har periodiske afprøvninger og vurderinger gennemført af den amerikanske flåde og visse andre brugere af systemet bekræftet systemets indbyggede sikkerheder."

Den første meddelelse om COONTZ-uheldet ændrede ikke Søværnets Materielkommandos opfattelse af HARPOON-sy-

stemets sikkerhed, og da det videre blev oplyst, at de amerikanske myndigheder, uanset resultatet af den indledende undersøgelse og uanset HARPOON-systemets langvarige og sikkerhedsmæssige tilfredsstillende status som operativt system, ville iværksætte en yderligere vurdering af sikkerheden ved alle HARPOON-installationerne i den amerikanske flåde, samt da resultatet af denne vurdering ville blive meddelt alle brugere af HARPOON-systemet, anså Søværnets Materielkommando det ikke for muligt at fremskynde indhentning af yderligere oplysninger i sagen.

Søværnets Materielkommando modtog et foreløbigt resultat af den omtalte amerikanske sikkerhedsvurdering den 8. september 1982, som generelt bekræftede den opfattelse af årsagen til COONTZ-uheldet, som var resultatet af den indledende undersøgelse i sommeren 1981."

Den 8. marts 1984 stillede medlem af folketinget Pelle Voigt herefter følgende spørgsmål til forsvarsministeren:

"Hvem i forsvarskommandoen tilsidesatte det resultat af marineauditørens og SMK's missileksperters undersøgelse af årsagen til Harpoon-missil-ulykken den 6. september 1982, at ulykken skyldtes en teknisk fejl, og fik i stedet udsendt en pressemeddelelse om, at uheldet skyldtes en menneskelig fejl, og med hvilken begrundelse skete tilsidesættelsen?"

I ministerens skriftlige svar af 16. marts 1984 hedder det:

"Forsvarskommandoen har i anledning af det rejste spørgsmål over for mig oplyst, at der ved de første hurtige undersøgelser af PEDER SKRAM den 6. og 7. september 1982 blev konstateret to tekniske defekter i Harpoon-anlægget, en defekt sikring og et defekt printkort. På dette grundlag og sammenholdt med orlogskaptajn H. G. Olsens umiddelbare forklaring foreslog Søværnets Materielkommando den 7. september 1982 Forsvarskommandoen udsendelse af en pressemeddelelse med angivelse af, at der var konstateret tekniske fejl, og at fejlbetjening var udelukket.

Efter drøftelser mellem Forsvarskommandoen og Søværnets Materielkommando besluttede Chefen for Søværnets Materielkommando allerede den 8. september at nedsætte en undersøgelsesgruppe til klarlæggelse af de tek-

niske årsager til uheldet, og der var således ikke grundlag for at udsende den af Søværnets Materielkommando den 7. september foreslåede pressemeddelelse. Forsvarskommandoen har i den forbindelse oplyst, at man principielt ikke udtaler sig offentligt om årsags-, skylds- og ansvarsspørgsmål i forbindelse med uheld med forsvarets materiel, før der foreligger resultat af foretagne kvalificerede undersøgelser. Det kan endelig oplyses, at Forsvarskommandoen afviser at have udsendt en pressemeddelelse som anført i begrundelsen for spørgsmålet, ligesom Radioprogramdirektørembedet ved Danmarks Radio har oplyst, at man ikke har omtalt uheldet eller den nævnte pressemeddelelse i radioavisen den 8. september 1982 om morgenen."

I et senere svar af 29. juni 1984 til Pelle Voigt har forsvarsministeren fastholdt, at der allerede på uheldsdagen konstateredes en eller flere tekniske fejl, og at disse blev identificeret ved de senere, egentlige tekniske undersøgelser.

9. Drøftelserne i Folketingets forsvarsudvalg af spørgsmålet om behandlingen af Harpoon-missil sagen resulterede i en beretning, afgivet af udvalget den 28. juni 1984 (Folketinget 1983-84 (2. samling) Blad nr. 770). I beretningen hedder det:

"Udvalget har drøftet spørgsmålet om behandlingen af Harpoon-missil sagen og har stillet spørgsmål til forsvarsministeren og til justitsministeren, som disse har besvaret i samråd.

Et flertal (socialdemokratiets, socialistisk folkepartis og det radikale venstres medlemmer af udvalget) ønsker på baggrund af den i Holbæk Amts Venstreblad offentliggjorte del af Reimann-rapporten, at forsvarsministeren foranlediger, at den militære anklagemyndighed trækker anklagen mod orlogskaptajn Henning G. Olsen tilbage.

Af Reimann-rapporten fremgår det klart, at der har været kendskab til tekniske mangler i Harpoon-missilets sikkerhedssystem, hvilket fremgår af det forhold, at amerikanerne efter Coontz-uheldet fik tilført yderligere sikring af systemet, som forhindrer, at uheld - også som det, der fandt sted i Danmark - kan finde sted.

Det fremgår yderligere af Reimann-rapporten, at det

af teknikerne på den amerikanske missilkrydser "Belknap" blev oplyst, at ingen affyring af et missil skulle kunne finde sted, så længe den hos skibschefen opbevarede nøgle ikke er anvendt.

Af kommissionsrapporten fremgår det, at det amerikanske firma McDonnell Douglas har sendt en skrivelse til Søværnets Materielkommando, som - omend i beherskede vendinger, - gør opmærksom på den svaghed, der eksisterer i systemet, og anbefaler, at man afmonterer kabler ved testning af systemet.

Denne skrivelse blev henlagt uden reference til andre myndigheder.

Der er efter flertallets mening derfor grund til omgående at tilbagetrække anklagen mod orlogskaptajn H. G. Olsen samt at iværksætte en uvildig undersøgelse af, 1) hvorfor en amerikansk advarsel ikke har ført til ændringer i de danske missilers sikkerhedssystem, og 2) en vurdering af omstændighederne omkring forsøgene på ansvarspåleggelse i den foreliggende sag.

Flertallet hæfter sig især ved, at Reimann-rapporten, der indeholder de umiddelbare undersøgelser og afhøringer, ikke er gengivet i kommissionsdomstolens rapport, ligesom den ikke indgår i dennes konklusioner. Flertallet har intet ønske om at gribe ind i domstolens selvstændighed, men det er flertallets opfattelse, at forholdene omkring den administrative tiltale-rejsning er så særegne, at en opretholdelse af tiltalen vil være urimelig, ligesom domstolene ingen mulighed vil få for at fastslå andres ansvar for ulykken.

Flertallet kan oplyse, at venstresocialisterne, der ikke har medlemmer i udvalget, kan tilslutte sig ovenstående.

Et mindretal (det konservative folkepartis, venstres, centrum-demokraternes og kristelig folkepartis medlemmer af udvalget) bemærker, at forsvarsministeren over for udvalget har oplyst, at der på flere måder er truffet foranstaltninger til at undgå lignende uheld i fremtiden. Senest har man i slutningen af maj måned 1984 påbegyndt installation af de to sikkerhedsforbedringer, der er omtalt i kommissionsdomstolens beretning, side 122-123.

Mindretallet ønsker at fremhæve, at auditor Reimanns helt foreløbige rapport har været fremlagt for kommissionsdomstolen, der da også selv er gået ind i en vurdering af spørgsmålet om designmæssige svagheder ved Harpoon-systemet. Der er således ikke fremkommet nye oplysninger, som kan give grundlag for en ændret vurdering af sagen i forhold til kommissionsdomstolens

beretning. Kommissionsdomstolens vurdering af ansvarsspørgsmålet bygger på omfattende undersøgelser af sagen, og anklagemyndigheden har lagt den til grund for afgørelsen af tiltalespørgsmålet.

Mindretallet finder, at det af principielle retssikkerhedsmæssige grunde må anses for overordentligt betænkeligt, såfremt et folketingsudvalg pålagde forsvarsministeren at gribe ind i anklagemyndighedens behandling af sagen, der jo allerede verserer ved domstolene.

I den forbindelse henviser mindretallet til justitsministeriets notits af 26. juni 1984, som er uddelt til udvalget, og som er optrykt som bilag til beretningen.

Som anført af justitsministeren ville det kunne have uoverskuelige konsekvenser, såfremt man indledte en ny praksis, hvorefter et folketingsflertal dikterede en minister, hvordan han skulle træffe afgørelse i en straffesag. I realiteten ville en sådan ny praksis fra folketingets side kunne føre til, at retfærdigheden blev gjort afhængig af skiftende politiske strømninger. Tidligere regeringer - herunder også tidligere socialdemokratiske regeringer - har da også ud fra de samme principielle synspunkter afholdt sig fra at gribe ind i behandlingen af konkrete straffesager.

Også forfatningsretlige betragtninger taler efter mindretallets opfattelse med meget betydelig vægt for den praksis, som hidtil har været fulgt fra folketingets side i forhold til strafferetsplejen. En indgriben fra folketingets side i konkrete straffesager ville ikke blot stemme dårligt overens med princippet i grundlovens § 3. Indleder man en sådan ny praksis fra folketingets side, vil man i realiteten opnå, at ministrenes ansvar for deres forvaltningsområde forflygtiges. I den forbindelse må man også være opmærksom på, at folketingets ombudsmand netop har til opgave på folketingets vegne at føre tilsyn med administrationen. Mindretallet må derfor tage afstand fra flertallets udtalelse og finder ikke grundlag for yderligere undersøgelser i denne sag.

Et andet mindretal (fremskridtspartiets medlem af udvalget) henstiller til forsvarsministeren, at der ned sættes en ny undersøgelseskommission med et passende antal medlemmer (herunder teknikere). Efter fremkomsten af den fornyede rapport kan der tages stilling til, hvorvidt der skal rejses anklager og mod hvem. Såfremt dommeren finder det hensigtsmæssigt at afvente en fornyet undersøgelseskommissions resultater, kan dommeren stille sagen i bero."

10. Som anført i flertalsudtalelsen i beretningen fra Folketingets forsvarsudvalg har Holbæk Amts Venstreblad offentliggjort dele af Reimann-rapporten. Dette er sket i flere artikler om missil-sagen i løbet af juni måned 1984. Artiklerne skal ikke her gøres til genstand for nærmere omtale, men alene for enkelte kommentarer.

I en artikel i bladet for lørdag den 9. juni 1984 betegnes rapporten som "Marineauditørens hemmeligholdte rapport", en betegnelse, som gentages i senere artikler. Betegnelsen bør i hvert fald have den tilføjelse med, at rapporten som omtalt foran under pkt. 5 via generalauditøren blev formidlet til den tidligere kommissionsdomstol og fremlagt under dennes behandling af missil-sagen, og at der intet holdepunkt er for, at man fra nogen side skulle have været interesseret i at hemmeligholde de helt foreløbige konklusioner, som rapporten indeholder, og som heller ikke auditor Reimann selv har tillagt den afgørende betydning for ansvarsbedømmelsen, som citaterne fra rapporten i bladets artikler giver indtryk af, jfr. herved auditor Reimanns i kapitel V, A, pkt. 2, gængsne forklaring for kommissionsdomstolen.

I artikler i bladet for lørdag den 16. og onsdag den 20. juni 1984 anføres, at auditor Reimann "ved et tilfælde", respektive "ved en tilfældighed" opdagede den ekstra sikkerhedsanordning under sit besøg ombord på missilkrydseren "Belknap" den 21. september 1982. Som det imidlertid fremgår af det foran under pkt. 4 anførte, var auditor Reimann allerede den 13. s.m. af kontreadmiral Michelsen orienteret om den amerikanske marines indførelse af denne ekstra sikkerhedsanordning efter "Coontz"-uheldet i juli 1981, en oplysning, som var fremkommet under arbejdet i den tekniske undersøgelsesgruppe, der blev nedsat to dage efter uheldet.

11. Efter at Folketingets forsvarsudvalg havde afgivet beretning, blev der under et samråd mellem justitsministeren og forsvarsudvalget den 3. juli 1984 opnået enighed om nedsættelse af kommissionsdomstolen med det foran under pkt. A citerede kommissorium. Opgaven omfatter herefter en undersøgelse af to specifikt angivne forhold med nær indbyrdes sammenhæng i den forstand, at en eventuel konsta-

tering af, at "en amerikansk advarsel" burde have været behandlet anderledes i SMK, naturligt må influere på bedømmelsen af både orlogskaptajn Henning G. Olsens og de øvrige impliceredes forhold.

Den ved Københavns byret verserende straffesag mod orlogskaptajn Henning G. Olsen er i august 1984 efter forsvarsministeriets begæring blevet udsat. I begæringen er anført, at udsættelsen ønskedes "med henblik på gennemførelsen af kommissionsdomstolens undersøgelse".

C. De foretagne undersøgelser.

1. Udgangspunktet for kommissionsdomstolens undersøgelser har været de rapporter og den beretning med tilhørende retsbogsudskrifter og bilag, som forelå ved domstolens nedsettelse. Disse er fremlagt under sagen som bilag A-E og omfatter:

Bilag A: Reimann-rapporten

Bilag B: Den tekniske undersøgelsesgruppes rapport fra september 1982 (Report from the Investigation Committee of the Inadvertent Launch of a Harpoon Missile).

Bilag C: Udskrift af retsbogen for kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982.

Bilag D: Beretning afgivet af kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982.

Bilag E: Udskrift af retsbogen for Københavns byrets 15. afdeling i sag nr. 4216/1983: Den militære anklagemyndighed mod tiltalte orlogskaptajn Henning Gotfred Olsen, omfattende retsmøderne til og med den 15. juni 1984.

Til supplerung af dette materiale anmodede domstolen ved to skrivelser af 13. juli 1984 (bilag 2 og 3) forsvarsministeriet om nærmere oplysninger vedrørende de af kommissoriet omfattede forhold og har fra ministeriet med to skrivelser af 31. juli 1984 (bilag 7 og 8) modtaget de ønskede redegørelser vedlagt et meget omfattende bilagsmateriale, som efterfølgende er blevet suppleret med yderligere bilag.

2. På grundlag af redegørelserne med tilhørende bilagsmateriale er der i 6 offentlige retsmøder foretaget afhøring af følgende 20 personer:

Agger, Hans Jørgen (retsbogen side 28)

Hærauditor.

Andersen, Kristian D. (retsbogen side 51)

Kontorchef i forsvarsministeriet, major.

Biering-Sørensen, L.F. (retsbogen side 24)

Forsvarskommandoauditor.

Christiansen, P. Verner (retsbogen side 43)

Fhv. departementschef i forsvarsministeriet.

Engell, Hans (retsbogen side 49)

Forsvarsminister.

Frederiksen, Mogens (retsbogen side 41)

Afdelingschef i forsvarsministeriet.

Gregersen, Kaj Møller (retsbogen side 11)

Civilingeniør. Chef for SMK's projektsektor (CP).

Gyde, Verner (retsbogen side 39)

Kontorchef i forsvarsministeriet.

Harpøth, Jens (retsbogen side 35)

Generalauditor.

Hinrichsen, Klaus O. (retsbogen side 45)

Civilingeniør. Ansat i våbenelektroniksektionen (PV 3) under projektsektoren (CP) i SMK.

Høgh, Carsten (retsbogen side 48)

Orlogskaptajn. Tjenstgørende i SMK 1973-1976 og 1978-1980.

Jensen, Jens Elgaard (retsbogen side 14)

Ingeniør. Chef for våbenelektroniksektionen (VV2) under våbenvedligeholdelsesafdelingen (VV) i SMK's vedligeholdelsessektor (CV).

Jørgensen, Knud (retsbogen side 38)

Forsvarschef, general. Rettergangschef i missilsagen.

Lensbøl, H. E. (retsbogen side 7)

Kommandørkaptajn. Chef for våbenvedligeholdelsesafdelingen (VV) under vedligeholdelsessektoren i SMK (CV).

Michelsen, Mads Einer (retsbogen side 3)

Kontreadmiral. Chef for SMK.

Olsen, Henning G. (retsbogen side 32)

Orlogskaptajn. Tjenstgørende i våbenelektroniksektoren (VV2) under våbenvedligeholdelsesafdelingen (VV) i SMK's vedligeholdelsessektor (CV).

Ranthe, K. K. (retsbogen side 6)

Kommandør. Chef for SMK's vedligeholdelsessektor (CV).

Reimann, M. (retsbogen side 20)

Fhv. marineauditor.

Tørsløv, P. (retsbogen side 46)

Kommandørkaptajn. Chef for SMK's centralplanlægningssektion (PLS).

Walsøe, Per (retsbogen side 36)

Advokat. Forsvarer for orlogskaptajn Henning G. Olsen under den verserende straffesag mod denne samt beskikket som bisidder for ham under kommissionsdomstolens undersøgelser.

Forud for afgivelsen af forklaring var der af forsvarsministeriet i skrivelse af 23. juli 1984 (bilag 6) meddelt samtykke til, at de pågældende under forklaring for domstolen fritages for den tavshedspligt, som måtte påhvile dem i henhold til retsplejelovens § 169. Med undtagelse af orlogskaptajn Olsen og ingeniør Jens Elgaard Jensen har samtlige afhørte afgivet forklaring under sædvanligt vidneansvar. Udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer har været forelagt de pågældende til godkendelse, og forklaringerne er derefter tilført retsbogen med de rettelser og bemærkninger indføjjet, hvormed udkastene er modtaget tilbage. Uddrag af forklaringerne er gengivet i de afsnit af beretningen, hvortil de naturligt hører, medens forklaringerne i deres helhed er gengivet i den udskrift

af retsbogen, der er vedhæftet beretningen som bilag.

Orlogskaptajn Olsen har sammen med sin bisidder, advokat Walsøe, haft lejlighed til at overvære samtlige afhøringer, og advokat Walsøe har efter afhøringernes afslutning fremsendt et notat til domstolen. Notatet (bilag 24) er gengivet nedenfor i kap. IV.

3. Som det fremgår, har kommissionsdomstolen ikke fundet anledning til som vidne at indkalde tidligere landsdommer, nu departementschef i forsvarsministeriet Jacques Hermann, der var udpeget til at beklæde retten under den første kommissionsdomstols undersøgelse af missiluheldet. Når der - lidt utraditionelt - kan være grund til kort at kommentere dette, skyldes det, at der under kommissionsdomstolens arbejde fra forskellig side gennem dagspressen, radioen og i form af spørgsmål til justitsministeren fremkom tilkendegivelser, som vanskeligt kunne opfattes som andet end forsøg på fra politisk side at påvirke domstolens arbejde gennem "krav" om afhøring af departementschef Hermann. Klarest er dette vel kommet til udtryk i det spørgsmål nr. S 876, som medlem af folketinget Pelle Voigt den 1. august 1984 stillede justitsministeren, og som lyder således:

"Mener ministeren, at det vil være muligt for den nu nedsatte kommissionsdomstol at opfylde sit kommissorium med hensyn til klarlæggelsen af forholdene om den administrative tiltalerejsning mod orlogskaptajn H. G. Olsen uden at afhøre den eneansvarlige for den tidligere kommissionsdomstols beretning og konklusioner, tidligere landsdommer, nu departementschef i forsvarsministeriet, Jacques Hermann?"

Justitsministerens svar lyder således:

"Ved skrivelse af 9. juli 1984 nedsatte jeg i medfør af retsplejelovens § 21 en kommissionsdomstol med den opgave at undersøge, hvorfor en amerikansk advarsel ikke har ført til ændringer i de danske missilers sikkerhed samt af omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for at der kun er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen. Højesteretsdommer Palle Kiil er udpeget som undersøgelsesdommer i sagen.

Hvorledes domstolen tilrettelægger sit arbejde inden

for kommissoriets rammer, hverken kan eller vil jeg naturligvis af principielle grunde tage stilling til."

De nævnte tilkendegivelser må gøre det naturligt at erindre om, at domstolenes grundlovssikrede uafhængighed også gælder kommissionsdomstole. Det er imidlertid ikke for at demonstrere denne uafhængighed, at domstolen trods tilkendegivelserne ikke har fundet anledning til at indkalde departementschef Hermann. Grunden hertil er udelukkende, at en sådan afhøring efter det under sagen iøvrigt fremkomne måtte være uden interesse for undersøgelsen af de forhold, som omfattes af kommissoriet. Det kan efter de iøvrigt afgivne forklaringer lægges til grund, at departementschef Hermann intet har haft at gøre med den administrative tiltalerejsning - et spørgsmål, som forsvarsministeriet tværtimod ønskede afgjort inden departementschef Hermanns tiltræden den 1. januar 1984 - og at han derfor ikke ville kunne bidrage til at belyse omstændighederne i forbindelse med tiltalerejsningen. At grundlaget herfor har været beretningen fra den første kommissionsdomstol, kunne naturligvis ikke motivere en vidneafhøring om de vurderinger og konklusioner, som daværende landsdommer Hermann som kommissionsdommer var nået frem til bl.a. på grundlag af det under sagen fremlagte materiale, herunder den såkaldte Reimann-rapport og oplysningerne om sagsbehandlingen i SMK af de amerikanske advarsler.

4. Der er den 8. august 1984 foretaget besigtigelse af Harpoon-missilanlægget ombord på fregatten "Herluf Trolle", der er søsterskib til "Peder Skram", og hvis anlæg efter det oplyste svarer til anlægget ombord på denne fregat.

KAPITEL II.

Undersøgelsen af, "hvorfør en amerikansk advarsel ikke har ført til ændringer i de danske missilers sikkerhed".

A. Tema for undersøgelsen.

Kommissoriet angiver denne del af opgaven som en undersøgelse af det i kapiteloverskriften citerede forhold. Kommissoriet er på dette punkt reelt ligelydende med flertalsudtalelsen i beretningen fra Folketingets forsvarsudvalg, jfr. foran kapitel I, B, pkt. 9. Såvel kommissoriet som flertalsudtalelsen forudsætter således eksistensen af en egentlig - formel - "advarsel", en opfattelse af karakteren af de amerikanske meddelelser, som bestrides fra SMK's side, jfr. nedenfor under C, pkt. 4. Vurderingen heraf må derfor indgå som en del af undersøgelsens tema.

Uanset at der i kommissoriet alene tales om "en" amerikansk advarsel, hvormed formentlig alene sigtes til det brev af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas, der er citeret i den tidligere kommissionsdomstols beretning side 64 f, er det endvidere fundet rettest at lade undersøgelsen omfatte også sagsbehandlingen i SMK af det signal fra US Navy vedrørende "Coontz"-uheldet, som er omtalt og delvist citeret i den tidligere kommissionsdomstols beretning side 58, idet også dette uheld og de foranstaltninger, som dette affødte, har givet anledning til spørgsmål til forsvarsministeren fra Folketingets forsvarsudvalg, jfr. foran kapitel I, B, pkt. 8, og er omtalt i flertalsudtalelsen i beretningen fra forsvarsudvalget.

Endelig bemærkes, at kommissoriet er forstået således, at undersøgelsen alene har skullet omfatte perioden forud for uheldet den 6. september 1982, idet der efterfølgende er gennemført ændringer i sikkerhedsbestemmelser og -anordninger.

B. Om sagsbehandlingen i SMK i almindelighed, herunder proceduren for meddelelse af sikkerhedsmæssige forhold fra McDonnell Douglas til SMK.

1. Som anført foran i kapitel I, C, pkt. 1, anmodede kommissionsdomstolen ved skrivelser af 13. juli 1984 (bilag 2 og 3) forsvarsministeriet om nærmere oplysninger vedrørende de af kommissoriet omfattede forhold. Fra forsvarsministeriet er herefter modtaget bl.a. en af SMK udarbejdet redegørelse af 23. juli 1984 med tilhørende bilag. Om det her behandlede spørgsmål hedder det i redegørelsen:

"-----

2. Som det vil fremgå af det følgende, har SMK den 3 NOV 1980 og den 11 AUG 1981 fra USA modtaget to sager med relation til sikkerhedsproblemer vedrørende Harpoonsystemet inden uheldet den 6 SEP 1982. For at sætte sagerne i korrekt relation til øvrige overvejelser vedrørende missilsikkerhed finder SMK det hensigtsmæssigt at redegøre for sagsbehandlingen, der havde væsentlig betydning for den situation omkring missilsikkerhedsbestemmelserne, der forelå den 6 SEP 1982.

3. Betjening, vedligeholdelse og reparation af våbensystemer kræver en omfattende dokumentation blandt andet bestående af betjeningsreglementer, materielbeskrivelser, vedligeholdelsesforskrifter og sikkerhedsbestemmelser. Traditionelt har Søværnet, på grundlag af materiale fra fabrikanten og egne procedurer, selv udarbejdet denne dokumentation på dansk efter generelle principper fælles for alle våbensystemer. Efter anden verdenskrig har den teknologiske udvikling imidlertid medført, at dokumentationen blev meget omfattende og kompliceret. Som følge heraf blev oversættelse til dansk og tilpasning til danske forhold stedse mere ressourcekrævende. Sideløbende hermed blev det stadig mere klart, at oversættelse og tilpasning af omfattende og kompliceret dokumentation indebærer en potentiel mulighed for indføring af fejl og misforholdninger.

4. I 1972 traf Søværnet beslutning om indførelse af det komplicerede NATO Seasparrow missilsystem. I fortsættelse af den ovenfor i pkt. 3 skitserede udvikling bestemtes, at dokumentationen ikke skulle over-

sættes og tilpasses, men at man direkte skulle anvende den af fabrikanten udarbejdede og af United States Navy (U.S. Navy eller USN) godkendte dokumentation. Eneste afvigelser fra dette princip var, at generelle sikkerhedsbestemmelser for betjening af systemet under øvelsesforhold skulle indeholdes i Søværnets Våbeninspektørs dansksprogede forskrifter herfor. Årsagen hertil var, at menige operatører ikke kan forventes at have tilstrækkelige kundskaber i engelsk. Endvidere, at der, i tilfælde hvor fabrikantens dokumentation skønnedes ikke at dække specifikke danske forhold, skulle udgives supplerende dansksproget dokumentation herunder sikkerhedsbestemmelser og procedurer for teknisk personel til brug for afprøvning, vedligeholdelse og reparation.

Ved beslutning om anskaffelse af Harpoonsystemet i 1975 bestemte SMK samtidig, at man også i dette tilfælde skulle basere sig på fabrikantens dokumentation og eventuelle danske supplementter.

5. SMK fremsender hermed bilag 1-11 og skal indledningsvis kort omtale indhold af og baggrund for det fremsendte.

6. Af bilag 1, der er foranlediget af overvejelser vedrørende de sikkerhedsmæssige, tekniske og økonomiske konsekvenser ved sejlads med såvel Seasparrow som Harpoon missiler om bord, fremgår, at der på SMK blev foretaget en grundig sagsbehandling med det formål at kunne lægge op til beslutning om, hvorvidt missiler skulle medføres om bord i fredstid eller ej. At have missiler om bord er meget ønskeligt set fra et beredskabsmæssigt og operativt synspunkt, men hensyn til blandt andet sprængstofsikkerhed kunne tale for ikke at medføre missiler i fredstid.

Af den gennemførte behandling fremgår, at risikoforøgelsen ved at medføre missiler i fredstid er så ringe i forhold til den i forvejen eksisterende risiko, der udgøres af orlogsskibes øvrige medførte ammunition m.v., at SMK ved bilag 2 indstiller til Forsvarskommandoen (FKO), at missiler medføres om bord i fredstid. Ved bilag 3 godkender FKO indstillingen.

Pkt. 7. udeladt p.g.a. klassifikationsgrad.

8. I tilfælde hvor kabler har været afmonteret (f.eks. ved reparationer eller BIT-test) udføres proceduremæssigt som en ekstra sikkerhedsforanstaltning en såkaldt "Stray Voltage Test" inden kablerne atter monteres. Denne test udføres ved hjælp af et særligt måleinstrument på det aftagne kabelstik og har til formål at konstatere, at alle stikforbindelser er fri for utilsigtede spændinger. Skulle det modsatte være tilfældet kan der bl.a opstå fare for utidig motortænding. Da testen foregår på dækket, er tidskrævende og udsætter kabelstikkene for betydelig slitage, ønskede SMK i foråret 1980 at undersøge muligheder for simplificering. Spørgsmålet blev forelagt i forbindelse med et rutinemæssigt møde med MDAC i St. Louis i MAJ måned samme år. Fra dansk side blev spørgsmålet rejst officielt. MDAC kunne ikke svare på stedet, men lovede at svare pr. brev. Det fremgår af brevet (bilag 5), at testen af tekniske årsager ikke kan simplificeres og herudover fremsætter MDAC i brevet synspunkter vedrørende afmontere-

ring af kabler i visse situationer.

På grundlag af brevetts oplysninger vedrørende "Stray Voltage Test" bestemte den ansvarlige sektionschef ved påtegning af 12 NOV 1980 på det tilhørende sagsomslag, at procedure for BIT-test (jvf. bilag 4) ikke ville blive ændret.

Herefter blev sagen af sektionschefen sendt til arkivering, uden at synspunkterne vedrørende afmontering af kabler blev gjort til genstand for yderligere sagsbehandling.

9. 11 AUG 1981 modtog SMK ved signal fra U.S. Navy meddelelse om det såkaldte "Coontz uheld", hvor en utilsigtet affyring af et Harpoon Missil fandt sted (bilag 6).

Jf. påtegning på sagsnotatet bedømtes de indeholdte oplysninger ikke at være relevante for søværnet, men med den givne anledning blev de ialt 3 personer, der, udover ingeniør J. Elgaard Jensen selv, på daværende tidspunkt var autoriseret til at udføre BIT-test (jvf. bilag 4, pkt. 1), meddelt vigtigheden af at følge korrekte procedurer som nævnt i signalets pkt. 4.

10. Sammenfattende må SMK således konstatere, at den grundlæggende sagsbehandling vedrørende missilsikkerheden om bord fandt sted før NOV 1979 og at der herefter indtil 6 SEP 1982 ikke indtraf hændelser, der førte til ændringer i de autoriserede sikkerhedsbestemmelser.

11. Inden der overgås til detaljeret behandling af de forhold der ifølge ref. ønskes nærmere belyst finder SMK det hensigtsmæssigt at redegøre for to forhold, der danner baggrund for denne behandling, nemlig:

Beslutningskompetence og
Procedure for meddelelse af sikkerhedsmæssige forhold fra MDAC til SMK.

12. Beslutningskompetence.

SMK modtager udefra på årsbasis ca. 9.000 skrivelser og et tilsvarende antal signalmeddelelser, der alle kræver varierende grad af behandling og i vid udstrækning beslutningstagen. Herudover genereres internt et betydeligt antal stabsnotater og lignende, der alle kræver nærmere behandling. Af rent praktiske årsager nødvendiggør denne korrespondancemængde, at kompetence til behandling og om fornødent beslutning samt ansvar for sådanne beslutninger, fordeles i organisationen. På denne baggrund er kompetence og ansvar dele-

geret til 3 sektorchefer, 9 afdelingschefer og 33 sektionschefer i centralledelsen. Dette indebærer bl.a., at de pågældende selv vurderer, om de kan eller vil påtage sig beslutningsansvaret i den enkelte sag eller referere det til højere niveau i organisationen, i sidste instans Chefen for SMK.

13. Procedure for meddelelse af sikkerhedsmæssige forhold fra MDAC til SMK.

For at sikre opfølgning af Harpoon systemet, for at aflaste SMK's begrænsede personaleressourcer og for at drage fordel af den ved MDAC beroende ekspertise og erfaring indgik SMK 7 DEC 1979 en "Follow-on-Support" kontrakt med MDAC. (Bilag 7). Kontrakten, der har en løbetid på 15 år, pålægger firmaet at levere nærmere specificerede varer og tjenesteydelser, herunder ajourføring af publikationer.

Af kontraktens Annex 1, Section 4 fremgår MDAC's forpligtelser til underretning af SMK, her benævnt NMC = Naval Materiel Command. I denne sammenhæng skal SMK specielt fremhæve det i pkt. 4.2. anførte:

"4.2. CHANGE NOTICE

Changes proposed to the USN are submitted on an Engineering Change Proposal (ECP). When the USN advises the Supplier that an ECP has been approved for retrofit, the Supplier will notify NMC by means of a Change Notice (CN).

A Preliminary Change Notice will normally be telexed to NMC within ten (10) working days (but not more than thirty (30) working days) after the Supplier is notified of USN approval.

-----"

og det i pkt. 4.5. anførte:

"4.5. MANUALS UPDATE

The Supplier will implement the following in order to provide a sustaining effort to monitor program activities which may affect the contents of the delivered manuals:

- o Retention of a record set of each delivered manual (including changes).
- o Review proposed hardware changes for possible impact to delivered manuals.
- o Evaluate/disposition requests for changes to delivered manuals (for change requests not associated with hardware changes).
- o Monitor changes made to similar manuals issued to other customers to determine applicability to NMC manuals.

- o Review changes to ILS documentation (ie:spares provisioning lists, maintenance plans etc.) for possible impact to delivered manuals.
- o Maintain a case file for changes required to update each manual.
- o Prepare cost proposals for the effort associated with updating NMC manuals. Cost proposals will be prepared for Change Notices or when sufficient miscellaneous changes have accumulated or as requested by the NMC."

Forpligtelserne uddybes nærmere i "Customer Guide for Naval Materiel Command, Denmark Harpoon HSCLCS Follow-on-Support", der er en håndbog udarbejdet og udgivet af MDAC med det formål nærmere at beskrive det program for opfyldelse af de kontraktlige forpligtelser, som MDAC har etableret.

I håndbogens section 6 beskrives ajourføring af "Technical Manuals" og pkt. 6.3. indeholder følgende:

"Change requirements associated with personnel safety or potential damage to equipment will result in expedited manuals changes proposals".

2. Redegørelsen suppleres af de forklaringer, der er afgivet for kommissionsdomstolen.

Kontreadmiral Michelsen, der har været chef for SMK siden den 1. august 1980, har (retsbogen side 3) forklaret, at den post, der modtages af materielkommandoen, fordeles af administrationssektorens sekretariat. Posten fordeles til afdelingschefernes kontrolpunkt (registratur), som fordeler den videre, dels til sektionscheferne og dels til sagsbehandlerne. Når sagsbehandleren har gennemgået sagen, afleveres den påny til den pågældendes nærmeste foresatte, der herefter tager stilling til, om der er grund til at forelægge sagen opad i systemet - i sidste led for vidnet som chef for materielkommandoen.

Der er ikke udfærdiget detaljerede instrukser om, hvilke skrivelser den enkelte sektionschef, afdelingschef m.v. kan henlægge eller besvare uden forelæggelse opad, men der er for alle stillinger i materielkommandoen udfærdiget stillingsbeskrivelser, der i generelle vendinger beskriver den enkeltes ansvarsområde og kompetence.

Hvis der modtages en skrivelse, der er stilet til en af de ansatte på navn, går skrivelsen direkte til de pågældende, men der sættes et stempel på kuverten, hvorefter frem-

går, at tjenstlig post skal tilbage til sekretariatet til registrering. Skrivelser, der er stilet til Søværnets Materielkommando, men hvorpå det er tilføjet "att...", skal normalt åbnes i sekretariatet.

Kommandør Ranthe har (retsbogen side 6) forklaret, at han ikke ser al den post, der kommer til vedligeholdelsessektoren, som han er chef for. Posten fordeles fra administrationssektoren efter en distributionsliste.

Teknisk chef Kaj Møller Gregersen, der er chef for SMK's projeksektor, har (retsbogen side 11) forklaret, at sikkerhedsforskrifterne for Harpoon-systemet er udarbejdet af McDonnell Douglas i samarbejde med den amerikanske marine. Forskrifterne opfyldte generelt de krav, man havde opstillet fra dansk side, da man indhentede tilbud på levering af missilsystemet. Ved den såkaldte "Follow-on-Support" kontrakt har McDonnell Douglas bl.a. forpligtet sig til at underrette SMK om de ændringer i systemet, som gennemføres i den amerikanske flåde.

Kommandørkaptajn Lensbøl, der er chef for våbenvedligeholdelsesafdelingen i SMK, har (retsbogen side 8) med henvisning til de af ham skriftligt udfærdigede bemærkninger til den tidligere kommissionsdomstols beretning - hvoraf bl.a. fremgår, at det er uklart, hvorfor udviklingen af "Current Limiter ORDALT", iværksat januar 1982, ikke blev meddelt andre Harpoonlande, herunder Danmark - ønsket at fremhæve, at McDonnell Douglas bliver betalt af SMK for at levere bl.a. tilføjelser til manualerne.

Ingeniør Elgaard Jensen, der er chef for våbenelektroniksektionen i SMK, har (retsbogen side 14 og 17) forklaret, at der almindeligvis hvert eller hvert halve år afholdes møder med folk fra McDonnell Douglas, med hvem man drøfter spørgsmål vedrørende Harpoon-systemet, herunder også sikkerhedsbestemmelserne. Han har først efter det danske uheld hørt om de ændringer i form af yderligere sikkerheder, som McDonnell Douglas efter "Coontz"-uheldet har udviklet sammen med den amerikanske marine. Efter "Follow-on-Support"-kontrakten skal søværnet have besked om ændringer i systemet inden 30 dage efter, at den amerikanske marine har godkendt ændringen. Han er imidlertid ikke bekendt med, hvornår den amerikanske marine har godkendt de nævnte ændringer. At ændringerne er foretaget på "Belknap" er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at de er godkendt. Det er hans opfattelse,

at ændringer af den karakter, som fandt sted, er omfattet af producentens meddeleelsespligt efter kontrakten. Efter "Coontz"uheldet meddelte McDonnell Douglas den amerikanske flåde, at der består risiko for utilsigtet affyring, hvis procedurerne ikke følges slavisk. Dette skete i en skrivelse af 29. juli 1981 til Department of the Navy, hvori man efter gennemgang af vedligeholdelsesprocedurerne for Harpoonsystemet foreslog bl.a. følgende tilføjelse til sikkerhedsbestemmelserne som en "Warning":

"Nonadherence to procedural steps in sequence, safety precautions, notes, or warnings may lead to an inadvertent HARPOON missile launch."

Et tilsvarende brev indeholdende forslag til en advarsel burde være sendt til SMK, men dette skete ikke, selv om producenten efter afhørtes opfattelse er kontraktligt forpligtet hertil. Havde man fået en sådan advarsel, er det afhørtes opfattelse, at uheldet den 6. september 1982 ville være undgået.

Orlogskaptajn Henning G. Olsen har (retsbogen side 34) givet udtryk for samme opfattelse.

Orlogskaptajn Carsten Høgh har (retsbogen side 48-49) forklaret, at det allerede under forhandlingerne med McDonnell Douglas om køb af Harpoon-systemet lå klart, at en køber skulle orienteres om eventuelle ændringer eller forbedringer i systemet, hvilket blev yderligere uddybet i "Follow-on-Support"-kontrakten. Efter denne er McDonnell Douglas kontraktligt forpligtet til at underrette det danske søværn om ændringer i systemet. Det kan dog undertiden være vanskeligt at afgøre, om en ændring vedrører den del af anlægget, som er leveret af McDonnell Douglas, eller om ændringen vedrører selve missilet, som leveres gennem U.S. Navy.

C. Brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.

1. Brevet lyder således:

"Naval Material Command
Attention: Mr. Sv. Voldsted
Holmen, DK 1433 Copenhagen K
Denmark.

Subject: Ignition Cable Stray Voltage Test

1. During the 20 thru 27 May 1980 NMC/MDAC-St. Louis Coordination Meeting, the possible simplification of stray voltage testing necessary when a BIT test is conducted on one missile of a four canister group was discussed. All ignition cables of the four canisters must be tested for stray voltage. MDAC was asked if the stray voltage test could be made using the control cable from a single canister when checking the ignition cables of the other canisters in the group.
2. MDAC's position is that the ignition cables and control cables should be disconnected from all canisters on both launchers when performing any maintenance or training activity. Therefore, when performing a missile BIT test, only the control cable of the missile being tested would have to be connected to the canister. Upon completion of the BIT test, a stray voltage test of the ignition cable(s) would not be necessary unless it was to be attached to the canister. Whenever a stray voltage test is run, the corresponding control cable (that is, for the same canister location as the ignition cable under test) should be connected to the TSS, and the LSU should be set to "OFF-SIM" mode. It is to be noted that whenever the ignition cable(s) is connected to the canister, the LSU should be set to the "OFF-SIM" mode, except when missile launch is imminent.
3. MDAC feels that the procedures of paragraph 2 are necessary to make remote the possibility of inadvertent booster or battery ignition.

T. W. Seaton
Harpoon Foreign Programs -
Denmark."

2. Brevet er registreret som indkommet til SMK den 3. november 1980. Af sagsomslaget fremgår, at brevet oprindeligt gik til behandling i våbenelektroniksektionen (PV 3) under projektsektoren (CP), men at det den 11. november 1980 af civilingeniør Hinrichsen, der var ansat i PV 3 og fungerende stedfortræder for chefen, civilingeniør Voldsted, blev overgivet til ingeniør J. Elgaard Jensen i våbenelektroniksektionen (VV2) under vedligeholdelsessektoren (CV), efter det oplyste, fordi ingeniør Elgaard Jensen ef-

ter civilingeniør Voldsteds død den 5. november 1980 reelt var den eneste med fornøden teknisk indsigt vedrørende missil-systemet på daværende tidspunkt.

Ingeniør Elgaard Jensen ekspederede sagen den 12. november 1980 og påførte sagsomslaget følgende notat:

"Af SC VV2:

MDAC skrivelse er taget til efterretning. Det vil sige, at der ikke vil blive ændret i eksisterende MISSIL BIT procedurer."

Brevet blev herefter henlagt og var arkiveret, indtil det blev bragt i erindring under arbejdet i den i september 1982 nedsatte tekniske undersøgelsesgruppe, hvori som konsulent deltog en repræsentant for McDonnell Douglas, der senere blev tilknyttet gruppen.

3. Den tidligere kommissionsdomstol har i sin beretning givet udtryk for, at brevet i sin formulering måske ikke er helt entydigt, men at den sagsmæssige behandling under de foreliggende omstændigheder ikke har været fuldt tilstrækkelig. Vurderingen fremgår af beretningen side 119 f, hvor det hedder:

"Uanset at brevet i sin formulering måske ikke er helt entydigt, finder jeg dog, at den holdning, som McDonnell Douglas giver udtryk for i brevets punkt 2 og 3 med hensyn til afmontering af tænd- og kontrolkabler, nok kunne have givet anledning til dyberegående overvejelser ikke mindst, hvis man nærede stor tilid til de grundlæggende sikkerheder, hvad jeg efter det under sagen i øvrigt tilkendegivne må gå ud fra, at ingeniør Elgaard Jensen gjorde på det pågældende tidspunkt. Den opfattelse, som McDonnell Douglas tilkendegav i brevet, synes umiddelbart at måtte kunne rejse tvivl om, hvorvidt de grundlæggende sikkerheder for systemet nu også gav den sikkerhed, som man hidtil var gået ud fra.

Uanset, at ingeniør Elgaard Jensens overordnede ikke har fundet grundlag for at kritisere det skøn, som ingeniør Elgaard Jensen udøvede ved brevets henlæggelse, finder jeg dog for mit vedkommende at måtte udtrykke forbavselse over, at brevet ikke blev gjort til genstand for videre overvejelser, eller at det i hvert fald før henlæggelsen ikke blev nævnt opefter i systemet, således at den øverste ledelse fik lejligh-

hed til at tage stilling til det. Udover brevet indhold lægger jeg herved vægt på, at de forud for brevet liggende drøftelser ikke var ført med ingeniør Elgaard Jensen, men med afdøde ingeniør Sv. Voldsted, og at brevet også indeholdt et operativt spørgsmål, idet afmontering og genmontering af kablerne har betydning for beredskabet. Den sagsmæssige behandling, brevet blev undergivet i SMK, forekommer mig således ikke fuldt tilstrækkelig."

4. I den foran under B, pkt. 1, omtalte redegørelse af 23. juli 1984 fra SMK hedder det om brevet fra McDonnell Douglas og sagsbehandlingen heraf i SMK:

"-----"

15. Brev af 22 OKT 1980 fra MDAC. Emnet for brevet er angivet som:

"Ignition Cable Stray Voltage Test" ligesom hele afsnit 1 som tidligere i pkt. 8 anført entydigt vedrører dette emne i form af svar på et officielt fremsat spørgsmål.

Afsnit 2 beskriver noget mere detaljeret visse tekniske forhold omkring udførelse af testen, idet dog første sætning:

"MDAC's position is that the ignition cables and control cables should be disconnected from all canisters on both Launchers when performing any maintenance or training activity".

(Understregning foretaget af SMK).

kan tages som en generel anbefaling af at have kabler afmonteret, idet de understregede nøgleord ikke opfattes som værende imperative.

Afsnit 3:

"MDAC feels that the procedures of paragraph 2 are necessary to make remote the possibility of inadvertent booster or battery ignition".

(Understregning foretaget af SMK).

udtrykker sammenfattende firmaets synspunkt, at risikoen for utilsigtet tænding af boostermotor eller batteri formindskes, når kablerne er afmonteret.

Efter SMK's opfattelse er dette afsnit heller ikke af imperativ karakter.

SMK bemærker særligt, at firmaet ikke her anvender udtrykket "inadvertent launch", der betyder, at missilet forlader launcheren, men specifikt omtaler "inadvertent booster or battery ignition".

Såfremt en enkelt af disse hændelser indtræffer,

skal missilet ikke forlade launcheren.

Konkluderende er det SMK opfattelse, at brevet ikke kan karakteriseres som en formel advarsel.

Ved modtagelsen den 3 NOV 1980 blev brevet registreret og rutinemæssigt tilsendt sektion PV 3, hvis chef var civilingeniør Sv. Voldsted. Da denne afgik ved døden 5 NOV 1980 blev sagen af stedfortræderen for Sv. Voldsted, ingeniør K. Hinrichsen og efter aftale med ingeniør J. Elgaard Jensen (sektionschef VV 2) tilsendt denne.

Sidstnævnte behandlede sagen som et problem vedrørende "Stray Voltage Test" og traf den beslutning ikke at ændre eksisterende BIT-Test procedurer som det fremgår af påtegningen af 12 NOV 1980.

Han sendte herefter brevet til arkivering.

Brevet gav således ikke anledning til "ændringer i de danske missilers sikkerhed".

Baggrunden for at brevet ikke gav anledning til ændringer i bestemmelser vedrørende systemet findes i det under pkt. 13 beskrevne forhold, idet ingeniør Elgaard Jensen som ansvarlig repræsentant for SMK forventede, at en egentlig advarsel omgående ville udløse en "Manual Change Proposal" som MDAC i henhold til Follow-on-Support kontrakten og Customer Guide er forpligtet til at fremsende.

En sådan ændring af relevante publikationer er ikke modtaget ved SMK. SMK kan bekræfte, at den foretagne sagsbehandling ligger indenfor ingeniør Elgaard Jensens kompetence.

-----"

5. Da henlæggelsen af brevet fra McDonnell Douglas er foretaget af ingeniør Elgaard Jensen uden forelæggelse for andre, har undersøgelsen naturligt omfattet navnlig dennes bemærkninger til sagsbehandlingen og kritikken heraf i beretningen fra den tidligere kommissionsdomstol.

I et stabsnotat af 9. juni 1983 har ingeniør Elgaard Jensen opsummeret sine oplysninger til den tidligere kommissionsdomstol. Opsummeringen, der støttes af de bilag, hvortil der henvises, lyder således:

"1. Ved møde i St. Louis rejste SMK (SC VV.2) spørgsmålet om en mulig forenkling af proceduren for "Stray Voltage Testing" ----. MDC gav tilsagn om at vurdere forslaget.

2. Ved mødet i St. Louis forelagdes endvidere SVN MAT EST 69600/001 i engelsk version ----. MDC blev

anmodet om at kommentere proceduren. ---- MDC fandt, at SMK procedure var vel konservativ, og at den antagelig ville medvirke til at øge sikkerheden. Til mindre overraskelse for CI Sv. Voldsted (SMK, PV.3) og undertegnede fremførte MDC (dette fremgår dog ikke af det komprimerede mødereferat), at Missile Built-in-Test godt kan udføres med tændkablet tilsluttet.

Denne ref. blev dog ikke nævnt af MDC, men er medtaget for at illustrere, at MDC og Naval Sea System Command, der henholdsvis har forberedt og publiceret MDC-500-DE-SMH-1, ikke på dette tidspunkt for udgivelsen af denne (1 MAY 1980 - changed 1 NOV 1981) har tillagt tændkablernes tilslutning til canisters under test nogen særlig sikkerhedsmæssig risiko. Frem til SEP 82 er der ikke fra hverken NAV SEA SYS COM eller MDC fremkommet forslag til ændring af ref.

3. 3 NOV 1980 forelå MDC stillingtagen til spørgsmålet behandlet under pkt. 1. Fra MDC side stod det klart, at en forenkling af "Stray Voltage Testing" ikke var mulig, hvorfor undertegnede ---- besluttede, at Missile Built-in-Test fortsat skulle udføres som anført i SVN MAT BST 69600/001.

4. Af sagsomslaget ---- fremgår det, at PV.3 var hovedsagsbehandler, og at VV.2, efter at have behandlet sagen, lod denne arkivere. Denne sagsbehandling hænger sammen med CI Sv. Voldsteds død den 5 NOV 1980, og blev aftalt med CI K. Hinrichsen (PV.3, stedfortræder for CI Sv. Voldsted). Ved samme lejlighed blev CI K. Hinrichsen orienteret om, at CI Voldsted og undertegnede havde gennemdrøftet sagens aspekter og at MDC brev egentlig kun tilsagde SMK at fortsætte den fastlagte procedure for Missile-Built-in-Test.

5. I brevet har MDC anført som sin generelle opfattelse, at ingen kabler må være forbundet til canisters under vedligeholdelse og træning, såfremt man ønsker at være næsten helt sikker. Dette var og er ikke nogen ny information for undertegnede eller for nogen ved SMK, der blot har et begrænset kendskab til Harpoon missilerne. Undertegnede vurderede derfor informationen for at være meget generel og lidet operativt, specielt under hensyntagen til MDC kommentarer ---- og endvidere under hensyntagen til, at MDC ikke fandt anledning til at fremsende nogen hastekorrektioner ----, hvilket de i givet fald ville være kontraktlig forpligtet til.

6. I brevet har MDC endvidere anført, at når tændkablet er forbundet til canisters, skal LSU være placeret i positionen "OFF-SIM". Undertegnede opfattede dette som en bekræftelse på den sikkerhedsmæssige værdi, der er lagt i nøglen i LSU."

Dette stabsnotat suppleres af et senere stabsnotat af 12. juli 1983, hvori ingeniør Elgaard Jensen har fremsat sine bemærkninger til den tidligere kommissionsdomstols beretning. Det hedder heri bl.a.:

"1. Forhold, som Kommissionsdomstolen tilsyneladende har ladet uden for betragtning, men som SC VV.2 skriftligt har meddelt denne, er behandlet ved stabsnotat ---- af 9 JUN 1983. ----

2. Ud over de i ovennævnte stabsnotat anførte bemærkninger, skal efterfølgende bemærkninger til emnet i beretningen fremsættes.

3. Titlen på McDonnell Douglas (MDC) brev er "Ignition Cable Stray Voltage Test". Brevet indeholder, som logisk er, svar på et af SMK (SC VV.2) rejst spørgsmål vedrørende titlen. D.v.s. en mulig simplificering af "Stray Voltage Test" med henblik på at reducere den samlede tid for prøven. Af brevet, som det er anført af McDonnell Douglas side 53 og af Mr. Nelson fra side 65, også skulle indeholde MDC konklusion/indstilling fra timelange møder med ingeniør Voldsted vedrørende et helt andet emne, kan ikke udelukkes, men må dog anses for at være mindre sandsynligt efter brevetts titel, og i givet fald en u hensigtsmæssig sammenblanding af to delvis uafhængige sager, vel at mærke kun med reference til førte forhandlinger vedrørende det ene af emnerne. Der er ikke nogen referencer til de førte forhandlinger med ingeniør Voldsted.

4. Ud over, hvad der er anført under pkt. 3, kan det af MDC og Mr. Nelson fremførte, også vurderes på den baggrund, at ingeniør Voldsted aldrig på noget tidspunkt over for SC VV.2 har nævnt, at der har været ført separate møder hos MDC, hvor specielt afmontering af kablerne har været behandlet. Henset det nære samarbejde, der bestod mellem ingeniør Voldsted og SC VV.2, må det, efter SC VV.2's opfattelse være overvejende sandsynligt, at ingeniør Voldsted ville have refereret indholdet af møder vedrørende et så vigtigt emne. Sandsynligheden herfor understreges af den kends-

gerning, at det i givet fald ville have været SC VV.2, der skulle foranstalte nødvendige ændringer i nationale bestemmelser.

At separate møder blev afholdt mellem ingeniør Voldsted og MDC i perioden 20-27 MAJ kan bekræftes. Endvidere bør der nævnes, at ingeniør Voldsted var syg og sengeliggende i ca. 2 dage i den pågældende periode.

5. På side 65 nævner Mr. Nelson, at en af grundene til at US-Navy overvejede at afmontere tændkablerne ved tests var indførelse af de såkaldte "casualty panels". Da det ikke fremgår af beretningen, skal det anføres her, at SVN fik tilbudt, men afviste at indføre "casualty panels". Det af Mr. Nelson nævnte, var og er derfor ikke relevant for SVN.

6. I Kommissionsdomstolens bemærkninger side 120 (fra linie 6) går man ud fra som en kendsgerning, at der vitterlig har været ført drøftelser med ingeniør Voldsted vedrørende kabelmonteringen, samt at resultatet af disse drøftelser er afspejlet i MDC brev af 22 OKT. Med det af SC VV2 hermed fremførte, finder SC VV.2, at "kendsgerningen" hviler på et for spin-kelt grundlag.

7. I Kommissionsdomstolens bemærkninger side 120 (linie 10) nævnes, at brevet også indeholdt et operativt spørgsmål, idet afmontering og genmontering af kablerne har betydning for beredskabet. Med denne bemærkning vil Kommissionsdomstolen antagelig antyde, at så ligger behandling af brevet uden for SC VV.2 kompetenceområde. Hertil skal bemærkes, at brevet fra MDC ---- kun omtaler kabeltilslutning under "maintenance or training". Hvorvidt arbejde i disse områder kan siges at berettige til betegnelsen "operativt spørgsmål" vil SC VV.2 anse for at være noget tvivlsomt.

Som et kuriosum skal anføres, at mangelfuld vedligeholdelse vel i allerhøjeste grad kan have operative konsekvenser - Spørgsmålet er blot: Er det et operativt spørgsmål? Hensigten med SC VV.2 forslag om simplificering af "Stray Voltage Test" var bl.a. netop at undgå for hyppige kabelmonteringer. Hyppige af- og påmonteringer af kabler vil erfaringsmæssigt resultere i en dårligere vedligeholdelsestilstand med risiko for, at missilerne ikke kan affyres i en operativ situation."

Ingeniør Elgaard Jensen har endelig haft lejlighed

til at fremkomme med sine eventuelle bemærkninger til den tidligere kommissionsdomstols beretning over for kommandør H. Dynnes Hansen og kommandørkaptajn P. Tørsløv, hvem chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, den 1. juli 1983 anmodede om "at afæske impliceret personel i forsvaret eventuelle yderligere bemærkninger til sagen, særligt de i (beretningen) anførte konklusioner", jfr. herom nærmere nedenfor i kapitel III, B, pkt. 1. I et af ingeniør Elgaard Jensen underskrevet dokument af 20. juli 1983 er bemærkningerne formuleret således:

"1. IN J. Elgaard Jensen (JEJ) bemærker generelt om kommissionsdomstolens beretning, at kommissionsdomstolen ikke fuldt ud har lagt vægt på relevante forhold ved udarbejdelsen af sine afsluttende bemærkninger (beretningens punkt 15).

2. Om formalia vedr. brevet fra MDAC af OKT 1980 fremhævede JEJ, at det er i overensstemmelse med almindelig praksis hos MDAC, at breve af denne art bliver adresseret "attention" til en person - i dette tilfælde afdøde IN Voldsted. På nuværende tidspunkt adresseres tilsvarende breve til JEJ, hvorefter brevene indgår som "normal sag" i SMK.

Ved modtagelsen i SMK af benævnte brev var IN Klaus Hinrichsen fungerende SC efter IN Voldsteds død. IN Hinrichsen havde ikke været involveret i Harpoon-sagen og henvendte sig derfor til JEJ, der derefter varetog den videre sagsbehandling. JEJ følte sig ansvarlig for behandlingen af brevet, idet det indeholdt et svar på et spørgsmål vedr. Ignition Cable Stray Voltage Test, som JEJ selv havde rejst over for MDAC.

Om fortolkningen af dette brev indhold, som ledte til dets henlæggelse uden videre foranstaltning, forklarede JEJ, at han opfattede MDAC udtalelse om kablernes tilslutning som en generel udtalelse. Det var hans erfaring når MDAC "mente det alvorligt" anvendtes vendingen "recommend to" eller også udgav MDAC rettelsesblade til instruktionsbøger og beskrivelser m.v. I øvrigt kendte JEJ underskriveren, der havde fungeret som sekretær under det forudgående møde i Saint Louis.

Brevet indeholder to anbefalinger, dels at frakoble kablerne ved afprøvning, dels at LSU skal stå på "OFF-SIM", når tændkablet er forbundet til cellen. Forudfor brevets modtagelse har SMK løbende overvejet, hvorvidt tænd- og kontrolkablerne normalt skal være tilsluttet cellerne og af flere årsager bestemt

sig for at kablerne skulle være tilsluttet. JEJ henviste her bl.a. til overvejelser, notater og skrivelser i 1977, da FKO godkendte at Harpoon missiler opbevares ombord under fredstidsforhold. Videre fremhævede JEJ, at brevet indhold vedr. LSU's indstilling er i overensstemmelse med forskrifterne i manualerne. Derimod havde SMK besluttet at tændkablet skulle frakobles ved Stray Voltage Test, emnet for drøftelserne i Saint Louis og det efterfølgende brev fra MDAC, OKT 1980.

JEJ karakteriserede Stray Voltage Test som en forprøve til BIT test. JEJ anførte videre, at SMK havde gjort BIT test til "noget særligt", fordi BIT testen er den eneste test, hvor "nøglen" skal bruges.

3. Under de løbende overvejelser om kablernes tilslutning havde SMK sendt signal til US Navy med forespørgsel om amerikansk praksis. Svarets indhold angav, at den amerikanske flåde normalt sejler med tilsluttede kabler, men at det i øvrigt var op til skibschefen at afgøre.

4. JEJ var ikke enig i kommissionsdomstolens konklusion om at brevet fra MDAC ikke var forsvarligt behandlet i SMK. Han støttede denne opfattelse på flere forhold. Med kendskab til MDAC normale kommunikationsmetoder ville en advarsel af så alvorlig art, som foregivet af kommissionsdomstolen være blevet givet i et selvstændigt brev og formentligt underskrevet af en højerestående funktionær, måske en vicedirektør i MDAC.

MDAC's brev af OKT 1980 var resultatet af drøftelser om et andet emne, Stray Voltage Test. JEJ opfattede brevet som afslutningen på drøftelser mellem SMK og MDAC om dette emne. Brevet gav i øvrigt ikke anledning til yderligere drøftelser med MDAC.

Det var JEJ opfattelse, at hvis brevet skulle have været behandlet på højere niveau i SMK, skulle det have gået videre til ACVV, KK Lensbøl. JEJ fremhævede i denne forbindelse den usikkerhed, der opstod om sagsbehandleransvaret som følge af IN Voldstedes død - men fremhævede samtidigt, at han selv havde haft et meget tæt samarbejde med IN Voldsted om Harpoon-sager. I efteråret 1980 opfattede JEJ sig som ansvarlig sagsbehandler på brevet."

6. For kommissionsdomstolen har ingeniør Elgaard Jensen forklaret (retsbogen side 14ff) i alt væsentligt i overensstemmelse med sine foran citerede bemærkninger. Han har tilføjet, at han læste brevet omhyggeligt igennem, men ikke fandt noget nyt i brevet, som gav ham anledning til at gå

videre med det eller foreslå ændringer af de gældende bestemmelser. Det er naturligvis altid sikrest at afmontere tændkablerne, men han lagde vægt på de beredskabsmæssige problemer, der kan være forbundet hermed, og bemærkede særligt, at brevet fremhæver væsentligheden af, at omskifteren stilles i OFFSIM. Han har ikke i anledning af brevet ringet til McDonnell Douglas, da han fandt, at indholdet var klart nok, og at det danske søværn som følge af de supplerende sikkerhedsbestemmelser overholdt den anbefaling, som kunne være indeholdt i brevet. Han blev forbavset, da man senere - efter uheldet - fra McDonnell Douglas' side karakteriserede brevet som en advarsel.

Civilingeniør Klaus Hinrichsen har (retsbogen side 45) forklaret, at han læste brevet den 11. november 1980 og syntes, at det "så lidt mystisk ud". Det var hans umiddelbare fornemmelse, at McDonnell Douglas søgte at "vaske deres hænder", men han opfattede iøvrigt nærmest brevets indhold som et godt råd. Han orienterede Elgaard Jensen om brevet og gav vist også udtryk for, at det efter hans opfattelse var lidt mærkeligt. Elgaard Jensen, som fik brevet over, ringede senere og sagde, at brevet måtte opfattes som et forsøg på at give et godt råd. På anden måde kunne det ikke opfattes, når McDonnell Douglas ikke havde fulgt de aftalte spilleregler for, hvorledes korrektioner til manualerne skulle meddeles, hvilket der forelå klare regler for. Og hvis brevet skulle forstås som en advarsel om en betydelig risiko, så måtte det være kommet med pegefingeren "urgent" eller lignende. De har ikke drøftet, om man eventuelt skulle ringe til McDonnell Douglas for at søge brevets indhold og betydning nærmere præciseret.

Heller ikke efter vidnets opfattelse indeholdt brevet tilstrækkeligt til at begrunde afmontering af tændkablerne. Hvis der var en latent risiko ved at have tændkablerne monteret, burde brevet have været udformet helt anderledes.

Kontreadmiral Michelsen, der for den tidligere kommissionsdomstol udtalte (beretningen side 68), at han ikke ville anfægte det skøn, ingeniør Elgaard Jensen anlagde på det tidspunkt, da han henlagde brevet, har (retsbogen side 4) forklaret, at det lå indenfor Elgaard Jensens kompetence at tage stilling til, om brevet burde give anledning til foranstaltninger fra SMK's side, men det er nu vidnets opfattelse - således som det fremgår af SMK's skri-

velse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditøren - at brevets indhold burde have givet Elgaard Jensen anledning til enten at beordre sagen fremtaget efter cirka 1/2 års forløb eller at have søgt nærmere oplysninger om baggrunden for anbefalingen på det førstkommende rutinemøde mellem SMK og McDonnell Douglas. Denne opfattelse har dog sammenhæng med det indtrufne uheld og er således udtryk for bagklogskab. Hvis vidnet havde set skrivelsen før uheldet, ville han have godkendt henlæggelsen, bl.a. da sagens hovedemne jo ikke gav anledning til særlige foranstaltninger, og fordi der jævnligt afholdes møder med McDonnell Douglas. Han har tilføjet, at ordene "maintenance or training activity" i McDonnell Douglas' skrivelse efter hans opfattelse ikke behøver at omfatte den opgave, som orlogskaptajn Olsen udførte den 6. september 1982, da der var tale om en specialopgave, og ordene naturligt må forstås som alene omfattende det ombordværende mandskabs vedligeholdelse og øvelse.

Kommandør Ranthe har (retsbogen side 7) forklaret, at han først fik kendskab til brevet efter uheldet den 6. september. Efter hans opfattelse har Elgaard Jensen begået et fejlskøn ved ikke at gå videre i systemet med brevet, da det indeholdt en advarsel. Brevet burde formentlig i sidste ende være forelagt kontreadmiralen, idet det var så betydningsfuldt, at der burde være foretaget en egentlig sagsbehandling i form af en nærmere vurdering af brevets betydning for SMK's sikkerhedsforskrifter. Det må dog betragtes som en formildende omstændighed, at Elgaard Jensen så at sige fik Harpoon-systemet afleveret uformelt ved ingeniør Voldsteds død, og at der nok har hersket nogen usikkerhed om, hvad henholdsvis projektsektoren og vedligeholdelsessektoren skulle sørge for.

Kommandørkaptajn Lensbøl har (retsbogen side 8) forklaret, at han først fik kendskab til brevet efter uheldet i september 1982. Brevet blev præsenteret af mr. Hanley fra McDonnell Douglas, der som konsulent var tilknyttet den gruppe, som blev nedsat for at undersøge de tekniske forhold i forbindelse med affyringen af Harpoon-missilet. Brevet gav anledning til nogen diskussion, men selv hæftede han sig navnlig ved, at skrivelsens emne ("subject") var anført som: "Ignition Cable Stray Voltage Test". Det i skrivelsen iøvrigt anførte kunne ikke give anledning til un-

dren, for ingen vil bestride, at et missilsystem er sikrere, hvis kablerne ikke er monteret. Det måtte man læse som en konstatering, men det havde ikke givet McDonnell Douglas anledning til at ændre sine procedurer vedrørende de foreskrevne tests. Han mener, at det faldt inden for Elgaard Jensens kompetence at træffe bestemmelse om brevets henlæggelse, og han vil ikke anfægte det af Elgaard Jensen udøvede skøn. Det er altid let at lave efterrationaliseringer, når et uheld har fundet sted.

Teknisk chef Kaj Møller Gregersen har (retsbogen side 13) forklaret, at han først har set brevet efter uheldet. Han finder ikke, at brevet kan karakteriseres som en formel advarsel. Det drejer sig om Stray Voltage Test, men der er dog også indikationer i brevet om, at det er sikrest at afmontere kontrol- og tændkablerne. Hvis der var tale om en formel advarsel, burde McDonnell Douglas i henhold til "Follow-on"-kontrakten have ladet dette udmønte sig i noget mere formelt, men det skete ikke. Han vil ikke afvise, at det havde været hensigtsmæssigt at spørge McDonnell Douglas nærmere om brevets betydning.

D. "Signalet" af 21. juli 1981 vedrørende "Coontz"-uheldet.

1. Meddelelsen om missiluheldet ombord på den amerikanske destroyer "Coontz" den 14. juli 1981 fremkom i form af et såkaldt signal af 21. s.m. Signalet lyder således:

"SUBJ: Harpoon missile firing incident.

1. On 14 July 1981, a USN destroyer inadvertently launched a Harpoon anti-ship tactical missile while conducting planned maintenance system tests. This accidental firing was the first time such an event has occurred since the system became operational in 1977. It occurred due to a series of substantial personnel errors, including failure to follow test procedures and improper test sequencing.

2. A detailed initial review of all factors leading to the inadvertent launch indicates that neither design deficiency nor material failure contributed to the event. Further, a preliminary review of all system maintenance has determined that reasonable adherence to recommended test procedures would have positively precluded the inadvertent launch.

3. During the five years of deployment of the Harpoon

weapon system thousands of missile readiness and launch system checks have been safely conducted. This record reflects the in-depth system safety analysis accomplished as part of the initial design and certification phase. Furthermore, periodic reviews conducted by the USN and some foreign users have confirmed the inherent safety of the system.

4. Notwithstanding the results of the initial investigation and historically impressive safety record of the Harpoon weapon system the following USN actions have been directed and are underway:

- A. A system safety review for all USN platform types.
- B. Initiation of a fleet safety advisory for surface ship launch platforms to re-emphasize strict adherence to all procedures involving missile and system maintenance and testing. Commanding officers are being requested to review maintenance test procedures with all cognizant personnel pointing out the importance and necessity of exact compliance with established test procedures. Included are minor administrative actions which reflect this concern.

5. Upon completion of the USN Safety Review, findings and applicable recommendations will be forwarded to all Harpoon users."

2. Signalet blev den 24. juli 1981 fremsendt til "SMK-VV2" fra United States Office of Defense Cooperation, Denmark (ODC) og blev registreret som indkommet til SMK den 11. august 1981. Af et fremlagt SMK-sagsnotat (underbilag 6 til bilag 1 til kommissionsdomstolens bilag 7) fremgår, at signalet inden arkivering cirkulerede til efterretning for en del af SMK's personel, herunder chefen, kontreadmiral Michelsen, med følgende påtegning af 12. august 1981 fra ingeniør Elgaard Jensen som hovedsagsbehandler:

"Af SCVV2: Forinden afprøvning af Harpoon-missilet (MISSIL BIT) fjernes tændkablet til Boosteren, hvorfor meddelelsen fra ODC ikke er relevant for SVN.

VV2 har dog meddelt personer, der er autoriseret til at udføre Missile BIT, at afvigelser fra fastlagte procedurer har medført en utilsigtet affyring af et Harpoon-missil.

VV2 vil løbende meddele dette til personel, der bliver autoriseret til at udføre Missile BIT. P.t. er 3 personer autoriserede."

Signalet blev arkiveret den 8. september 1981 af afdelingens chef, kommandørkaptajn Lensbøl, og blev således ikke holdt i erindring med henblik på den lovede senere opfølgning af signalet.

3. Den tidligere kommissionsdomstol har i sin beretning givet udtryk for, at den sagsmæssige behandling af signalet ikke har været fyldestgørende. Vurderingen fremgår af beretningen side 120 f, hvor det hedder:

"Som det fremgår af foranstående, er af brugerne af Harpoon-systemet alene de fire, der er autoriseret til at foretage Missile-BIT, blevet orienteret om det amerikanske uheld og årsagen hertil. Der har ikke som inden for US Navy over for alle, der beskæftiger sig med Harpoon-systemet, fundet en generel indskærpelse sted af, at alle procedurer skal overholdes, selvom det amerikanske signal efter sit indhold for så vidt lagde op hertil.

Om der i øvrigt over for de personer, der er autoriseret til at foretage Missile-BIT, kan siges at have fundet en egentlig indskærpelse sted af de gældende procedurer omkring afprøvning af missiler, således som det har fundet udtryk i forsvarsministerens besvarelse af spørgsmål nr. 1243 fra medlem af folketinget Pelle Voigt, jfr. foran under punkt 9.4^o, kan vel efter det faktiske begivenhedsforløb, som beskrevet foran, diskuteres. Orlogskaptajn Olsen har i hvert fald for sit vedkommende ikke opfattet den stedfundne orientering om det amerikanske signal vedrørende Coontz-uheldet som en indskærpelse af punktlig overholdelse af procedurerne.

Signalet om Coontz-uheldet blev, uanset det deri indeholdte tilsagn fra US Navy om oplysninger om resultatet af den iværksatte amerikanske undersøgelse, ikke fulgt op af SMK. Først efter det danske uheld modtog SMK den 13. oktober 1982 ved et nyt signal fra US Navy den lovede opfølgning af det første signal.

Under hensyn til indholdet af det første signal fra US Navy, herunder betydningen af så snart som muligt at få oplysning om resultatet af de generelle sikkerhedsundersøgelser vedrørende Harpoon-systemet, som US Navy havde iværksat, er det min opfattelse, at signalet ikke burde have været henlagt, men at det burde have været holdt i erindring over for US Navy, der burde have være "rykket" for svar, når det trak ud hermed. Eventuelle dårlige erfaringer med hensyn

til at få oplysninger fra US Navy, burde ikke have afholdt herfra.

Det er på det foreliggende grundlag min opfattelse, at den sagsmæssige behandling, som signalet fra US Navy om Coontz-uheldet blev undergivet i SMK, ikke har været fyldestgørende."

4. I den foran under B, pkt. 1, omtalte redegørelse af 23. juli 1984 fra SMK hedder det om signalet af 21. juli 1981 og sagsbehandlingen heraf i SMK:

"-----

16. Signal af 21 JUL 1981:

Emnet for signalet er angivet som: "Harpoon Missile Firing Incident". Signalet omtaler, at der under afprøvning af Harpoon systemet i en amerikansk destroyer indtraf en utilsigtet affyring af et missil ("Coontz-uheldet").

I signalets afsnit 4 opfordres chefer til at gennemgå testprocedurerne med alt berørt personel og meddele vigtigheden og nødvendigheden af, at autoriserede testprocedurer nøje overholdes.

Signalet kan ikke opfattes som en advarsel vedrørende kabeltilslutning, men som en meddelelse om, at alle procedurer skal overholdes.

Det fremgår af sagsnotatet i bilag 6, at denne meddelelse har fundet sted ved ingeniør Elgaard Jensens foranstaltning, idet det blev meddelt personel, der var autoriseret til at udføre BIT-test, at afvigelser fra fastlagte procedurer have medført en utilsigtet affyring af et Harpoon missil. Sagen med de trufne foranstaltninger påført, herunder at "VV.2 vil løbende meddele dette til personel, der bliver autoriseret til at udføre Missile BIT", har derefter været cirkuleret til blandt andre samtlige foresatte, der ikke har haft bemærkninger og dermed implicit har godkendt dispositionen.

Udover den foretagne meddelelse til autoriseret personel gav signalet ikke anledning til yderligere "ændringer i de danske missilers sikkerhed".

Baggrunden for at signalet ikke gav anledning til ændringer i bestemmelser vedrørende systemet er det i signalets afsnit 1 anførte om årsagen til uheldet. "...a series of substantial personnel errors including failure to follow test procedures and improper test sequencing ...", endvidere det i signalets afsnit 2 anførte: "... indicates that neither design deficiency nor material failure contributed to the event ..." samt endeligt, at ingeniør Elgaard Jensen, ved

telefonisk kontakt med MDAC umiddelbart efter uheldet fik oplyst, at sikkerhedsnøglen ved uheldet var i det implicerede personels besiddelse.

-----"

5. I det foran under C, pkt. 5 in fine, omtalte dokument af 20. juli 1983 er ingeniør Elgaard Jensens bemærkninger til den tidligere kommissionsdomstols vurdering af sagsbehandlingen af signalet formuleret således:

"5. Om Coontz oplyste JEJ, at de fra US Navy modtagne oplysninger af ACVV var blevet henlagt efter grundig cirkulation i huset. Hovedargumentet herfor var at Coontz-uheldet angiveligt skyldes en åbenlys betjeningsfejl. JEJ fandt videre, at der ikke var grund til at skabe mulig uro i søværnet ved at formidle oplysninger om Coontz-uheldet til en bredere kreds. Henlæggelse af sagen fandt sted efter at JEJ telefonisk fra MDAC havde fået oplyst detaljer om Coontz-uheldet."

6. For kommissionsdomstolen har ingeniør Elgaard Jensen forklaret (retsbogen side 17), at han var den første, der modtog signalet om "Coontz"-uheldet. Han ringede straks til McDonnell Douglas for at få nærmere detaljer om uheldet. Det blev oplyst, at der var tale om grove betjeningsfejl, og at nøglen havde været udleveret og i brug, medens der ikke var fundet materielle fejl. Herefter skønnede han, at et lignende uheld næppe kunne ske herhjemme. Han har dog mundtligt meddelt det autoriserede personel, at fravigelse fra de foreskrevne procedurer havde resulteret i en utilsigtet affyring. Han vil vurdere denne meddelelse til det autoriserede personel nærmest som en mellemting mellem en indskærpelse og ren information. Han fandt ikke, at der var nogle usikkerhedsmomenter ved de modtagne oplysninger, og han har derfor ikke holdt sagen om signalet i erindring.

Kontreadmiral Michelsen har (retsbogen side 5) forklaret, at han tog signalet til efterretning, da det af sagen fremgik, at sektionschef Elgaard Jensen havde meddelt de personer, der var autoriseret til at foretage BIT-test, at afvigelse fra de fastlagte procedurer havde medført en utilsigtet affyring af et missil. Han opfattede dette som en indskærpelse af, at de fastlagte procedurer bør følges.

Han bemærkede sig endvidere, at der ved uheldet på "Coontz" var tale om betjeningsfejl, således at der efter hans opfattelse udover indskærpelsen ikke var behov for at foretage yderligere. Man ræsonnerede nok dengang, at sådan noget kunne ske i USA, men ikke hos os. Det er ikke normalt, at SMK rykker et andet lands marine for yderligere materiale, som man forventer at få. Dette er baggrunden for, at den i signalet lovede opfølgning af uheldets årsager m.v. ikke blev bragt i erindring over for US Navy. Hertil kom som nævnt, at der var tale om betjeningsfejl, som næppe havde den store relevans for eventuelle ændringer i de danske sikkerhedsprocedurer.

Kommandør Ranthe har (retsbogen side 7) forklaret, at han har set sagsnotatet vedrørende "Coontz"-uheldet. Han bad kommandørkaptajn Lensbøl om nærmere oplysninger og fik at vide, at "nøglen" havde været udleveret, og at der var tale om åbenbare menneskelige fejl. Han må gå ud fra, at Elgaard Jensen med stor omhu har indskærpet, at reglerne skal overholdes, uanset at det i sagsnotatet blot er anført, at det er meddelt de pågældende, at en fravigelse af procedurerne har medført en utilsigtet affyring. Han fandt herefter, at søværnets sikkerhedsbestemmelser omkring Harpoon-missilet var gode nok.

Kommandørkaptajn Lensbøl har (retsbogen side 8-9) forklaret, at han havde hørt om "Coontz"-uheldet, inden det skriftlige signal af Elgaard Jensen blev sendt i intern cirkulation i SMK. Efter at alle relevante personer, herunder kontreadmiral Michelsen, havde set signalet, kom sagen tilbage til ham, og han arkiverede det den 8. september 1981. Han havde forinden fået oplyst, at Elgaard Jensen havde ringet til McDonnell Douglas og fået at vide, at nøglen havde været i brug. Elgaard Jensen havde endvidere taget kontakt med de personer, der var autoriserede til at arbejde med Harpoon-systemet, og givet dem meddelelse om uheldet. De, der fik denne meddelelse, må have været klar over håndelsesforløbet ved "Coontz"-uheldet og betydningen af, at procedurerne blev overholdt. Det er rigtigt, at man fra amerikansk side lovede yderligere oplysninger om uheldet, men det plejer ikke at hjælpe at rykke US Navy.

Teknisk chef Kaj Møller Gregersen har (retsbogen side 14) forklaret, at han så signalet om "Coontz"-uheldet den 4. september 1981. Det var på det rene, at der ved dette uheld var begået en serie substantielle fejl af flere personer, fejl, som man var enige om ikke kunne ske i det danske søværn. Efter Elgaard Jensens påtegning på sagsnotatet fandt han herefter ikke anledning til at foretage yderligere.

Orlogskaptajn Henning G. Olsen har (retsbogen side 32) forklaret, at han ikke har set det signal, SMK modtog i anledning af "Coontz"-uheldet, men han fik at vide af Elgaard Jensen, at der havde været et uheld, idet der utilsigtet var affyret et missil fra destroyeren. Han ved, at Elgaard Jensen ringede til McDonnell Douglas for at få nærmere oplysninger om uheldet. Elgaard Jensen fik at vide, at der havde været tale om en egentlig - direkte - affyring. Et tilsvarende uheld kunne efter hans opfattelse ikke være sket i Danmark, da søværnet allerede på daværende tidspunkt havde truffet bestemmelse om, at tændkablerne skulle afmonteres under foretagelse af BIT-test. Da der ved "Coontz"-uheldet var tale om en regulær affyring, havde der været fejl i systemet, hvis missilet ikke var røget afsted.

KAPITEL III:

Undersøgelsen af omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

A. Indledende bemærkninger om den militære anklagemyndighed og om de principielle retningslinier for afgørelsen af tiltalespørgsmålet.

1. Bestemmelserne om den militære anklagemyndighed findes i 6. kapitel i militær retsplejelov nr. 218 af 26. april 1973. Det fremgår heraf, at påtalen i militære straffesager tilkommer generalauditøren og auditørerne, der er underordnet forsvarsministeren og står under dennes tilsyn med hensyn til udførelsen af deres hverv (§ 7, stk. 1).

De beføjelser, der i borgerlige straffesager tilkommer henholdsvis politimesteren og statsadvokaten, tilkommer i militære straffesager auditørerne, medens generalauditørens beføjelser i militære straffesager svarer til rigsadvokatens i borgerlige straffesager (§ 8, stk. 1).

Før det beslattes, om påtale skal rejses og i bekræftende fald for hvilke lovovertrædelser, skal sagen forhandles med rettergangschefen (§ 9, stk. 1).

Som omtalt foran kapitel I, B, pkt. 6 og 7, er behandlingen af tiltalespørgsmålet i anledning af missiluheldet foretaget af forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen med forsvarschefen, general Knud Jørgensen som rettergangschef. Auditør Biering-Sørensen har under behandlingen af tiltalespørgsmålet været bistået af hærauditør Agger, der som omtalt foran kapitel I, B, pkt. 5, var beskikket som det offentliges repræsentant for den tidligere kommissionsdomstol, og som er anklager under den mod orlogskaptajn Henning G. Olsen verserende militære straffesag ved Københavns byret.

Af bestemmelserne i sjette afsnit i militær retsplejelov fremgår, at der er mulighed for at afgøre militære straffesager uden dom, enten ved pålæggelse af straf uden dom

eller ved anvendelse af disciplinarmidler. Uden dom kan pålægges straffe i form af irettesættelse, bøde eller hæfte indtil 30 dage (§ 29, stk. 1). Myndigheden til at pålægge straf uden dom tilkommer vedkommende auditor, dog at også rettergangschefen kan pålægge straffe, der består i irettesættelse eller bøde (§ 30, stk. 1 og 2).

Indbringes en militær straffesag for retten, og findes den tiltalte skyldig i overtrædelse af militær straffelov, kan vedkommende straffes med irettesættelse, bøde, hæfte eller fængsel (Militær straffelov nr. 216 af 26. april 1973, § 11, stk. 1). Såvel arbitrære straffe som straffe, fastsat ved dom, kan gøres betingede (Militær straffelov § 13).

2. Efter militær retsplejelovs § 1 anvendes i militære straffesager de regler, der i retsplejeloven er fastsat for behandlingen af borgerlige straffesager, for så vidt ikke andet er bestemt. Heraf følger, at de principielle retningslinier for afgørelsen af tiltalespørgsmålet er de samme i militære straffesager som i borgerlige straffesager. I det følgende skal derfor kort gennemgås den borgerlige strafferetsplejes bestemmelser herom og citeres uddrag af litteraturen i tilslutning hertil.

Retsplejelovens § 711 lyder således:

"Det påhviler de offentlige anklagere som embedspligt at fremme enhver sag med den hurtighed, som tilfældets beskaffenhed tillader, og derved ikke blot have for øje, at strafskyldige personer drages til ansvar, men også, at forfølgning af personer, som ikke er strafskyldige, ikke finder sted. De er pligtige at efterkomme de af retten i medfør af nærværende lov givne pålæg."

Bestemmelsen danner udgangspunkt for anklagemyndighedens afgørelse af, om påtale skal gennemføres eller opgives, og er udtryk for, at anklagemyndigheden herved må arbejde ud fra et objektivitetsprincip. Der tilkommer imidlertid også anklagemyndigheden skønsmæssige beføjelser med hensyn til tiltalespørgsmålet, idet tiltale i visse situationer kan frafaldes ud fra et opportunitetsprincip, jfr. retsplejelovens § 723, der lyder således:

"Stk. 1. Uden for de tilfælde, hvor statsadvokaten skønner, at undersøgelsen ikke kan ventes at føre til, at en person findes skyldig til straf, kan han i sager, der hører under hans virkekreds, kun undlade påtale eller frafalde en påbegyndt forfølgning: 1) i tilfælde

-----
"Stk. 2. Finder statsadvokaten i andre tilfælde, at påtale under hensyn til særlig formildende omstændigheder kan undlades uden skade for nogen offentlig interesse, skal han forelægge sagen for rigsadvokaten. Nærer denne tvivl, indstiller han spørgsmålet til justitsministerens afgørelse."

Om objektivitetsprincippet nærmere indhold udtaler Hurwitz i Den danske Strafferetspleje (3. udgave) s. 141:

"Objektivitetsprincippet binder dog ikke anklagemyndigheden til at anlægge en ganske tilsvarende vurdering af sigtedes skyld som den, der kræves af domsmagten. Var dette tilfældet, måtte enhver frifindelse opfattes som en desavouering af anklagemyndigheden, og princippet ville indeholde den fare for sigtede, at selve tiltalebeslutningen både udadtil i offentlighedens øjne og med henblik på selve retssagens afgørelse kunne komme til at få vægt som en domsafgørelse. Efter den rolle, retsplejeloven anviser anklagemyndigheden i forhold til domstolene, kan princippet i § 711 derfor ikke udelukke, at anklagemyndigheden rejser tiltale i sager, der frembyder sådanne tvivl i faktisk og retlig henseende, at vedkommende anklager ville vægre sig ved som dommer at afsige en fældende dom. Hvad der ifølge § 711, jfr. § 941, kan kræves af anklagemyndigheden, er derimod følgende: Hverken ved sagens forberedelse, tiltalebeslutningen eller udøvelsen af tiltalen for retten må anklagemyndigheden undertrykke noget til sigtedes fordel talende relevant moment, og kommer anklagemyndigheden efter en samvittighedsfuld prøvelse af alle omstændigheder til den opfattelse, at sigtede er uskyldig eller for strengt dømt, må tiltale frafalde eller dommen appelleres til sigtedes fordel."

I Koktvedgaard og Gammeltoft-Hansens Lærebog i Strafferetspleje (1978) s. 97 f er objektivitetsprincippet formuleret lidt anderledes:

"Det skal nøje overvejes og vurderes, om proces-

sen kan antages at slutte med en domfældelse.

Hvornår denne antagelse er berettiget, kan ikke angives ved nogen almindelig regel. Man kan dog som udgangspunkt pege på, at anklagemyndigheden normalt ikke bør rejse påtale, medmindre sagen på dette stadium fremtræder således, at vedkommende anklager selv ville afsige fældende dom, hvis han sad til doms i sagen. - En sådan vurdering vanskeliggøres dog ofte af, at sagen på dette tidspunkt ikke har været undergivet den indenretlige bevisførelse og procedure.

At anklageren skal vurdere spørgsmålet om påtale eller påtaleopgivelse under denne synsvinkel indebærer, at han i det hele skal tænke sig i dommerens sted. Der er således ikke plads for hans egne opfattelser af, hvad der er strafværdigt eller ej, såfremt de afviger fra rettens forventede vurdering. Ligeledes må anklageren foregribe anvendelsen af bevissætningen in dubio pro reo og indbefatte denne grundsætning i sin egen vurdering af sagens bevis.

At anklageren skal tænke sig i dommerens sted betyder endvidere, at han - ligesom en dommer - skal nå til et bestemt resultat af sin vurdering; han kan ikke nøjes med at konstatere, at der er omstændigheder, som taler for, at sigtede bør domfældes, men andre (af tilsvarende styrke), som peger mod en frifindelse.

At drøfte, hvorvidt der består en påtalepligt for anklagemyndigheden i sådanne tvivlstilfælde, er derfor for så vidt meningsløst. Reglen om, at anklageren skal vurdere påtalespørgsmålet, som sad han selv til doms - og under anvendelse af bevisreglen "in dubio pro reo" - indebærer principielt, at hans vurdering ikke bør slutte som et uafklaret spørgsmål, selv om sagen i øvrigt stiller sig kompliceret.

Kun i ganske særlige tilfælde kan der være grund til at fremme sagen, selv om der foreligger så megen tvivl hos anklagemyndigheden, at en fældende dom kun fremtræder som en mulighed. ----"

Spørgsmålet behandles også af Gomard i Studier i den danske straffeprocess (1976), hvor det s. 101 f siges:

"Anklagemyndigheden bør i almindelighed ikke rejse tiltale, hvis den ikke anser det for sandsynligt, at sigtede bliver dømt. Også en straffesag, der ender med frifindelse, er en alvorlig belastning for den tiltalte og hans nærmeste. Et ønske om at få en ende-

lig afgørelse af tvivlsspørgsmål af retlig karakter eller om af hensyn til den almene tillid til retsudøvelsen at få domstolenes afgørelse af sager, der har tiltrukket sig en særlig offentlig opmærksomhed og kritik, kan dog tale for at rejse tiltale, selv om der er nogen sandsynlighed for frifindelse. Efterforskningen er ikke offentlig. Anklagemyndighedens afgørelser er ikke undergivet nogen direkte kontrol af offentligheden. I nogle tilfælde kunne folk, som ikke kender grundlaget for afgørelsen, derfor måske opfatte en påtaleopgivelse som et diskretionært og usagligt påtalefravald. En frifindelsesdom kan være nødvendig både for at vise, at sigtedes skyld ikke er bevist, og at alt er gået rigtigt til. ----"

Om spørgsmålet kan endelig henvises til en artikel af Bent Unmack Larsen i Juristen 1974 s. 467 ff: Om udøvelse af offentlig anklagemyndighed, indeholdende også en omtale af kritikken af tiltalerejsningen i Hope-sagen.

B. Det fra forsvarsministeriet modtagne materiale vedrørende tiltalespørgsmålet.

1. Som omtalt foran kapitel I, C, pkt. 1, har forsvarsministeriet med skrivelse af 31. juli 1984 (bilag 8) fremsendt den af domstolen begærede redegørelse for den militære anklagemyndigheds behandling af tiltalespørgsmålet og vedlagt de til redegørelsen hørende bilag. Det fremgår heraf, at ministeriet den 3. juni 1983 sendte den tidligere kommissionsdomstols beretning til forsvarschefen og anmodede denne om bl.a. "at foranledige, at der på grundlag af beretningen snarest iværksættes en auditørundersøgelse vedrørende spørgsmålet, om militært personel har begået fejl eller forsømmelse i tilknytning til uheldet", ligesom man ønskede "indhentet en udtalelse fra auditør vedrørende spørgsmålet, om civilt personel i forsvaret har forset sig i sagen."

Ved forsvarschefens skrivelse af 6. juni 1983 blev det herefter pålagt forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen at iværksætte den begærede auditørundersøgelse vedrørende militært personel og at fremkomme med den ønskede udtalelse vedrørende civilt personel.

2. I en til brug for kommissionsdomstolen udfærdiget fælles redegørelse af 18. juli 1984 fra forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og hærauditør H.J. Agger, hvoraf fremgår, at sagsbehandlingen er foretaget i nært samarbejde mellem de to auditører, indeholdes nærmere oplysninger om den videre sagsekspedition. Det hedder herom:

"Efter nøje gennemgang af kommissionsdomstolens beretning med tilhørende bilag fandt vi, at sagen var fuldt tilstrækkelig belyst ved domstolens undersøgelse. Der var således efter vort skøn ikke udsigt til, at en auditørundersøgelse af rent politimæssig karakter kunne tilføre sagen yderligere oplysninger af betydning, endsige oplysninger, som kunne forrykke grundlaget for domstolens vurderinger.

Derimod fandt vi det påkrævet at indhente en udtalelse om sagen og specielt konklusionerne i domstolens beretning fra chefen (CH) for Søværnets Materielkommando (SMK) som den centralt berørte og ansvarlige instans i sagskomplekset. Efter at CH SMK telefonisk havde erklæret sig indforstået med at afgive en udtalelse, udbad FKOAU sig denne ved skrivelse af 7/6-1983 ----, idet de til beretningen hørende bilag m.v. blev eftersendt til SMK ved FKOAU skrivelse af 13/6-1983 ----. Herefter havde vi den 29/6-1983 et møde med CH SMK. I mødet deltog tillige chefen for Flådestation Korsør, kommandør H. Dynnes Hansen, og chefen for den centrale planlægningssektion ved SMK, kommandørkaptajn P. Tørsløv. CH SMK havde ønsket, at disse to officerer, der havde en sådan tjeneste, at de ikke kunne komme i søgelyset i forbindelse med sagen, skulle bistå ved afgivelsen af udtalelsen fra SMK. På mødet blev det aftalt, at der skulle gives impliceret personel lejlighed til at fremkomme med eventuelle supplerende bemærkninger til sagen, navnlig til konklusionen i beretningen. Det skulle være fuldstændig frivilligt, om man ville afgive sådanne bemærkninger, og såfremt afhøringer kom på tale, skulle disse forstås af FKOAU. I et notat af 1/7-1983 ---- bekræftede CH SMK denne aftale. Herefter afgav CH SMK en udtalelse af 10/8-1983. ---- Vi kunne i alt væsentligt erklære os enige i udtalelsen fra CH SMK, der var på linie med konklusionerne i kommissionsdomstolens beretning. Det har imidlertid senere vist sig, at der har været en misforståelse på mødet den 29/6-1983, idet SMK, uden at vi har været bekendt hermed, har givet det implicerede personel tilsagn om, at eventuelle bemærkninger kun var til internt brug i SMK, særligt som grundlag for formulering af SMK's udtal-

else til FKOAU."

3. I udtalelsen af 10. august 1983 fra chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, til forsvarskommandoauditøren hedder det bl.a.:

"-----

2. Således foranlediget skal jeg indledningsvis konstatere, at der ikke under sagens undersøgelser i forbindelse med Kommissionsdomstolens beretning er fremkommet noget, der anfægter den af Søværnets Materielkommando (SMK) ved fortrolig rapport af SEP 1982 (ref. c.) fremsatte redegørelse for de tekniske omstændigheder ved hændelsen. Jeg må således konstatere, at den i SMK nævnte rapport fremsatte opfattelse vedr. årsagen til uheldet, nemlig jf. ref.c. pkt. 1.5:

"... That an officer from the Naval Material Command (NMC) while conducting a test of the firecontrol part of the missile system, did not use the authorized test procedures"

er blevet bekræftet ved Kommissionsdomstolens undersøgelse.

For så vidt angår Kommissionsdomstolens bemærkninger vedr. fejl og forsømmelser i forbindelse med hændelsen skal jeg udtale følgende:

3. Vedr. Orlogskaptajn H.G. Olsens forhold er det min opfattelse, at han generelt har forset sig ved på en skødesløs måde at have udført anvendte test, særligt for så vidt angår LSS'ens indstilling til bagbord og indstilling af målretning (123°).

Det er videre min opfattelse, at han, selvom han som erfaren tekniker i en fejlfindingssituation er berettiget til at anvende enkelte procedurer og greb, der ikke slavisk følger den for en bestemt test foreskrevne fremgangsmåde, i dette tilfælde er gået væsentligt videre, end hensynet til fagligt korrekt optræden tillader. Ifølge det beskrevne handlingsforløb må han anses for at have gennemført så mange trin i en standard-test, at han burde have fulgt samtlige de for denne test fastsatte procedurer. Specielt må jeg lægge vægt på, at han har undladt en omhyggelig overvågning af kontrollens indikationer, hvilket må anses som en betingelse for, at hans undersøgelse af systemets tilstand kunne være fagligt forsvarlig.

For såvidt angår det rent sikkerhedsmæssige i forbindelse med risikoen for affyring, er jeg enig med Kommissionsdomstolen i, at han var i god tro, når han stolede ubetinget på de såkaldte "grundlæggende

sikkerheder". Imidlertid finder jeg, at ligesom hans omfattende tekniske indsigt i systemet berettiger ham til visse mindre afvigelser fra de fastlagte procedurer, når dette er nødvendigt for at verificere fejl i systemet, således må denne tekniske viden også indebære, at han er opmærksom på de risici, der vil være for etablering af utilsigtede kredsløb m.v. i et så kompliceret anlæg. Dette gælder ikke mindst hvor der - som i nærværende tilfælde - er foretaget et indgreb i systemet ved udskiftning af komponenter på grund af erkendte fejl. Dette understreger behovet for, at der ved omgang med farligt materiel udvises den yderste forsigtighed og foretages de observationer, der er nødvendige for at sikre det totale systems korrekte funktionering. Dette er ikke sket i nærværende tilfælde.

4. Vedrørende Kommissionsdomstolens konklusion i spørgsmålet om fejl eller forsømmelser fra SMK side er det min opfattelse, at brevet af 22 OKT 1980 til SMK, Att: Mr. Svend Voldsted, i overensstemmelse med amerikansk praksis for breve mellem større firmaer og institutioner, må anses at have karakter af et officielt brev til SMK. Selv om det i sin anbefaling vedrørende afmontering af kablerne er noget vag, angiver det dog en fra hidtidig praksis så afgørende ændring, at det burde have givet rette vedkommende anledning til mere dybtgående behandling. Specielt må jeg lægge vægt på, at man ved SMK på daværende tidspunkt havde fuld tiltro til de "grundlæggende sikkerheder", og da den i brevet foreslåede afmontering af kablerne under test kun kunne have relation til en risiko for en utilsigtet affyring, måtte et sådant forslag fra en kompetent person ved McDonnell Douglas (MDAC) naturligt give anledning til, at man tog spørgsmålet op til nøjere, sikkerhedsmæssig behandling.

I henhold til gældende praksis ved SMK kan sektionschefer m.fl. henlægge sager, når disse enten er afsluttede, eller når der ikke umiddelbart skal foretages videre. Henlæggelsen sker efter den pågældendes skøn og på dennes ansvar. Det er imidlertid nu min opfattelse, at brevets indhold burde have givet IN J. Elgaard Jensen anledning til enten at beordre sagen fremtaget efter ca. 1/2 års forløb eller til at have søgt nærmere oplysninger om årsagen til den omhandlede anbefaling på det førstkommende rutinemøde imellem SMK og MDAC.

5. Vedr. de således af OK H.G. Olsen og IN J. El-

gaard Jensen begåede fejl og forsømmelser, skal jeg imidlertid - som formildende omstændighed - anføre, at det efter min opfattelse i nogen grad har skortet på klare og utvetydige overordnede direktiver og retningslinier fra SMK ledelse i relation til de for Harpoon-systemet særlige forhold. Jeg tænker her specielt på, at der ikke syntes at have fundet en fyldestgørende overlevering af ansvaret for våbensystemet sted imellem projektsektoren og vedligeholdelsessektoren, hvorved der muligvis er sket forsømmelser med hensyn til etablering af fornødne sikkerhedsbestemmelser. Jeg tænker endvidere på, at de forhandlinger med MDAC, som gav anledning til brevet til IN Voldsted, blev ført af sidstnævnte altså af en person ansat i projektsektoren, og at der ikke i denne sektor (men i vedligeholdelsessektoren ved J. Elgaard Jensen) er blevet truffet foranstaltninger til sagens opfølgning.

Jeg er opmærksom på, at dette spørgsmål vedr. det organisatoriske ansvar for Harpoon-systemet hos SMK ledende personel ikke har været behandlet af Kommissionsdomstolen, og at en fuldstændig klarlæggelse af forholdene formentlig ikke vil være mulig. Jeg mener imidlertid, at de ikke ganske tilfredsstillende ledelses- og ansvarsmæssige forhold inden for SMK's organisation på daværende tidspunkt bør tages i betragtning ved vurdering af de forsømmelser, der kan tillægges SMK personel på lavere niveau.

6. Vedrørende spørgsmålet om SMK behandling af US Navy signal om Coontz-uheldet er det min opfattelse, at SMK med de da foreliggende oplysninger havde grund til at anse uheldet for at være forårsaget ved en så elementær betjeningsfejl, at der ikke ville kunne udtrages nogen ny viden af hændelsen. Havde der derimod været antydning af, at uheldet ville indebære design- eller procedure-mæssige ændringer i Harpoon-systemet, ville der for SMK have været anledning til at anvende forhåndenværende kanaler til at søge nærmere oplysninger derom.

Jeg mener derfor ikke, at der er fornødent grundlag for at bebrejde enkeltpersoner i SMK den stedfundne sagsbehandling af Coontz-uheldet.

-----"

4. I den foran under 2 nævnte fælles redegørelse af 18. juli 1984 fra forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen (B-S) og hørauditør H.J. Agger (A) er herefter oplyst følgende om den videre sagsbehandling efter modtagelsen af udtalelsen af 10. august 1983 fra kontreadmiral Michelsen:

"Udtalelsen af 10/8-1983 fra SMK indløb under FKOAU's ferie, hvorfor sagens ekspedition afventede B-S hjemkomst fra ferie den 12/9-1983. Efter uden held at have søgt at finde domspraksis, som kunne bruges eller dog give nærmere vejledning ved bedømmelsen af HGO's forhold, foretog vi i fællesskab en samlet vurdering af ansvarsproblematikken i sagskomplekset og nåede til den konklusion, at sagen alene gav grundlag for at rejse tiltale mod HGO. Udfra en sammenligning med sanktionsniveauet for visse fare- og skadedelikter skønnede vi, at en sanktion for HGO's vedkommende ikke kunne overstige den arbitrære straffekompetence som angivet i militær straffelovs § 29, og nærmere skønnede vi, at en betinget straf på 20 dages hæfte ville være passende. Vi fandt, at en arbitrær afgørelse ville være hensigtsmæssig for at undgå en langvarig og bekostelig retsbehandling, der yderligere ville skabe blæst om sagen. En sådan straf uden dom skulle accepteres af forsvarschefen og henset til sagens ekstraordinære karakter, herunder at regeringen havde nedsat en kommissionsdomstol i sagen, måtte det forventes, at også forsvarsministeren skulle acceptere afgørelsen, uanset at FKOAU formelt kunne træffe beslutningen, efter forhandling med forsvarschefen, jfr. militær retsplejelovs § 8, stk. 1, jfr. § 9, stk. 1, smh. m. § 30, stk. 1.

For at se, om der overhovedet var grundlag for at søge en arbitrær afgørelse gennemført besluttede vi derefter, at undertegnede A, der under kommissionsdomstolens behandling af sagen havde haft et udmærket kollegialt samarbejde med den for HGO beskikkede forsvarer, advokat Per Walsøe (W), helt uformelt og uforbindende hos denne skulle sondere, om HGO ville være villig til at modtage en sådan straf for sin af kommissionsdomstolen kritiserede adfærd. I overensstemmelse hermed rettede A den 23/9-1983 telefonisk henvendelse til W om dette spørgsmål. Det skal i den forbindelse bemærkes, at A's uformelle notater om denne og efterfølgende telefonsamtaler med W forlængst er bortkastet, og at nævnte dato og datering af senere samtaler derfor beror på indhentet oplysning om noter i W's sag. Under et møde den 11/10-1983, som formanden for HGO's faglige organisation havde anmodet om, bl.a. til drøftelse af missilsagen, gav vi i overensstemmelse hermed udtryk for, at vi ville anbefale, at sagen blev afgjort med en arbitrær straf af nævnte størrelse, såfremt HGO var indforstået hermed. Sonderingen hos W trak iøvrigt i langdrag som følge af, at han i efteråret 1983 i en længere perio-

de opholdt sig i Sverige og derfor havde vanskelighed ved at komme i forbindelse med HGO, og først den 18/10-1983 meddelte W, at HGO ikke var indstillet på at modtage omtalte straf. På A's foranledning erklærede W sig, da han ikke umiddelbart kunne oplyse det, villig til at undersøge, om HGO's vægring beroede på den eksakte størrelse af den drøftede straf, og om HGO derfor eventuelt ville være indstillet på at modtage en mindre betinget hæftestraf eller bøde på kr. 2.000, der dengang var det i militær retsplejelovs § 29, stk. 1, litra b, angivne maksimumbeløb for en arbitrær bødestraf. Andre strafpositioner blev ikke bragt på tale fra A's side; muligheden af en irettesættelse, jfr. militær straffelovs § 11, blev omtalt, men efter A's bedste erindring på W's foranledning, idet B-S og A i forvejen var enige om, at denne af offentligheden ukendte straf næppe var anvendelig i den foreliggende sammenhæng. Slutresultatet af sonderingerne blev, at W den 4/11-1983 meddelte A, at HGO alene ville modtage en irettesættelse, og dette kun på grundlag af en sagsfremstilling, der i forhold til kommissionsdomstolens konklusion reducerede hans forseelse til en rent arbejdsmæssig fejlbetjening af systemet uden påregnelig risiko for de faktisk indtrufne følger af fejlbetjeningen.

Herved bortfaldt efter vort skøn muligheden for en arbitrær afgørelse, hvilket blev meddelt W, og vi udarbejdede i fællesskab en redegørelse af 6/12-1983 ----, hvori vi tog stilling til det samlede ansvarsspørgsmål i sagen. Vi indstillede, at der blev rejst tiltale mod HGO for overtrædelse af militær straffelovs § 15 i overensstemmelse med et vedlagt udkast til anklageskrift, der fulgte kommissionsdomstolens konklusion og som alene byggede på det af kommissionsdomstolen tilvejebragte materiale, idet der ikke er foretaget yderligere afhøringer af HGO forud for tiltalerejsningen. Vi fandt således som ovenfor anført ikke, at sagen kunne give grundlag for tiltale mod andre end HGO, heller ikke mod CH SMK, der havde det øverste ansvar for de i redegørelsen nævnte kritisable forhold ved SMK. F.s.v. angår den i redegørelsen nævnte ingeniør Elgaard Jensen skønnede vi, at der burde meddeles ham en tjentslig påtale for det nærmere beskrevne forhold. Derimod var det efter vor opfattelse udelukket, at sagen kunne give anledning til tiltalerejsning mod ingeniøren. Dette skyldes, at ingeniøren er undergivet civil påtale, og efter straffelovens § 157 er kun en grov eller oftere gentagen tjenesteforsømmelse strafbar i modsætning til reglen i militær straffelovs § 15, hvorefter enhver tjeneste-

forsømmelse i princippet er strafbar.

Vi kan fortsat ganske henholde os til vor vurdering i redegørelsen, også på baggrund af de under retssagen mod HGO indtil nu fremkomne forklaringer og oplysninger i øvrigt.

Ved skrivelse af 12/12-1983 ---- har forsvarschefen tiltrådt, jfr. herved militær retsplejelovs § 9, stk. 1, at der rejses, henholdsvis undlades tiltale som anført, og herefter har FKOAU ved anklageskrift af 12/12-1983 ---- rejst tiltale mod HGO.

Endelig ønsker vi at understrege, at der ikke under sagens behandling har været noget forsøg på at påvirke denne fra noget hold, hverken militært eller politisk, og den eneste henvendelse om sagen overhovedet har været ovennævnte henvendelse fra formanden fra HGO's faglige organisation. Vi har alene ansvaret for sagens behandling ved auditørtjenesten, dog har generalauditøren løbende været orienteret om sagsbehandlingen, som han ikke har haft nogen indvendinger imod."

Generalauditør Harpøth har i skrivelse af 19. juli 1984 til forsvarsministeriet henholdt sig til redegørelsen og bekræftet, at han "har været orienteret om sagsbehandlingen og været indforstået med denne, herunder med at der blev foretaget en helt uformel og uforbindende sondering af, om det var muligt at fastsætte en passende arbitrær straf for orlogskaptajn Henning Gotfred Olsen".

Af en skrivelse af 25. juli 1984 fra forsvarskommandoen til forsvarsministeriet fremgår, at heller ikke forsvarschefen, der som nævnt er rettergangschef, har haft bemærkninger til redegørelsen.

5. Som omtalt i den foran under 4 citerede redegørelse udarbejdede forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og hærauditør H.J. Agger i fællesskab en redegørelse af 6. december 1983 til forsvarschefen indeholdende stillingtagen til det samlede ansvarsspørgsmål i sagen. I redegørelsen hedder det bl.a.:

"Afgivelsen af nærværende redegørelse har derefter beroet på en helt uformel og uforbindende sondering af, om det ville være muligt at fastsætte en passende arbitrær straf for orlogskaptajn Henning Gotfred Olsen (HGO), som er den, der utilsigtet affyrede missilet, og som ifølge beretningen og alt iøvrigt

foreliggende er ansvarlig for uheldet ved sin ukorrekte betjening af missilsystemet. En sådan afgørelse ville efter mit skøn være hensigtsmæssig for at undgå en langvarig og bekostelig retsbehandling, der yderligere ville skabe blæst om sagen. Sonderingerne har omfattet samtaler med den af domstolen beskikkede forsvarer for HGO, advokat Per Walsøe, og med formanden for HGO's organisation. Efter langvarige overvejelser er udfaldet nu blevet, at advokat Walsøe afsluttende har meddelt, at HGO alene er indstillet på at modtage en irettesættelse og kun på grundlag af en sagsfremstilling, som han vil forbeholde sig gennemgang og revision af inden accept, og som han på forhånd kræver afgørende begrænset i forhold til domstolens konklusion på en måde, der reducerer hans forseelse til en rent arbejdsmæssig fejlbetjening af systemet uden påregnelig risiko for de faktisk indtrufne følger, som han vil have udeladt af sagsfremstillingen, og som således helt bortser fra en uforsvarlig optræden af HGO i sikkerhedsmæssig henseende.

Herefter må jeg anse det for rettest, at der rejses tiltale mod HGO for overtrædelse af militær straffelovs § 15 i overensstemmelse med vedlagte udkast til anklageskrift, der følger kommissionsdomstolens konklusioner. ---

Med hensyn til spørgsmålet om ansvar iøvrigt finder jeg, at der påhviler HGO's nærmeste foresatte, ingeniør og sektionschef i SMK Jens Elgaard Jensen et ansvar i anledning af, at han henlagde et brev af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas, hvori det - omend i en noget vag form - blev anbefalet at afmontere såvel kontrol- som tændkabler ved udførelsen af tests m.v. Dette brev, der efter sit indhold måtte rokke ved den hidtidige opfattelse af nøglesikkerheden som absolut, burde have givet anledning til en nøjere sikkerhedsmæssig behandling, og efterfølgende må det konstateres, at såfremt brevet havde medført sikkerhedsforanstaltninger som anbefalet eller evt. andre tilsvarende, ville missiluheldet være undgået. Forholdet bør efter mit skøn give anledning til, at der meddeles ingeniør Elgaard Jensen en tjenstlig påtale.

Herudover giver sagen anledning til at rejse spørgsmål om ansvar for chefen for SMK, kontreadmiral Mads Einer Michelsen og ingeniør Elgaard Jensens nærmeste foresatte i SMK, kommandørkaptajn Henry Erling Lensbøl samt chefen for fregatten Peder Skram, kommandørkaptajn Jens Lange Winther.

Som det erkendes i pkt. 5 i SMK's vedlagte skrivelse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditøren har det i nogen grad skortet på klare og utvety-

dige direktiver fra SMK's ledelse i relation til de for Harpoon-systemet særlige forhold. I denne forbindelse peger jeg tillige på, at der har været uklarheder ved forskrifterne for Harpoon-systemet, og at der blandt personalet i SMK har været forskellige holdninger med hensyn til spørgsmålet om den strikte overholdelse af de for våbensystemer gældende betjeningsforskrifter. Endvidere har sagen vist, at en bedre kommunikation fra SMK til McDonnell Douglas og US Navy var ønskelig. Det fremgår af SMK's skrivelse af 9. august 1983 til forsvarskommandoen og af 10. august 1983 til mig, at alle de nævnte mangler vil blive søgt afhjulpet, hvorved bemærkes, at navnlig spørgsmålet om bedre kommunikation vil kunne medføre øgede udgifter.

Kontreadmiral M.E. Michelsen har som chef for SMK haft det formelle ansvar for de nævnte kritisable forhold. Jeg finder det dog ikke rimeligt at drage kontreadmiralen personligt til ansvar for disse, hvorved jeg lægger vægt på, at tjenesteområdet er meget omfattende, og at det drejer sig om specielle forhold, hovedsagelig af teknisk karakter, hvor der har været tekniske eksperter som sagsbehandlere. Hertil kommer, at såfremt ansvar gøres gældende, burde det også overvejes at gøre tilsvarende ansvar gældende mod kontreadmiralens forgænger i embedet.

F.s.v. angår kommandørkaptajn H.E. Lensbøl, der var ingeniør Elgaard Jensens nærmeste foresatte i SMK, kunne det overvejes at gøre ansvar gældende i forbindelse med sagsbehandlingen vedrørende det såkaldte Coontz-uheld. Den 11. august 1981 modtog SMK et signal fra US Navy om nævnte missiluheld. Det fremgik af signalet, at uheldet havde givet anledning til en generel indskærpelse af pligten til at overholde alle forskrifter vedrørende tests m.v. i forbindelse med Harpoon-Missilet. Det havde yderligere medført iværksættelse af en generel sikkerhedsundersøgelse vedrørende Harpoon-systemet, og der blev givet tilsagn om, at resultatet af undersøgelsen ville blive meddelt. Sagen blev behandlet af ingeniør Elgaard Jensen, der fik oplyst, at uheldet skyldtes en betjeningsfejl under en BIT-Test, og at nøglen til missilet havde været i brug. På denne baggrund udfærdigede han et sagsnotat af 12. august 1981. Dette notat blev forelagt chefen for SMK og de sektioner, der havde interesse i det, ligesom det personel, der var autoriseret til at udføre Missil-BIT, blev orienteret. Kommandørkaptajn H.E. Lensbøl arkiverede herefter notatet den 8. september 1981. Først efter det danske uheld modtog SMK den 13. oktober 1982 et signal med oplysning om resultatet af den

iværksatte sikkerhedsundersøgelse. Kommandørkaptajnen havde ikke holdt sagen i erindring på oplysning om resultatet af sikkerhedsundersøgelsen, da han havde dårlige erfaringer med hensyn til at få oplysninger fra US Navy, hvortil kom, at det måtte forventes, at man på rutinemøderne i Harpoon-landene ville få orientering, såsnart konkrete oplysninger forelå.

Efter det således oplyste giver henlæggelsen af Coontz-sagen efter mit skøn ikke tilstrækkelig anledning til at gøre ansvar gældende mod kommandørkaptajn H.E. Lensbøl.

Der er ikke grundlag for at gøre ansvar gældende mod kommandørkaptajn J.L. Winther, der var chef for fregatten Peder Skram på det tidspunkt, hvor missilet blev affyret, idet affyringen var forårsaget af en operatør fra SMK, der ikke var underlagt skibschefen.

Vedrørende spørgsmålet om erstatnings- eller regresansvar i anledning af de opståede skader og tabet af det affyrede missil bemærkes, at jeg ikke finder fornødent grundlag for at gøre et sådant krav gældende mod HGO. Jeg har herved lagt vægt på, at det er tvivlsomt om et sådant krav vil kunne gennemføres ved domstolene, specielt henset til spørgsmålet om der er den fornødne adækvans, hvilket betyder, at HGO skulle have kunnet påregne følgerne af sin handling. Hertil kommer, at forsvaret i praksis følger samme princip, som har fundet udtryk i sømandslovens § 53, stk. 3, hvorefter erstatningen vil kunne nedsættes eller bortfalde under hensyn til den udviste skyld, skadens størrelse og omstændighederne iøvrigt. Havde uheldet været forvoldt af en sømand i tjenesten, ville denne regel formentlig have medført bortfald af erstatningsansvaret.

Jeg kan ikke anbefale, at der rejses erstatningskrav overfor McDonnell Douglas i anledning af missiluheldet. Jeg lægger herved vægt på, at uheldet er forvoldt ved en grov fejlbetjening, og at der ikke har været konstruktionsfejl ved anlægget. Heroverfor er det efter mit skøn ikke tilstrækkeligt til at statuere erstatningsansvar, at systemet har haft den svaghed, at der under de givne omstændigheder kunne etableres et utilsigtet kredsløb, samt at instruktionsbøgerne ikke har understreget, at alle vedligeholdelsesprocedurer nøje skal følges, og undladelse heraf kan medføre utilsigtet kredsløb og heller ikke understreget, at enhver test skal stoppes, hvis systemets indikationer ikke svarer til de foreskrevne.

Det henstilles dog til overvejelse, om der ved forhandling med McDonnell Douglas vil kunne opnås en billighedserstatning, f.eks. i form af ekstra leverin-

ger uden beregning eller særlige rabatter."

6. Som omtalt foran under kapitel I, B, pkt. 7, tiltrådte forsvarschefen, general Knud Jørgensen, i sin egenskab af rettergangschef i skrivelse af 12. december 1983 indstillingen vedrørende tiltalespørgsmålet. I skrivelsen (bilag 12) hedder det bl.a.:

"--- Jeg skal hertil udtale, at jeg er enig i, at der bør rejses tiltale mod OK H.G. Olsen for overtrædelse af militær straffelovs § 15, og jeg anmoder hermed Forsvarskommandoauditøren om at tiltale rejses i overensstemmelse med vedlagte anklageskrift.

Jeg er endvidere enig i, at der herudover ikke skal rejses tiltale mod nogen, og at der i spørgsmålet om erstatnings- eller regresansvar ikke gøres et sådant krav gældende mod OK H.G. Olsen."

7. I den under pkt. 1 nævnte skrivelse af 31. juli 1984 (bilag 8) har forsvarsministeriet oplyst følgende om ministeriets holdning til tiltalespørgsmålet:

"--- Det tilføjes, at forsvarsministeriet, der den 12. december 1983 af forsvarschefen blev orienteret om udfærdigelsen af anklageskrift af samme dato mod orlogskaptajn H.G. Olsen, ikke fandt anledning til på det foreliggende grundlag at stille krav om strafferetlig forfølgning mod andre i anledning af uheldet.

Det bemærkes, at forsvarsministeriet forud for tiltalerejsning mod orlogskaptajn H.G. Olsen under drøftelse med generalauditøren gav udtryk for, at man ville finde det hensigtsmæssigt, at sagen blev indbragt for retten ---."

C. De for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer vedrørende tiltalespørgsmålet.

Som nævnt foran under kap. I, C, pkt. 2, er de afgivne forklaringer i deres helhed gengivet i den udskrift af retsbogen, der er vedhæftet beretningen som bilag. I det følgende gengives derfor alene sådanne uddrag af de afgivne forklaringer, som uddyber eller supplerer de oplysninger, der fremgår af det modtagne skriftlige materiale.

Kontreadmiral Michelsen, hvis udtalelse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditøren om den af den tidligere kommissionsdomstol afgivne beretning er citeret foran under B, pkt. 3, har (retsbogen side 5-6) forklaret, at han, da han i juni 1983 fik beretningen til udtalelse, var bekendt med, at nogle af de i SMK ansatte personer, der var blevet afhørt ved kommissionsdomstolen, havde kritiske bemærkninger til beretningen. Han valgte derfor at give de pågældende lejlighed til at fremkomme med deres bemærkninger. Det er fortsat hans opfattelse, at orlogskaptajn Olsen nok har været i god tro ved at stole på de såkaldt grundlæggende sikkerheder, men at han ikke har været omhyggelig nok under sit arbejde. Han burde have iagttaget indikationerne på panelet. Det er ligeledes fortsat hans opfattelse, at Elgaard Jensen burde have foranlediget, at McDonnell Douglas' skrivelse af 22. oktober 1980 blev fremtaget efter cirka 1/2 års forløb, eller have indhentet nærmere oplysninger om årsagen til den i brevet indeholdte advarsel. Det er dog en formildende omstændighed for personel på lavere niveau (sektionschefer og ansatte under dette niveau), at der ikke var ganske tilfredsstillende ledelses- og ansvarsmæssige forhold inden for SMK på daværende tidspunkt. Med bemærkningerne herom under pkt. 5 i udtalelsen af 10. august 1983 sigter han til, at Harpoon-systemet i 1980 ikke formelt var afleveret til vedligeholdelsessektoren fra projektsektoren. Der kunne derfor være nogen usikkerhed om, hvilken sektor der egentlig havde ansvaret for den specifikke sag - en usikkerhed, der ikke blev mindre ved ingeniør Voldsteds død.

Forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen har (retsbogen side 25 ff) forklaret, at alene generalauditøren, men ikke forsvarschefen og forsvarsministeriet var orienteret om drøftelserne i efteråret 1983 med advokat Walsøe om en eventuel arbitrær afgørelse af sagen mod orlogskaptajn Olsen. Han havde ikke tidligere anvendt en sådan fremgangsmåde. Baggrunden for, at man gjorde det i denne sag, var alene sagens særegne karakter. Sonderingerne foregik helt uformelt på kollegial basis, og advokaten blev udtrykkelig gjort opmærksom på, at der var tale om foreløbige sonderinger og ikke noget bindende tilbud. Det var et forsøg på at til-

vejebringe et grundlag for en arbitrær afgørelse, hvor mange forinden skulle "tages i ed". Når det ikke gik, skyldtes det, at en irettesættelse var helt umulig som arbitrær straf. Han har ikke i forbindelse med overvejelserne om tiltalespørgsmålet haft samtaler med nogen i forsvarsministeriet eller fået nogen form for politiske tilkendegivelser. Ved afgørelsen af tiltalespørgsmålet har han og Agger overvejet, om der kunne gøres ansvar gældende mod andre end orlogskaptajn Olsen. Også for så vidt angår kontreadmiral Michelsen overvejede man således, om ansvar skulle gøres gældende. Kontreadmiral Michelsen kunne vel nok, som den, der havde det øverste ansvar, have forbedret og strammet ledelsen af SMK. Der var således - som også erkendt af Michelsen - nogen usikkerhed om kompetenceforholdet mellem projektsektoren og vedligeholdelsessektoren. Sagen viste endvidere, at der har hersket usikkerhed om, hvor langt man kunne gå med fravigelse af procedurerne ved fejlfinding i missilsystemet. Der burde nok have været udfærdiget nærmere instrukser herom. Han fandt imidlertid, at der reelt intet var at bebrejde Michelsen, hvis kommandoområde er og var meget stort og "dækkedes" af en række tekniske eksperter.

Hvad angår kommandørkaptajn Lensbøl, blev det overvejet, om ansvar skulle gøres gældende mod ham i anledning af henlæggelsen af "Coontz"-signalet. Det var nok uheldigt, at signalet ikke blev holdt i erindring, men det skøn, som Lensbøl udøvede, kunne man ikke med rimelighed bebrejde ham. Dels havde det næppe nyttet at rykke for nærmere oplysninger, dels måtte man regne med, at man ville blive orienteret på de regelmæssige møder, der afholdtes med alle Harpoon-missillandene. Forholdet kunne derfor heller ikke med rimelighed give anledning til tjenstlig påtale. En afdelingschef med et utal af sager må have adgang til at skønne inden for en vis margen, og hverken han eller Agger fandt, at margen her var overskredet.

For Elgaard Jensens vedkommende er der efter hans opfattelse nok begået en fejl ved henlæggelse af brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas. Brevet var imidlertid noget vagt formuleret, og Elgaard Jensen har derfor troet, at der ville komme ændringer til manualerne, hvis brevet var ment som andet end en anbefaling. Elgaard Jensens fejl er ikke omfattet af gerningsbeskrivelsen i straf-

felovens § 157, der kræver, at der er udvist grov eller oftere gentagen forsømmelse, og der er derfor efter hans opfattelse ikke grundlag for at rejse tiltale mod Elgaard Jensen, der ikke er undergivet den militære straffelov. Hans forhold kunne derimod give anledning til en tjenstlig påtale.

Tiltalen mod orlogskaptajn Olsen bygger i det hele på kommissionsdomstolens beretning. Vidnet har selvstændigt vurderet grundlaget for beretningen og har været enig i domstolens konklusion. Når man arbejder med et så farligt system som Harpoon-systemet, må man udvise den yderste forsigtighed, også selv om man tror fuldt ud på nøglesikkerheden. Orlogskaptajn Olsen har i hvert fald sjusket på et område, hvor sjuskeri ikke kan tolereres.

Når det er sagt, er det da på den anden side klart, at der er en række formildende omstændigheder. Ellers kunne der heller ikke have været tale om at afgøre sagen med betinget hæfte eller eventuelt bøde.

Hvis byretten i straffesagen mod orlogskaptajn Olsen skulle nå til, at der alene er grundlag for at tildele Olsen en irettesættelse, ville han for sit vedkommende ikke finde det påkrævet at anke afgørelsen. Han peger i denne forbindelse på, at efter militær straffelovs § 11 kan irettesættelse træde i stedet for en kortere straf af hæfte eller bøde. Der er efter vidnets opfattelse under alle omstændigheder begået alvorlige betjeningsfejl på et område, hvor betjeningsfejl ikke må forekomme. Derimod er det mere tvivlsomt, om det kan bebrejdes orlogskaptajnen, at han ikke har indset den sikkerhedsmæssige risiko ved sine handlinger. Vidnet har selv givet udtryk for denne tvivl i sin skrivelse af 6. december 1983 til forsvarschefen i forbindelse med spørgsmålet, om der er den fornødne adækvans til at gennemføre et erstatnings- eller regresansvar.

Hærauditør H.J. Agger har (retsbogen side 29 ff) forklaret, at han og Biering-Sørensen var enige om, at det var ønskeligt at undgå at rejse tiltale og i stedet søge at nå til en arbitrær afgørelse, idet han for sit vedkommende navnlig lagde vægt på det ønskelige i at undgå en - som det til fulde har vist sig - meget langvarig og for retsvæsenet bekostelig og belastende retssag om et emne, som efter hans vurdering allerede forelå helt tilstrække-

ligt belyst og rigtigt vurderet i enhver væsentlig henseende af den første kommissionsdomstol. Herved henså han også til, at der efter Biering-Sørensens og hans sammenfaldende bedømmelse under alle omstændigheder kun kunne blive tale om en beskeden straf af en størrelse, som klart lå inden for den arbitrære straffekompetence. Der blev derfor foretaget kollegiale sonderinger hos advokat Walsøe, ganske på linie med sædvanlige kollegiale drøftelser anklager og forsvarer imellem ved f.eks. behandlingen af tilståelsessager og sager om ankefrafald. Om egentlige tilbud var der overhovedet ikke tale. Det havde man slet ikke mandat til.

Indstillingen om tiltalerejsning i redegørelsen af 6. december 1983 til forsvarschefen blev udfærdiget uden nogen form for påvirkning fra politisk eller anden side på grundlag af Biering-Sørensens og hans helt selvstændige vurdering af tiltalespørgsmålet, baseret på de i beretningen indeholdte konklusioner, som han var og er enig i. Grundlaget for tiltalen mod orlogskaptajn Olsen kan man derfor læse sig til i beretningen fra den første kommissionsdomstol.

For Elgaard Jensens vedkommende måtte en eventuel tiltale lyde på overtrædelse af borgerlig straffelovs § 157, hvis anvendelse måtte forudsætte groft fejlskøn i forbindelse med henlæggelsen af brevet fra McDonnell Douglas, og det var der efter hans opfattelse ikke tale om. Enhver kan skønne fejl, og fejlskønnet er efter hans opfattelse ikke særligt groft. En tjenstlig påtale vil derfor efter hans opfattelse være passende.

Kommandørkaptajn Lensbøl kan vel siges at have begået en fejl ved at henlægge signalet vedrørende "Coontz"-uheldet uden at holde det i erindring, men dels havde det forinden passeret flere led, dels skete det på grundlag af oplysninger om, at uheldet skyldtes betjeningsfejl. Når hertil kommer, at Elgaard Jensen inden henlæggelsen havde indskærpet, at procedurerne skulle følges, er der efter vidnets opfattelse ikke noget egentligt kritisabelt ved ekspeditionen. For kommandør Rantes vedkommende har det end ikke været overvejet at rejse tiltale.

Kontreadmiral Michelsens ansvar måtte i givet fald vedrøre forsømmelse ved ikke at have sørget for, at administrationen i SMK fungerede tilstrækkeligt effektivt, men

der forelå efter vidnets opfattelse ikke fornødent grundlag for en tiltale for pligtforsømmelse, henset bl.a. til kontreadmiralens omfattende ansvarsområde og til, at hans tid som chef for SMK kun omfatter den sidste del af det i sagen relevante tidsrum. I øvrigt var manglerne i det administrative system jo erkendt og ville blive søgt rettet.

For orlogskaptajn Olsens vedkommende foreligger der vel nok formildende omstændigheder, men Olsen har dog begået fejl, som efter vidnets opfattelse berettiget har givet anledning til en straffesag. De såkaldte "grundlæggende sikkerheder" er nok overholdt, men det må lægges til grund, at Olsen ikke har været i begrundet god tro. Personligt har vidnet måske nok en lidt mindre skrap opfattelse af Olsens adfærd end den, der er kommet til udtryk i beretningen fra kommissionsdomstolen. Men systemets sikkerhed beror ikke blot på, om de "grundlæggende sikkerheder" er overholdt. Også procedurerne skal nøje overholdes, og det måtte Olsen være klar over med den uddannelse, han har, og ud fra de givne forskrifter om forsvarlig behandling af missilsystemer.

Generalauditor Harpøth har (retsbogen side 35) forklaret, at han var orienteret om de sonderinger med henblik på en arbitrær afgørelse af sagen mod orlogskaptajn Olsen, som foregik i efteråret 1983, men at han ikke er klar over, om forsvarsministeriet var orienteret herom. Efter at det havde vist sig, at det ikke ville være muligt at få sagen afgjort arbitrært, har han haft en samtale med forsvarsministeriet om sagens videre forløb. Han mener, at det var afdelingschef Frederiksen, som han drøftede sagen med. Han orienterede denne om, at der ikke kunne opnås enighed om en arbitrær straf, og at sagen måtte afgøres i retten. Afdelingschefen var helt enig heri og gav udtryk for, at forsvarsministeren også ville finde det mest rimeligt, at en sådan sag blev afgjort i retten.

Forsvarschefen, general Knud Jørgensen, der som tidligere nævnt er rettergangschef i sagen, har (retsbogen side 38-39) forklaret, at han forud for den 6. december 1983 ved flere lejligheder har drøftet sagen uformelt med forsvarsministeren. Ministeren har ikke direkte givet udtryk

for, hvorvidt han foretrak sagen afgjort arbitrært eller under en retssag, men han fornemmede, at ministeren ville foretrække, at sagen blev afgjort ved domstolene, en fornemmelse, der bl.a. skyldtes, at man jo havde nedsat en uvildig kommissionsdomstol til at undersøge sagen i stedet for at lade undersøgelsen foretage af en auditor.

I skrivelsen af 12. december 1983 tiltrådte han, at der rejstes tiltale mod orlogskaptajn Olsen, og at der ikke herudover rejstes tiltale mod nogen. I skrivelsen tages der alene stilling til spørgsmålet om tiltalerejsning. Der er derimod ikke taget stilling til, om der måtte være grundlag for andre sanktioner, og i givet fald mod hvem. Afgørelsen af dette spørgsmål, som ligger inden for vidnets kompetenceområde, bør afvente udfaldet af straffesagen mod orlogskaptajn Olsen. De personer, som vidnet sigter til, er kontreadmiral Michelsen, kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen. Når han har ønsket at afvente udfaldet af straffesagen mod orlogskaptajn Olsen, er grunden den, at han ikke vil risikere at reagere hverken for mildt eller for strengt over for de øvrige implicerede.

Kontorchef Verner Gyde, forsvarsministeriet, har (rets-bogen side 40-41) forklaret, at der efter modtagelsen af den første kommissionsdomstols beretning fandt en drøftelse af sagen sted med deltagelse af bl.a. ministeren, daværende departementschef Verner Christiansen, afdelingschef Mogens Frederiksen og ham selv. Under denne drøftelse lå det i luften, at det egentlige problem i sagen var, om orlogskaptajn Olsens forseelse var af en sådan art, at der var grundlag for en straffesag. Andre blev slet ikke nævnt. Vidnet vurderede det således, at det, som orlogskaptajn Olsen havde lavet, ikke var så slemt, som pressen dengang ville gøre det til. Hans forseelse var alene, at han havde tilsidesat nogle procedureregler, og det burde ikke vurderes strengere, end hvis missilet var blevet siddende i. Affyringen og de hermed indtrufne følger var utilsigtede. Det var derfor vidnets vurdering, at sagen mod Olsen var egnet til at afgøres med en irettesættelse, hvilket han gav udtryk for over for de øvrige, der syntes at blive lidt forbavsede over denne vurdering.

Ministeren gav udtryk for, at offentligheden nok ikke

ville acceptere en arbitrær afgørelse på grund af pressens holdning. Han ville derfor foretrække, at sagen blev afgjort ved domstolene, men stillede intet krav herom, ligesom ingen "uden for huset" blev underrettet herom.

Efter at beretningen fra den første kommissionsdomstol den 3. juni 1983 var sendt til forsvarschefen som rettergangschef, blev sagen i de følgende måneder behandlet af auditøren uden indblanding fra forsvarsministeriets side, idet man lagde megen vægt på at holde en lav profil i relation til tiltalespørgsmålet.

Afdelingchef Mogens Frederiksen, forsvarsministeriet, har (retsbogen side 42) forklaret, at kontorchef Gyde efter modtagelsen i maj 1983 af den første kommissionsdomstols beretning nok har givet udtryk for, at en irettesættelse efter hans opfattelse ville være en rimelig reaktion over for orlogskaptajn Olsen. Vidnet ytrede sig ikke selv om denne bemærkning, men mener, at både departementschefen og ministeren nok har været i tvivl om, hvorvidt det ville være en tilstrækkelig reaktion.

På et tidspunkt efter den 14. november 1983, fra hvilken dato departementschef Verner Christiansen afviklede ferie, fik han af kontorchef Gyde at vide, at der foregik sonderinger med henblik på at afgøre sagen mod Olsen arbitrært. Han forelagde denne oplysning for ministeren og nævnte, at det nok var bedst at lade sagen afgøre i retten. Ministeren var enig i dette synspunkt og tilføjede, at Olsen jo havde forkastet kommissionsdomstolens beretning. Denne udtalelse byggede ministeren efter vidnets erindring på pressens oplysninger om sagen. Han ringede herefter til generalauditøren og meddelte, at man havde hørt, at der foregik sonderinger med henblik på at afgøre sagen arbitrært, men at ministeren fandt det mest hensigtsmæssigt, at sagen blev indbragt for retten. Der var ikke tale om nogen ordre, men alene om en udtalelse om, hvad der efter ministeriets opfattelse var det mest hensigtsmæssige under de foreliggende omstændigheder. Han har ikke haft kontakt med forsvarschefen om sagen.

Fhv. departementschef i forsvarsministeriet Poul Verner Christiansen har (retsbogen side 43-44) forklaret, at han kan erindre, at der i forsvarsministeriet har været

forskellige opfattelser af, hvorledes der skulle reageres over for den eller de ansvarlige i anledning af uheldet. Indtil beretningen fra den første kommissionsdomstol forelå, var han ikke utilbøjelig til at mene, at sagen kunne afgøres med en mild sanktion, men da beretningen indeholdt ret stærk kritik af orlogskaptajn Olsens adfærd, reviderede han denne opfattelse. Ligesom ministeren fandt han herefter ikke, at sagen egnede sig til at afgøres arbitrært. Ved vurderingen heraf spillede det også ind, at orlogskaptajn Olsen - som det fremgik af pressen - havde taget afstand fra kommissionsdomstolens konklusioner. Han er først senere blevet bekendt med de sonderinger, der foregik i efteråret 1983 med henblik på at søge sagen afgjort arbitrært. Han har på et tidspunkt forud for den 14. november 1983 drøftet sagen med forsvarschefen og givet udtryk for, at det var hans bestemte opfattelse, at ministeren ville foretrække en retsafgørelse.

Forsvarsminister Hans Engell har (retsbogen side 49ff) forklaret, at han efter modtagelsen af den første kommissionsdomstols beretning drøftede dennes indhold og det videre sagsforløb med ministeriets embedsmænd. Han kan huske, at kontorchef Gyde på et tidspunkt gav udtryk for, at en reaktion over for orlogskaptajn Olsen i form af en irettesættelse måtte være tilstrækkelig. Han syntes umiddelbart, at det måske så ud af lidt lidt i forhold til konklusionen i beretningen, men ønskede ikke at lægge sig fast på noget bestemt niveau, fordi han ikke havde kendskab til tidligere lignende tilfælde, og sagen jo skulle videre til auditøren.

Det gjorde stærkt indtryk på ham, at aviserne skrev meget om sagen, og at orlogskaptajn Olsen ifølge pressen ganske afviste konklusionerne i domstolens beretning og gjorde gældende, at oplysninger, som burde være taget i betragtning, var udeladt, og at kommissionsdomstolen ikke havde haft den nødvendige tekniske indsigt for bedømmelse af sagen. På den baggrund var det hans opfattelse, at sagen ikke burde afgøres arbitrært, men at den måtte gå den sædvanlige vej gennem forsvarschefen til auditøren, der måtte foretage en egentlig behandling af sagen, således at alle relevante oplysninger kom frem - også de oplysninger, som orlogskaptajn Olsen måtte mene ikke fremgik af

beretningen. Eventuelle sanktioner mod andre måtte så afvente sagen mod orlogskaptajnen.

Ved fremsendelsen til forsvarschefen blev der ikke givet instrukser om sagens behandling. Han har nok drøftet sagen med forsvarschefen og har formentlig også overfor denne givet udtryk for, at han under de foreliggende omstændigheder foretrak en retssag fremfor en arbitrær afgørelse, men nogen instruks er ikke givet, heller ikke til auditøren.

Han fik først i slutningen af november eller i begyndelsen af december 1983 kendskab til de sonderinger, som den militære anklagemyndighed havde foretaget i efteråret 1983 med henblik på at undersøge mulighederne for en arbitrær afgørelse overfor orlogskaptajn Olsen. Han blev orienteret herom af afdelingschef Mogens Frederiksen, der gav udtryk for, at han syntes, at det var en mærkelig fremgangsmåde, som den militære anklagemyndighed havde anvendt. Han var enig heri. Han fandt det underligt så at sige at "købslå" med orlogskaptajn Olsen om en arbitrær afgørelse, når orlogskaptajnen havde afvist kommissionsdomstolens konklusioner. Det har hele tiden været meget magtpåliggende for ham at behandle sagen åbent, således at det ikke kunne siges, at forsvaret holdt hånden over sine egne.

Han aftalte derfor med afdelingschef Mogens Frederiksen, at denne skulle ringe til generalauditøren og underrette denne om ministeriets syn på spørgsmålet om retssag eller arbitrær afgørelse. Der skulle ikke gives instrukser til anklagemyndigheden om sagens behandling, men afdelingschefen skulle give udtryk for, hvad der efter forsvarsministeriets opfattelse var mest hensigtsmæssigt. Det er meget muligt aftalt, at afdelingschefen skulle give udtryk for det synspunkt, at det nok var bedst, hvis sagen blev afgjort i retten.

Den 12. december 1983 modtog han en skrivelse fra forsvarschefen med orientering om, hvad der var sket i sagen. Han var enig både i forsvarschefens afgørelse af tiltale-spørgsmålet vedrørende orlogskaptajn Olsen og i, at afgørelsen af, om der måtte være grundlag for sanktioner overfor andre, måtte afvente udfaldet af sagen mod denne. Ønsket om en retssag mod orlogskaptajn Olsen fremfor en arbitrær afgørelse udsprang ikke af overvejelser om, hvad der var bedst for ham selv som forsvarsminister, men alene

af ønsket om åbenhed omkring sagen, hvilket måtte forekomme særlig nødvendigt på grund af orlogskaptajn Olsens holdning til kommissionsdomstolens beretning.

KAPITEL IV:

Notat af 5. september 1984 fra advokat Per Walsøe.

Som omtalt foran under kapitel I, C, pkt. 2, har advokat Walsøe været beskikket som bisidder for orlogskaptajn Henning G. Olsen under afhøringerne for kommissionsdomstolen og har efter afhøringernes afslutning fremsendt et notat til domstolen. Notatet lyder således:

"Notatet har relation til den del af kommissionsdomstolens kommissorium, som pålægger kommissionsdomstolen at undersøge "omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning".

Disse omstændigheder er i kraft af det foreliggende materiale og afhøringerne for kommissionsdomstolen nu ganske vel belyst.

Jeg finder anledning til at fremhæve enkelte punkter, som efter min opfattelse har betydning ved bedømmelsen af dette spørgsmål.

1. I de første dage, dvs. før den første undersøgelsesgruppe blev nedsat, var der, bl.a. med henblik på orientering af offentligheden, enighed om, at der var tale om en teknisk fejl. Af grunde, som i dag næppe er fuldt belyste, ændredes denne opfattelse, således at der taltes om en menneskelig fejl. Siden synes det atter at være blevet den almindelige opfattelse, at der må peges på en teknisk, designmæssig fejl.
2. Den oprindelige undersøgelsesgruppe havde til opgave alene at redegøre for de objektive omstændigheder. - Gruppens rapport indeholder imidlertid i virkeligheden afgørende skyldvurderinger, som der siden er blevet lagt betydelig vægt på.
3. Den oprindelige undersøgelsesgruppe har anvendt ud-

trykket "in principle a firing test" som arbejdsredskab. Hermed mentes, at man for at beskrive, hvad der rent faktisk var foregået, måtte sammenligne med noget, man kendte.

Når man læser rapporten kan man se, at udtrykket senere er gledet over til nærmest at være "firing test", og at antagelse om, at orlogskaptajn Olsen var i færd med at udføre en "firing test" er blevet anvendt som grundlag for den i undersøgelsesgruppens rapport indeholdte skyldvurdering.

I forbindelse med undersøgelsesgruppens arbejde er der grundlag for en antagelse om, at det er de amerikanske medlemmer, som i vidt omfang har ansvaret for denne glidning i gruppens opgaver og denne glidning i gruppens anvendelse af udtrykket "firing test". Orlogskaptajn Olsen har stedse fastholdt, at han på ingen måde var ved at udføre en "firing test" men derimod havde gennemført en "trouble shooting", som nøje fulgte forskrifterne, og at han på uheldstidspunktet var i færd med at foretage en afsluttende undersøgelse af, om fejludbedringen var lykkedes. (Herfor findes ingen forskrifter). Der er intet grundlag i sagen for at lægge til grund, at orlogskaptajn Olsen var i færd med at udføre en "firing test".

Jeg henviser i denne forbindelse ligeledes til ingeniør Flensborgs udsagn til den første Kommissionsdomstol, hvori ingeniør Flensborg udtaler, at orlogskaptajn Olsen var i færd med en "firing test" på det tidspunkt, da uheldet skete. Også denne - fejlagtige - opfattelse kan være et af de elementer, der har haft afgørende betydning for det forhold, at orlogskaptajn Olsens handlemåde hos de besluttende, herunder admiral Michelsen, er blevet vurderet ud fra den opfattelse, at han var ved at udføre en "firing test". (Og det er jo åbenbart, at han ikke fulgte forskrifterne for en sådan).

4. Den første Kommissionsdomstols beretning synes i vidt omfang at hvile på de samme glidninger i anvendelsen af udtryk m.v. som fandt sted i den første undersøgelsesgruppe, jfr. det ovenfor fremhævede. De konklusioner og vurderinger, i relation til spørgsmålet om

orlogskaptajn Olsens skyld, som er draget i beretningen, hviler så vidt ses på en antagelse om overtrædelse af forskrifter for netop "firing testen".

5. Som det bl.a. er kommet frem ved afhøringerne for nærværende Kommissionsdomstol hviler udformningen af anklageskriftet i sagen, ligeledes på en antagelse om, at orlogskaptajn Olsen var i færd med at udføre en "firing test".

6. Jeg skal fremhæve de klart erkendte omstændigheder omkring den viden som fandtes (i vidt omfang før 6.9. 1982) i U.S. Navy/McDonnell Douglas gående ud på, at systemet ikke var så sikkert, som man oprindeligt havde antaget: indførelse af nye sikkerheder i form af "Ordalt" og kravet om, at enhver fremgangsmådeforskrift skal overholdes af sikkerhedsmæssige grunde.

7. Den administrative tiltalerejsning har i vidt omfang fundet sted på grundlag af den første Kommissionsdomstols beretning uden en afgørende selvstændig vurdering af, om dennes konklusioner var holdbare.
Den administrative tiltalerejsning har fundet sted, selv om der synes at være en direkte erkendelse af, at den strafferetlige adækvansbetingelse ikke er opfyldt. Dette fremgår såvel af forklaringer som af det forhold, at der i indstillingsskrivelsen af 6.12.1983 er redegjort for, at den erstatningsretlige adækvansbetingelse ikke er opfyldt.
Der synes hos de direkte sagsbehandlere omkring den administrative tiltalerejsning (Agger/Biering-Sørensen) - på samme måde som hos Forsvarsministeriets ekspert i militær strafferet, kontorchef Gyde - at have været en erkendelse af, at der måske i virkeligheden ikke burde være rejst tiltale mod orlogskaptajn Olsen.

De fremdragne momenter hører til dem, der må antages at have betydning, når det skal bedømmes, om tiltalebeslutningen var korrekt/saglig/lovlig, hvilken bedømmelse så vidt ses falder ind under kommissionsdomstolens kommissorium."

KAPITEL V:

Undersøgelsens resultat.

A. Indledende bemærkninger, herunder om Reimann-rapportens betydning for undersøgelsen.

1. Som omtalt foran under kapitel I, B, pkt. 11, blev den ved Københavns byret verserende straffesag mod orlogskaptajn Henning G. Olsen i august 1984 udsat med henblik på at afvente resultatet af kommissionsdomstolens undersøgelse. Såvel hensynet til orlogskaptajn Olsen som hensynet til tilrettelæggelsen af byrettens arbejde gjorde det derfor ønskeligt at søge kommissionsdomstolens undersøgelse fremmet mest muligt. Dette har alle implicerede haft forståelse for, således at det - trods ferietid - har været muligt inden for et meget kort tidsrum at tilvejebringe de redegørelser fra SMK og den militære anklagemyndighed med tilhørende bilagsmateriale, som har været grundlaget for de derefter gennemførte afhøringer.

Gennem det fremlagte materiale og de afgivne forklaringer, der alle har været præget af stor åbenhed med hensyn til oplysninger om såvel begivenhedsforløb som de overvejelser og vurderinger, der lå til grund herfor, kan de forhold, som det påhviler kommissionsdomstolen at undersøge, herefter siges at være således belyst, at der ikke består tvivl om det faktisk passerede og dermed for så vidt om undersøgelsesresultatet. Selv om en nærmere vurdering heraf i og for sig ikke er omfattet af kommissoriets ordlyd, har jeg dog ment det rimeligt også i et vist omfang at give udtryk for en sådan i det følgende.

2. I fortsættelse af disse indledende bemærkninger har jeg fundet det naturligt kort at omtale Reimann-rapportens betydning for undersøgelsen og dermed for bedømmelsen af sagen, idet de i Holbæk Amts Venstreblad offentliggjorte dele af denne rapport var baggrunden for, at et flertal i Folketingets forsvarsudvalg i udvalgets beretning af 28.

juni 1984 udtalte ønske om, at forsvarsministeren skulle foranledige tiltalen mod orlogskaptajn Henning G. Olsen frafaldet, jfr. foran under kapitel I, B, pkt. 9.

Det er efter min mening uberettiget at tillægge rapporten en så afgørende betydning for bedømmelsen af sagen, som dette ønske er udtryk for. Rapporten gengiver dels de oplysninger om indførelsen i U.S.A. af en yderligere sikring af Harpoon-systemet, som er modtaget efter uheldet den 6. september 1982, dels udtalelser fra to amerikanske teknikere på "Belknap" om den tro på "nøglesikkerheden", som også var til stede hos danske teknikere forud for uheldet. Men såvel oplysningerne om den yderligere sikring som berettigelsen af troen på "nøglesikkerheden" er indgået i den undersøgelse og vurdering af sagen, som den tidligere kommissionsdomstol efterfølgende foretog, og som har dannet grundlag for den militære anklagemyndigheds afgørelse af tiltalespørgsmålet.

Af den forklaring, som er afgivet af fhv. marineauditør Reimann, fremgår da også, at denne heller ikke selv har tillagt rapporten en sådan afgørende betydning efter tilkomsten af den tidligere kommissionsdomstols beretning. Auditør Reimann har herom og om rapportens tilblivelse bl.a. forklaret (retsbogen side 20 ff), at rapporten er udfærdiget af ham personligt på grundlag af de iagttagelser, han har gjort, og de forklaringer, der blev afgivet over for ham. Han kom ombord på "Peder Skram" på uheldsdagen omkring kl. 17.00. Under turen ud til skibet blev han af kommandør Bork, der var eskadrechef, i medfør af militær retsplejelovs § 20 anmodet om at forestå undersøgelsen af uheldet. Han havde på daværende tidspunkt intet teknisk kendskab til missiler, men havde fået at vide, at der intet kunne ske, når nøglen ikke var isat. Da han kom om bord, sikrede han sig derfor først, at nøglen hele tiden havde ligget hos skibets chef. Han fik så forklaret anlægget og talte med orlogskaptajn Olsen, der var stærkt chokeret efter hændelsen. Ved 20-tiden kom kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen ombord. Efter en kort gennemgang af missilsystemet var de umiddelbart af den opfattelse, at der måtte være tale om tekniske fejl, idet de ligesom orlogskaptajn Olsen anså en affyring for udelukket, når nøglen ikke havde været i brug, og kontakten til den affyrede celle ikke havde været på "on". Han fortsatte afhørin-

gerne næste formiddag, ligesom der blev foretaget yderligere tekniske undersøgelser. Da han forlod skibet, var alle fortsat af den overbevisning, at der var tale om tekniske fejl. Inden ilandsætningen kl. 15.00 tilkendegav han derfor orlogskaptajn Olsen, at det "efter den foreløbige undersøgelse kunne fastslås, at der var tale om tekniske fejl, som han ikke var ansvarlig for, og som ikke var markerede på en sådan måde, at de kunne give ham anledning til at stoppe afprøvningen". Han understregede imidlertid, at det var en foreløbig konstatering. Efter ordre sendte han sin rapport til generalauditøren den 15. oktober 1982. Rapporten blev fremlagt i den første kommissionsdomstol, men er ikke nævnt i beretningen. Han mener imidlertid ikke, at der er tale om, at rapporten er blevet undertrykt, og de emner, der er behandlet i rapporten, er for størstedelens vedkommende også behandlet i beretningen. Hans observationer på "Belknap" er ikke direkte nævnt, men de ekstra sikkerhedsforanstaltninger i den amerikanske marine er omtalt.

I sin forklaring (retsbogen side 9) har kommandørkaptajn Lensbøl bekræftet, at hans i rapporten gengivne antagelse af, at den utilsigtede affyring skyldtes tekniske fejl, beroede på, at han kunne konstatere, at orlogskaptajn Olsen ikke havde overtrådt nogen af de grundlæggende sikkerheder. Også ingeniør Elgaard Jensen har (retsbogen side 17) under undersøgelsen ombord på "Peder Skram" få timer efter uheldet tilkendegivet auditor Reimann, at de relevante sikkerhedsforskrifter var overholdt af orlogskaptajn Olsen.

Afsluttende bør det måske nævnes, at det efter de afgivne forklaringer kan lægges til grund, at valget af hær-auditør Agger som det offentliges repræsentant under den tidligere kommissionsdomstols undersøgelse af missil-uheldet skete uden forudgående forhandling herom med den udpegede kommissionsdommer og var begrundet med, at marine-auditør Reimann på grund af alder skulle fratræde sin stilling med udgangen af marts 1983 og forinden skulle afvikle ferie, således at han måtte forventes at træde uden for tjeneste inden afslutningen af kommissionsdomstolens arbejde. Jeg henviser herom til de forklaringer, som er afgivet af fhv. auditor Reimann (retsbogen side 23), generalauditør Harpøth (retsbogen side 35), kontorchef Gyde (retsbo-

gen side 40), afdelingschef Mogens Frederiksen (retsbogen side 41-42) og fhv. departementschef Verner Christiansen (retsbogen side 43).

B. Brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.

1. Som anført foran under kapitel II, A, bestrides det fra SMK's side, at brevet fra McDonnell Douglas har karakter af en egentlig - formel - advarsel, en opfattelse, som er nærmere begrundet i SMK's redegørelse af 23. juli 1984, jfr. foran under kapitel II, C, pkt. 4, og som deles af de vidner, som har udtalt sig herom, dog at kommandør Ranthe har givet udtryk for, at brevet efter hans opfattelse indeholdt en advarsel (retsbogen side 7).

Heller ikke i beretningen fra den tidligere kommissionsdomstol er brevet karakteriseret som en formel advarsel. I beretningen (side 119) udtales, at "brevet i sin formulering måske ikke er helt entydigt", en karakteristik, som jeg er enig i.

Den forståelse af brevet, som SMK har givet udtryk for i redegørelsen af 23. juli 1984, kan derfor heller ikke tilsidesættes som uforenelig med brevets ordlyd. Det forekommer mig imidlertid naturligere at læse brevet således, at hele afsnit 1 alene indeholder en reference til og nøjagtig beskrivelse af det spørgsmål om en mulig forenkling af den såkaldte Stray Voltage Test, som man fra dansk side havde stillet McDonnell Douglas under mødet i maj 1980. Svaret herpå er indeholdt i afsnit 2, medens de mulige følger af, at de i svaret beskrevne procedurer ikke overholdes, er beskrevet i afsnit 3.

Hvad svaret i afsnit 2 angår, kan jeg være enig i, at dette ikke - heller ikke sammenholdt med afsnit 3 - kan siges at indeholde en formel advarsel, og at en sådan i givet fald burde være fremsendt i overensstemmelse med reglerne herom i "Follow-on-Support"-kontrakten med McDonnell Douglas. Jeg finder det imidlertid heller ikke ganske træffende at karakterisere den første sætning som en "generel anbefaling" af at have kabler afmonteret. Sætningen synes - jfr. indledningsordet "Therefore" til den næste sætning - snarere at indeholde den oplysning om McDonnell Douglas' stillingtagen til spørgsmålet om afmontering af kabler un-

der vedligeholdelse og træning, som ligger til grund for eller er forudsætningen for det følgende svar.

Sammenfattende er det således min opfattelse, at brevet hverken kan siges at indeholde nogen formel advarsel mod at have kablerne tilsluttet under afprøvning eller nogen egentlig anbefaling af, at kablerne afmonteres, men alene - som forudsætning for svaret på det spørgsmål, som var drøftet under mødet i maj 1980 - en oplysning om, hvad der var McDonnell Douglas' almindelige indstilling til dette spørgsmål. Oplysningen måtte vel imidlertid forekomme så overraskende ikke mindst på baggrund af drøftelserne på mødet i maj 1980 af de supplerende danske sikkerhedsbestemmelser, at den naturligt kunne have givet anledning til at søge spørgsmålet nærmere belyst, jfr. herom nedenfor under 2. Mod en sådan opfattelse kan næppe med nogen vægt anføres, at de i brevets afsnit 3 omhandlede mulige følger af, at de i svaret beskrevne procedurer ikke overholdes, ikke er en utilsigtet affyring, men alene en utilsigtet tænding af raketmotor eller batteri, idet også risikoen herfor vel bør søges undgået.

2. Brevet fra McDonnell Douglas var adresseret til SMK med tilføjelsen "Attention: Mr. Sv. Voldsted" og registreredes til behandling i projektsektorens våbenelektroniksektion (PV 3), som civilingeniør Voldsted, der havde deltaget i mødet med McDonnell Douglas i maj 1980, var chef for. At behandlingen af brevet kort efter overgik til ingeniør Elgaard Jensen i våbenelektroniksektionen (VV 2) under vedligeholdelsessektoren, og at dette skete uden større formaliteter, må ses som en naturlig følge af civilingeniør Voldsteds død den 5. november 1980. På dette tidspunkt var ingeniør Elgaard Jensen efter det oplyste reelt den eneste tilbageværende i SMK med den fornødne tekniske indsigt til at vurdere betydningen af svaret fra McDonnell Douglas, og svaret fremkom efter drøftelser af et fra dansk side stillet spørgsmål under mødet i maj 1980, som ingeniør Elgaard Jensen havde deltaget i sammen med civilingeniør Voldsted.

I våbenelektroniksektionen (VV 2) resulterede sagsbehandlingen i, at ingeniør Elgaard Jensen uden forelæggelse for andre og uden yderligere undersøgelser tog brevet til efterretning og lod det arkivere den 12. november 1980.

Efter det oplyste om beslutningskompetencen inden for SMK, jfr. foran under kapitel II, B, pkt. 1, må det antages, at denne afgørelse var omfattet af ingeniør Elgaard Jensens kompetence som sektionschef i centralledelsen, en antagelse, der støttes af den forklaring, som chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, har afgivet herom, jfr. foran kapitel II, C, pkt. 6. Spørgsmålet om, hvorfor en amerikansk "advarsel" ikke førte til ændringer i de danske sikkerhedsbestemmelser vedrørende missilsystemet, kan herefter - for så vidt angår brevet fra McDonnell Douglas - besvares ved kort at rekapitulere den begrundelse for henlæggelsen af brevet, som ingeniør Elgaard Jensen har givet.

Begrundelsen fremgår af de foran under kapitel II, C, pkt. 5, gengivne redegørelser og den sammesteds under pkt. 6 gengivne forklaring. Herefter har ingeniør Elgaard Jensen fundet indholdet af brevet klart nok og har i overensstemmelse med brevet "titel" eller emneangivelse opfattet det som svar på det spørgsmål om en mulig forenkling af Stray Voltage Test, som var blevet drøftet på mødet med McDonnell Douglas i maj 1980. På dette møde havde man også drøftet de specielle danske sikkerhedsbestemmelser for BIT-testen, som folkene fra McDonnell Douglas havde fundet var udtryk for en temmelig "konservativ" procedure, idet man havde fremført, at BIT-testen godt kunne udføres med tænkablet tilsluttet. Under disse omstændigheder tilsagde brevet i og for sig kun SMK at fortsætte den tidligere fastlagte procedure for BIT-testen, og brevet i øvrigt måtte læses som McDonnell Douglas' generelle opfattelse, at ingen kabler må være forbundet til canisters under vedligeholdelse og træning, såfremt man ønsker at være næsten helt sikker, en information, som ikke var ny og netop kun kunne opfattes som information, idet man måtte forvente, at en egentlig advarsel omgående ville give anledning til forslag om ændring af manualerne.

Det skøn, som ingeniør Elgaard Jensen har udøvet ved henlæggelsen af brevet uden reference opad eller iværksættelse af yderligere undersøgelser, er også under afhøringerne for denne kommissionsdomstol blevet kritiseret af flere af de afhørte, hvoraf dog de fleste tillige har givet udtryk for, at kritikken enten er udtryk for en vis bagklogskab eller må tages med det forbehold, at civilingeniør Voldsteds død kan have skabt nogen usikkerhed med

hensyn til sagsbehandlingen i SMK af brevet fra McDonnell Douglas. Jeg henviser herved til gengivelsen af forklaringerne foran under kapitel II, C, pkt. 6.

Ved vurderingen af sagsbehandlingen er det åbenbart, at brevet ikke umiddelbart kunne give anledning til nogen ændring af de danske sikkerhedsbestemmelser. Som anført foran under 1 er det imidlertid min opfattelse, at oplysningen i brevet om McDonnell Douglas' almindelige indstilling til spørgsmålet om afmontering af kablerne under vedligeholdelse og træning måtte forekomme så overraskende også på baggrund af drøftelserne på mødet i maj 1980 af de supplerende danske sikkerhedsbestemmelser for BIT-testen, at det havde været naturligt at søge spørgsmålet nærmere belyst, idet oplysningen synes at være udtryk for en diametralt modsat indstilling til spørgsmålet end tidligere tilkendegivet fra McDonnell Douglas.

Det anførte er dog i højere grad udtryk for en vis forundring over, at simpel nysgerrighed ikke foranledigede ingeniør Elgaard Jensen til - eventuelt telefonisk - at drøfte brevet indhold med McDonnell Douglas, end det er udtryk for egentlig kritik af sagsbehandlingen, navnlig fordi brevet som foran bemærket ikke umiddelbart kunne give anledning til ændringer i sikkerhedsbestemmelserne og kun vanskeligt kunne siges at indeholde andet end oplysninger, som lå til grund for svaret vedrørende Stray Voltage Test.

C. "Signalet" af 21. juli 1981 vedrørende "Coontz"-uheldet.

Begrundelsen for at lade kommissionsdomstolens undersøgelse omfatte også signalet vedrørende "Coontz"-uheldet fremgår af det foran under kapitel II, A, anførte.

Som udtalt i redegørelsen af 23. juli 1984 fra SMK, jfr. foran under kapitel II, D, pkt. 4, var grunden til, at signalet vedrørende "Coontz"-uheldet ikke gav anledning til ændring af de danske sikkerhedsbestemmelser for misilsystemet, de i signalet givne oplysninger om årsagen til uheldet, hvorefter dette alene skyldtes graverende menneskelige fejl, hvortil kom, at ingeniør Elgaard Jensen umiddelbart efter uheldet telefonisk fra McDonnell Doug-

las fik oplyst, at sikkerhedsnøglen havde været udleveret og i brug.

Denne begrundelse for signalets henlæggelse - som først fandt sted, efter at dette havde cirkuleret for en del af SMK's personel med påtegningen fra ingeniør Elgaard Jensen om den foretagne underretning om uheldet og årsagen til dette til personel, autoriseret til at udføre BIT-test - bekræftes af de for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer, jfr. foran under kapitel II, D, pkt. 6.

Efter sit indhold kan signalet ikke karakteriseres som en formel advarsel. Af signalet fremgår imidlertid, at uheldet uanset oplysningerne om årsagen til dette havde givet den amerikanske marine anledning til dels at foretage en gennemgang af sikkerhedsbestemmelserne - en gennemgang, hvis resultat man senere ville underrette de øvrige Harpoonlande om - dels at indskærpe over for alt berørt personel vigtigheden og nødvendigheden af at overholde foreskrevne procedurer under vedligeholdelse af missilsystemet.

Oplysningerne i signalet om årsagen til uheldet og om de trufne foreløbige forholdsregler kunne efter min opfattelse ikke umiddelbart give anledning til nogen ændring af de danske sikkerhedsbestemmelser. Tværtimod kunne uheldet vel næsten tolkes som en - omend indirekte - bekræftelse på den ene af de såkaldt grundlæggende sikkerheder: Nøglesikkerheden.

En revision af sikkerhedsbestemmelserne kunne derimod tænkes senere at blive aktuel, når resultatet af den bebudede gennemgang af de amerikanske sikkerhedsbestemmelser forelå. Oplysningerne herom fremkom imidlertid først efter det danske uheld den 6. september 1982, uanset at det amerikanske uheld allerede tidligere havde givet anledning dels til et forslag fra McDonnell Douglas til Department of the Navy om tilføjelse til sikkerhedsbestemmelserne af en "advarsel" mod at fravige de foreskrevne vedligeholdelsesprocedurer, jfr. herom foran under kapitel II, B, pkt. 2, i ingeniør Elgaard Jensens forklaring, dels til udviklingen af yderligere sikkerhedsanordninger, herunder indførelsen af den ekstra nøgle, der omtales i Reimann-rapporten, jfr. herom foran kapitel I, B, pkt. 4. Da det således ikke kan afvises, at en opfølgning af signalet fra SMK's side kunne have ført til revision af sikkerhedsbestemmel-

serne og indførelse af yderligere sikkerhedsanordninger tidligere end sket, kan jeg for så vidt være enig i den bedømmelse af sagsbehandlingen, som er udtrykt i den tidligere kommissionsdomstols beretning s. 121, jfr. foran under kapitel II, D, pkt. 3. Ved vurderingen må hensyn dog tages til, at SMK ifølge "Follow-on-Support"-kontrakten med McDonnell Douglas måtte forvente at modtage underretning om ændringer i systemet, herunder sikkerhedsbestemmelserne og -anordningerne, inden for de i kontrakten fastsatte frister.

D. Omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for, at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

1. Den tidligere kommissionsdomstol afgav sin beretning i maj 1983, hvorefter spørgsmålet om eventuel tiltalerejsning blev overvejet og endelig afgørelse herom truffet i første halvdel af december 1983. Hændelsesforløbet i denne periode fremgår af de foran i kapitel III, B og C, gengivne oplysninger og forklaringer, der kan sammenfattes således:

Efter overvejelser i forsvarsministeriet om bl.a. det videre sagsforløb blev kommissionsdomstolens beretning den 3. juni 1983 via forsvarschefen som rettergangschef sendt til forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen med henblik på at iværksætte en auditorundersøgelse m.v. Den følgende sagsbehandling foretog forsvarskommandoauditøren i nært samarbejde med hærauditør Agger, og begge fandt - utvivlsomt med rette - at sagen var tilstrækkeligt belyst ved den tidligere kommissionsdomstols undersøgelse, således at der ikke var behov for at iværksætte en egentlig auditorundersøgelse. Derimod indhentede man efter aftale med chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, en udtalelse fra denne.

Udtalelsen er dateret den 10. august 1983 og er afgivet, efter at der var givet impliceret personel i SMK lejlighed til at fremsætte eventuelle bemærkninger til den første kommissionsdomstols beretning, navnlig til beretningens konklusioner. I udtalelsen vurderede kontreadmiral Michelsen ansvarsspørgsmålet i det væsentlige på samme måde

som den tidligere kommissionsdomstol.

Efter resultatløse sonderinger vedrørende muligheden for at afgøre sagen mod orlogskaptajn Henning G. Olsen arbitrært, jfr. nedenfor under pkt. 2, blev afgørelsen af tiltalespørgsmålet herefter truffet på dette grundlag uden nogen form for politisk eller anden indblanding, idet den af forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen i samarbejde med auditør Agger udarbejdede redegørelse med indstilling om tiltalerejsning alene mod orlogskaptajn Henning G. Olsen i overensstemmelse med et vedlagt udkast til anklageskrift blev tiltrådt af forsvarschefen som rettergangschef den 12. december 1983.

2. Forud herfor var der i tidsrummet mellem den 23. september og den 4. november 1983 foretaget nogle helt uformelle og uforbindende sonderinger med henblik på at undersøge muligheden for at afgøre sagen mod orlogskaptajn Olsen arbitrært. Baggrunden herfor var, at man skønnede, at sanktionen for orlogskaptajn Olsens vedkommende ikke kunne overstige den arbitrære straffekompetence i militær retsplejelovs § 29, og at man dermed - som forklaret af auditør Agger - kunne undgå en langvarig og for retsvæsenet bekostelig og i arbejdsmæssig henseende belastende retssag om et emne, som var tilstrækkeligt belyst og rigtig vurderet af den tidligere kommissionsdomstol.

Sonderingerne, der havde form af kollegiale drøftelser mellem auditør Agger og advokat Walsøe, der havde været bisidder for orlogskaptajn Olsen under den første kommissionsdomstols undersøgelse, skete efter aftale med forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen, og generalauditør Harpøth var orienteret herom. Efter de for kommissionsdomstolen afgivne forklaringer må det derimod lægges til grund, at forsvarsministeren og ministeriets embedsmænd først er blevet bekendt med sonderingerne, efter at disse var afsluttet med det resultat, at der ikke ville kunne tilvejebringes grundlag for en arbitrær afgørelse.

Af de afgivne forklaringer, gengivet i uddrag foran under kapitel III, C, fremgår, at såvel forsvarsminister Hans Engell som fhv. departementschef Verner Christiansen og afdelingschef Mogens Frederiksen på et tidligt tidspunkt efter offentliggørelsen i juni 1983 af den første kommissionsdomstols beretning indtog den holdning, at sagen mod

orlogskaptajn Henning G. Olsen ikke burde afgøres arbitrært. Baggrunden herfor var, at orlogskaptajn Olsen ifølge pressen ganske havde afvist konklusionerne i beretningen fra den første kommissionsdomstol, som efter hans mening havde udeladt relevante oplysninger og savnede den nødvendige tekniske indsigt for bedømmelse af sagen. Efter ministeriets opfattelse måtte det derfor foretrækkes, at sagen i givet fald blev behandlet i fuld åbenhed under en retssag.

Efter det foreliggende er denne opfattelse først blevet givet tilkende over for forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og auditør Agger, efter at sonderingerne var endt uden resultat. Jeg har derfor ikke opfattet de forklaringer, som forsvarsministeren og ministeriets embedsmænd har afgivet om deres indstilling til en eventuel arbitrær afgørelse af sagen mod orlogskaptajn Olsen, som indeholdende nogen kritik af de foretagne sonderinger. En sådan ville efter min mening heller ikke være berettiget. En arbitrær straf forudsætter ikke, at den pågældende har tilstået sig skyldig. Sonderingerne er således foretaget ud fra relevante og loyale hensyn uden kendskab til forsvarsministeriets indstilling til spørgsmålet og var netop kun sonderinger, hvis resultat i givet fald skulle accepteres også af ministeriet. Dette var gjort klart for advokat Walsøe, med hvem drøftelserne fandt sted, som forklaret af auditør Agger i overensstemmelse med sædvanlig kollegial praksis. Der blev herigennem også tilvejebragt endelig klarhed om orlogskaptajn Olsens vurdering af sagen, en vurdering, som ikke nødvendigvis behøvede at være sammenfaldende med hans gennem pressen tilkendegivne kritiske bedømmelse af den første kommissionsdomstols arbejde.

3. Som anført foran under pkt. 1 har grundlaget for den militære anklagemyndigheds afgørelse af tiltalespørgsmålet været den undersøgelse, som blev foretaget af den første kommissionsdomstol, hvis konklusioner i alt væsentligt blev tiltrådt af chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, i dennes udtalelse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen. På dette grundlag blev der efter de afgivne forklaringer, jfr. foran under kapitel III, C, foretaget selvstændige vurderinger af spørgsmålet om tiltalerejsning af såvel forsvarskommandoauditøren som auditør

Agger, hvis indstilling forsvarschefen, general Knud Jørgensen, tiltrådte som rettergangschef.

De overvejelser og vurderinger, som ligger til grund for afgørelsen af tiltalespørgsmålet, har - foruden orlogskaptajn Henning G. Olsen - reelt alene omfattet kontreadmiral Michelsen som chef for SMK, kommandørkaptajn Lensbøl som den, der arkiverede signalet vedrørende "Coontz"-uheldet, og ingeniør Elgaard Jensen som den, der henlagde brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas, idet chefen for "Peder Skram", kommandørkaptajn Winther, åbenbart måtte være uden ansvar for uheldet. De foretagne undersøgelser har ikke givet grundlag for at antage, at tiltalespørgsmålet burde have været overvejet også i forhold til andre end disse. Undersøgelsen af grundlaget for, at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen, har derfor kun omfattet den militære anklagemyndigheds grundlag for at opgive at rejse tiltale mod nogen af de nævnte tre personer.

Af det foran under kapitel III, B, pkt. 4 og 5, gengivne materiale og de i samme kapitel under C gengivne forklaringer fremgår, at tiltale for pligtforsømmelse mod kontreadmiral Michelsen som den formelt ansvarlige for forholdene i SMK - som erkendes at have været kritisable - blev undladt, fordi det ikke fandtes rimeligt at drage ham personligt til ansvar herfor. Ved denne vurdering har man fra anklagemyndighedens side lagt vægt på, at tjenesteområdet er meget omfattende og stærkt teknisk præget med tekniske eksperter som sagsbehandlere, og at ansvar i givet fald måtte gøres gældende også mod den tidligere chef for SMK, hvortil kom, at manglerne i det administrative system var erkendt og ville blive søgt rettet.

For kommandørkaptajn Lensbøls vedkommende førte overvejelserne af tiltalespørgsmålet til, at der ikke fandtes fornødent grundlag for at gøre ansvar gældende mod ham i anledning af henlæggelsen af signalet vedrørende "Coontz"-uheldet uden at holde sagen i erindring på oplysning om resultatet af den sikkerhedsundersøgelse, som var bebudet iværksat i signalet. Man fandt, at der muligt var begået en fejl, men ikke en fejl, som kunne give grundlag for at rejse tiltale og næppe heller for en tjenstlig påtale, idet signalet først blev henlagt, efter at det var blevet oplyst, at uheldet skyldtes åbenbare betjeningsfejl, og efter at

signalet havde cirkuleret blandt det berørte personel i SMK med oplysning om, at en fravigelse af de foreskrevne procedurer havde bevirket en utilsigtet affyring.

En tiltale mod ingeniør Elgaard Jensen måtte i givet fald angå overtrædelse af borgerlig straffelov, in casu straffelovens § 157, idet ingeniør Elgaard Jensen som civil ansat ikke omfattes af militær straffelov, jfr. dennes § 5. Reglen i straffelovens § 157, der for militært personel erstattes af militær straffelovs § 15, opstiller imidlertid strengere ansvarsbetingelser end denne bestemmelse. Reglen lyder således:

"Samme straf (d.v.s. bøde eller hæfte) finder anvendelse, når nogen, som virker i offentlig tjeneste eller hverv, gør sig skyldig i grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenestens eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten medfører ----."

7 Den
militære

Ved vurderingen af tiltalespørgsmålet har anklagemyndigheden ikke fundet grundlag for at henføre det forhold, at ingeniør Elgaard Jensen uden nøjere sikkerhedsmæssig behandling henlagde brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas, under gerningsbeskrivelsen i den citerede straffelovsbestemmelse. Man har vurderet forholdet således, at ingeniør Elgaard Jensen, der måtte kunne regne med, at der ville komme ændringer til manualerne, såfremt brevet indeholdt andet end en anbefaling, ved henlæggelsen har gjort sig skyldig i et ikke særlig groft fejlskøn, som alene kan give anledning til en tjenstlig påtale.

4. Foran under kapitel III, A, pkt. 2, er redegjort for de principielle retningslinier for anklagemyndighedens afgørelse af tiltalespørgsmålet, herunder navnlig det gældende objektivitetsprincip, der - med retsplejelovens ord - pålægger anklagemyndigheden at have for øje, at forfølgning af personer, som ikke er strafskyldige, ikke finder sted.

Efter min opfattelse har anvendelsen af dette princip med føje givet grundlag for den militære anklagemyndigheds beslutning om ikke at rejse tiltale mod kontreadmiral Michelsen, kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen i anledning af missil-uheldet den 6. septem-

ber 1982. De overvejelser og vurderinger, som ligger til grund for beslutningen, og for hvilke der er redegjort foran under pkt. 3, er i det væsentlige udtryk for, at påtale er opgivet på grund af en - som det synes berettiget - antagelse af, at de bebrejdelser, som måtte kunne rettes mod de pågældende, ikke er af en sådan alvorlig karakter, at en påtale kunne gennemføres. Hvad særligt angår ingeniør Elgaard Jensens forhold, henviser jeg herom også til mine bemærkninger i dette kapitel foran under B, pkt. 2, in fine.

Afslutningsvis skal jeg bemærke, at også grundlaget for den mod orlogskaptajn Henning G. Olsen rejste tiltale er berørt enkelte steder i det modtagne materiale og i de afgivne forklaringer. Hertil skal imidlertid alene knyttes den kommentar, at kommissionsdomstolens opgave af principielle grunde ikke har og ikke har kunnet omfatte en undersøgelse, endsige en vurdering af grundlaget for tiltalen i en verserende straffesag. Undersøgelsen har således - i overensstemmelse med denne del af kommissoriet - alene været rettet mod omstændighederne i forbindelse med tiltalerejsningen. Om det i øvrigt fremkomme blot denne konstatering: Intet i dette materiale indicerer, at objektivitetsprincippet skulle være tilsidesat ved afgørelsen af denne del af tiltalespørgsmålet. Som en naturlig følge heraf synes den endelige afgørelse af sagen at burde træffes af de ordinære domstole under hensyntagen også til de omstændigheder, som er fremhævet i advokat Walsøes notat, jfr. foran kap. IV.

1. oktober

København, den ~~28. september~~ 1984.

Kiil

RETSBOGSUDSKRIFT

KOMMISSIONSDOMSTOLEN AF 9. JULI 1984.

Den ved justitsministeriets skrivelse af 9. juli 1984 (j.nr. 3. ktr. 1983-2039-10) nedsatte kommissionsdomstol afholdt den 6. august 1984 kl. 10.00 det første retsmøde under forsæde af højesteretsdommer Palle Kiil i Højesterets kæremålssal. Retsmødet var offentligt.

Justitsministeriets nævnte skrivelse, der fremlagdes som bilag 1, lyder således:

"Justitsministeriet udfærdigede den 11. oktober 1982 kommissorium for landsdommer Jacques Hermann til i henhold til retsplejelovens § 21 at beklæde retten under den undersøgelse, der skønnedes nødvendig for at bringe klarhed over omstændighederne i forbindelse med affyringen af et Harpoon-missil fra fregatten Peder Skram den 6. september 1982. Det skulle herunder undersøges, om gældende sikkerhedsforskrifter var hensigtsmæssige og tilstrækkelige, om eventuelle tekniske fejl eller konstruktionsmæssige mangler havde været medvirkende årsag til handelen, samt om ansvar for fejl eller forsømmelse ville kunne gøres gældende mod nogen.

Efter at kommissionsdomstolen havde afgivet beretning, blev der af den militære anklagemyndighed rejst tiltale ved Københavns byret mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

Justitsministeriet har herefter udfærdiget kommissorium for Dem til i henhold til retsplejelovens § 21 at beklæde retten under en undersøgelse af, hvorfor en amerikansk advarsel ikke har ført til ændringer i de danske missilers sikkerhed samt af omstændighederne ved den administrative tiltalerejsning, herunder grundlaget for at der alene er rejst tiltale mod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

-----"

Til at repræsentere det offentlige under sagen har justitsministeriet beskikket statsadvokat H. C. Abildtrup. Fuldmægtig i justitsministeriet Svend Bjerg Hansen er udpeget som sekretær for domstolen.

Der fremlagdes yderligere følgende bilag:

Bilag 2: Kommissionsdomstolens skrivelse af 13. juli 1984

til forsvarsministeriet vedrørende karakteren og sagsbehandlingen af den i kommissoriet omtalte advarsel.

- Bilag 3: Skrivelse af samme dato fra samme til samme vedrørende omstændighederne i forbindelse med den administrative tiltalerejsning.
- Bilag 4: Skrivelse af 17. juli 1984 fra samme til samme.
- Bilag 5: Skrivelse af 17. juli 1984 fra advokat Per Walsøe.
- Bilag 6: Forsvarsministeriets skrivelse af 23. juli 1984, hvori ministeriet meddeler samtykke til, at ansatte i forsvaret, der afgiver vidneforklaring for kommissionsdomstolen, fritages for den tavshedspligt, der måtte påhvile dem i henhold til retsplejelovens § 169.
- Bilag 7: Forsvarsministeriets skrivelse af 31. juli 1984 med 6 bilag med tilhørende underbilag (Redegørelse vedrørende den amerikanske advarsel).
- Bilag 8: Forsvarsministeriets skrivelse af 31. juli 1984 med tilhørende bilag (Redegørelse vedrørende spørgsmålet om tiltalerejsning i anledning af missiluheldet).
- Bilag 9: Forsvarsministeriets skrivelse af 20. juli 1984 vedrørende Søværnets Materielkommandos organisation og underlæggelsesforhold med dertil hørende bilag.

Endvidere fremlagdes følgende bilag vedrørende de forud for kommissionsdomstolens nedsættelse foretagne undersøgelser m.v.:

- Bilag A: Rapport af 6. september 1982 med senere continuationer, udfærdiget af marineauditør M. Reimann.
- Bilag B: Report from the investigation committee of the inadvertent launch of a Harpoon missile, september 1982.
- Bilag C: Udskrift af retsbogen for kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982.
- Bilag D: Beretning afgivet af kommissionsdomstolen af 11. oktober 1982.
- Bilag E: Udskrift af retsbogen for Københavns byrets 15. afdeling i sag 4216/1983: Den militære anklagemyndighed mod tiltalte orlogskaptajn Henning

G. Olsen.

De under den tidligere kommissionsdomstols undersøgelse fremlagte bilag var til stede, herunder de af advokat Walsø afgivne indlæg til domstolen.

Statsadvokat H. C. Abildtrup var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Sammen med orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte som bisidder advokat Per Walsø, der anmodede om at blive beskikket som advokat for orlogskaptajn Olsen.

Da det måtte anses for ønskeligt, at begæringen blev imødekommet, beskikkedes i medfør af retsplejelovens § 732, stk. 1, eller denne bestemmelses analogi, advokat Walsø som advokat for orlogskaptajn Henning G. Olsen, idet det samtidig blev tilkendegivet disse, at de ville have adgang til at overvære retsmøderne i sagen, uanset at de eventuelt senere ville blive afhørt.

Dommeren redegjorde for domstolens kommissorium i overensstemmelse med den som bilag 10 fremlagte udtalelse, hvoraf fotokopi udleveredes til pressen.

Som vidne mødte kontreadmiral Mads Einer Michelsen, der behørigt formanet forklarede, at han har været chef for Søværnets Materielkommando siden den 1. august 1980. Materielkommandoens centralledelse omfatter bl.a. en projektor, en vedligeholdelsessektor og en administrationssektor. Chef for vedligeholdelsessektoren er kommandør Ranthe. Denne sektor er delt i tre afdelinger, bl.a. en våbenvedligeholdelsesafdeling, hvis chef er kommandørkaptajn Lensbøl. Afdelingen omfatter bl.a. en våbenelektroniksektion med ingeniør Elgaard Jensen som chef, under hvem orlogskaptajn Henning G. Olsen er tjenstgørende.

Den post, der modtages af materielkommandoens, fordeles af administrationssektorens sekretariat. Posten fordeles til afdelingschefernes kontrolpunkt (registratur), som fordeler den videre, dels til sektionscheferne og dels til sagsbehandlerne. Når sagsbehandleren har gennemgået sagen, afleveres den påny til den pågældendes nærmeste foresatte, der herefter tager stilling til, om der er grund til at forelægge sagen opad i systemet - i sidste led for vidnet som chef for materielkommandoens.

Der er ikke udfærdiget detaljerede instrukser om, hvilke skrivelser den enkelte sektionschef, afdelingschef

m.v. kan henlægge eller besvare uden forelæggelse opad, men der er for alle stillinger i materielkommandoen udfærdiget stillingsbeskrivelser, der i generelle vendinger beskriver den enkeltes ansvarsområde og kompetence.

Hvis der modtages en skrivelse, der er stilet til en af de ansatte på navn, går skrivelsen direkte til den pågældende, men der sættes et stempel på kuverten, hvoraf fremgår, at tjenstlig post skal tilbage til sekretariatet til registrering. Skrivelser, der er stilet til Søværnets Materielkommando, men hvorpå det er tilføjet "att....", skal normalt åbnes i sekretariatet.

Vidnet er først efter uheldet i september 1982 blevet bekendt med brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.

Drøftelser med McDonnell Douglas om sikkerheden omkring Harpoon-systemet er på daværende tidspunkt i første række ført af ingeniør Voldsted fra projektsektoren, og det var derfor naturligt, at brevet fra McDonnell Douglas blev sendt til ham. Efter ingeniør Voldsteds død den 5. november 1980 var der imidlertid ingen i projektsektoren, der havde særligt kendskab til den specifikke sag, og skrivelsen overgik derfor til ingeniør Elgaard Jensen, der tidligere havde været ansat i projektsektoren, og som sammen med ingeniør Voldsted havde deltaget i det møde med McDonnell Douglas, hvortil der refereredes i brevet. Det lå indenfor Elgaards Jensens kompetence at tage stilling til, om brevet burde give anledning til foranstaltninger fra SMK's side, men det er nu vidnets opfattelse - således som det fremgår af SMK's skrivelse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditøren - at brevets indhold burde have givet Elgaard Jensen anledning til enten at beordre sagen fremtaget efter cirka 1/2 års forløb eller at have søgt nærmere oplysninger om baggrunden for anbefalingen på det førstkommende rutinemøde mellem SMK og McDonnell Douglas.

Denne opfattelse har dog sammenhæng med det indtrufne uheld og er således udtryk for bagklogskab. Hvis vidnet havde set skrivelsen før uheldet, ville han have godkendt henlæggelsen, bl.a. da sagens hovedemne jo ikke gav anledning til særlige foranstaltninger, og fordi der jævnligt afholdes møder med McDonnell Douglas.

Efter vidnets opfattelse behøver ordene "maintenance

or training activity" i McDonnell Douglas' skrivelse ikke at omfatte den opgave, som orlogskaptajn Olsen udførte den 6. september 1982, da der var tale om en specialopgave, og ordene naturligt må forstås som alene omfattende det ombordværende mandskabs vedligeholdelse og øvelse.

Meddelelse om uheldet på den amerikanske destroyer "Coontz" blev givet fra U.S.Navy ved et signal, d.v.s. et telegram, der besørges ad militære kanaler. Vidnet fik kendskab til signalet den 7. september 1981. Forelæggelsen for ham er sket skriftligt. Han tog signalet til efterretning, da det af sagen fremgik, at sektionschef Elgaard Jensen havde meddelt de personer, der var autoriseret til at foretage BIT-test, at afvigelse fra de fastlagte procedurer havde medført en utilsigtet affyring af et missil. Han opfattede dette som en indskærpelse af, at de fastlagte procedurer bør følges. Han bemærkede sig endvidere, at der ved uheldet på "Coontz" var tale om betjeningsfejl, således at der efter hans opfattelse udover indskærpelsen ikke var behov for at foretage yderligere. Man ræsonnerede nok dengang, at sådan noget kunne ske i USA, men ikke hos os.

Det er ikke normalt, at SMK rykker et andet lands marine for yderligere materiale, som man forventer at få. Dette er baggrunden for, at den i signalet lovede opfølgning af uheldets årsager m.v. ikke blev bragt i erindring over for U.S.Navy. Hertil kom som nævnt, at der var tale om betjeningsfejl, som næppe havde den store relevans for eventuelle ændringer i de danske sikkerhedsprocedurer.

I juni 1983 anmodede forsvarskommandoauditøren SMK om en udtalelse om den første kommissionsdomstols beretning. Da vidnet var bekendt med, at nogle af de i SMK ansatte personer, der var blevet afhørt ved kommissionsdomstolen, havde kritiske bemærkninger til beretningen, valgte han at give de pågældende lejlighed til at fremkomme med deres bemærkninger. Til at afæske de pågældende disse bemærkninger udpegede han kommandør Dynnes Hansen og kommandørkaptajn Tørsløv. Svaret til forsvarskommandoauditøren af 10. august 1983 blev affattet af vidnet i samarbejde med disse to officerer.

Det er fortsat hans opfattelse - således som det er anført i skrivelsen af 10. august 1983 -, at orlogskaptajn Olsen nok har været i god tro ved at stole på de såkaldte

grundlæggende sikkerheder, men at han ikke har været omhyggelig nok under sit arbejde. Han burde have iagttaget indikationerne på panelet. Det er ligeledes fortsat hans opfattelse, at Elgaard Jensen burde have foranlediget, at McDonnell Douglas' skrivelse af 22. oktober 1980 blev fremtaget efter cirka 1/2 års forløb, eller have indhentet nærmere oplysninger om årsagen til den i brevet indeholdte advarsel.

Det er dog en formildende omstændighed for personel på lavere niveau (sektionschefer og ansatte under dette niveau), at der ikke var ganske tilfredsstillende ledelses- og ansvarsmæssige forhold inden for SMK på daværende tidspunkt. Vidnet henviser herved til side 3 i SMK's skrivelse af 10. august 1983 til forsvarskommandoauditøren. Ved disse bemærkninger sigter han til, at Harpoon-systemet i 1980 ikke formelt var afleveret til vedligeholdelsessektoren fra projektsektoren. Der kunne derfor være nogen usikkerhed om, hvilken sektor der egentlig havde ansvaret for den specifikke sag - en usikkerhed, der ikke blev mindre ved ingeniør Voldsteds død.

Om organisationsforholdene forklarer vidnet, at det er projektsektoren, der anskaffer, godkender og afprøver nye våben, hvorefter systemet, når det er indkørt, afleveres til vedligeholdelsessektoren, der sørger for reparation og lignende. Hvis der skal ske udskiftning af større dele af systemet, kommer projektsektoren dog altid ind i billedet igen.

Vidnet har ikke forud for udfærdigelsen af skrivelser af 10. august 1983 læst advokat Walsøes indlæg til den første kommissionsdomstol, men han har læst et koncentrat af indlægget i den tidligere kommissionsdomstols beretning.

Som vidne mødte kommandør Knud Kristian Ranthe, der behørigt formået forklarede, at han er chef for vedligeholdelsessektoren i SMK. Hans nærmeste foresatte er kontreadmiral Michelsen.

Han ser ikke al den post, der kommer til vedligeholdelsessektoren. Posten fordeles fra administrationssektoren efter en distributionsliste.

På grund af ferie er han ikke bekendt med SMK's svar af 23. juli 1984 på forsvarsministeriets anmodning om en

udtalelse i anledning af kommissionsdomstolens skrivelse til ministeriet, men han kan bekræfte, at den i skrivelsen under pkt. 12 givne fremstilling af beslutningskompetencen er korrekt.

Han fik først kendskab til brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas efter uheldet den 6. september 1982.

Efter vidnets opfattelse har sektionschef Elgaard Jensen begået et fejlskøn ved ikke at gå videre i systemet med brevet, da det indeholdt en advarsel. Brevet burde formentlig i sidste ende være forelagt kontreadmiralen, idet det var så betydningsfuldt, at der burde være foretaget en egentlig sagsbehandling i form af en nærmere vurdering af brevet's betydning for SMK's sikkerhedsforskrifter. Vidnet har således fortsat den opfattelse, som han gav udtryk for i juli 1983, da han blev afæsket bemærkninger til den tidligere kommissionsdomstols beretning.

Det må dog betragtes som en formildende omstændighed, at Elgaard Jensen så at sige fik Harpoon-systemet afleveret uformelt ved ingeniør Voldsteds død, og at der nok har hersket nogen usikkerhed om, hvad henholdsvis projektsektoren og vedligeholdelsessektoren skulle sørge for. En skarp afgrænsning af de to sektorer's arbejdsområder eksisterede ikke. En sådan afgrænsning er formentlig vanskelig at opnå. Efter vidnets opfattelse er der ikke sket nogen egentlig overlevering af Harpoon-systemet fra projektsektoren til vedligeholdelsessektoren.

Vidnet har set sagsnotatet vedrørende "Coontz"-uheldet. Han bad kommandørkaptajn Lensbøl om nærmere oplysninger og fik at vide, at "nøglen" havde været udleveret, og at der var tale om åbenbare menneskelige fejl.

Han må gå ud fra, at Elgaard Jensen med stor omhu har indskærpet, at reglerne skal overholdes, uanset at det i sagsnotatet blot er anført, at det er meddelt de pågældende, at en fravigelse af procedurerne har medført en utilsigtet affyring.

Han fandt herefter, at søværnets sikkerhedsbestemmelser omkring Harpoon-missilet var gode nok.

Som vidne mødte kommandørkaptajn Henry Erling Lensbøl, der behørigt formanet forklarede, at han er chef for våbenvedligeholdelsesafdelingen i SMK. Hans nærmeste foresatte er kommandør Ranthe. Under våbenvedligeholdelsesaf-

delingen hører 3 sektioner, hvoraf ingeniør Elgaard Jensen er chef for den ene.

Han fik først kendskab til brevet fra McDonnell Douglas efter uheldet i september 1982. Brevet blev præsenteret af mr. Hanley fra McDonnell Douglas, der som konsulent var tilknyttet den gruppe, som blev nedsat for at undersøge de tekniske forhold i forbindelse med affyringen af Harpoon-missilet. Vidnet var formand for undersøgelsesgruppen. Brevet gav anledning til nogen diskussion, men vidnet hæftede sig navnlig ved, at skrivelsens emne ("subject") var anført som: "Ignition Cable Stray Voltage Test". Det i skrivelsen iøvrigt anførte kunne ikke give anledning til undren, for ingen vil bestride, at et missilsystem er sikrere, hvis kablerne ikke er monteret. Det måtte man læse som en konstatering, men det havde ikke givet McDonnell Douglas anledning til at ændre sine procedurer vedrørende de foreskrevne tests.

Vidnet mener, at det faldt inden for Elgaard Jensens kompetence at træffe bestemmelse om brevet henlæggelse, og han vil ikke anfægte det af Elgaard Jensen udøvede skøn. Det er altid let at lave efterrationaliseringer, når et uheld har fundet sted.

Han er - efter at den første kommissionsdomstol har afgivet sin beretning - blevet afæsket eventuelle bemærkninger til denne, men da det blev fremhævet, at bemærkningerne ikke blev afgivet under vidneansvar, ligesom der ikke var tale om afhøringer eller om en undersøgelse eller efterforskning, blev han usikker på, hvad der så egentlig var tale om, og han valgte at meddele, at han ikke havde bemærkninger.

Han har imidlertid udformet visse bemærkninger og afleverer et eksemplar af disse til retten. Bemærkningerne fremlægges som bilag 11.

Vidnet henviser navnlig til bemærkningerne ad beretningen side 60, idet han ønsker at fremhæve, at McDonnell Douglas bliver betalt af SMK for at levere bl.a. tilføjelser til manualerne.

"Coontz"-uheldet hørte han om, inden det skriftlige signal af Elgaard Jensen blev sendt i intern cirkulation i SMK. Efter at alle relevante personer, herunder kontre-admiral Michelsen, havde set signalet, kom sagen tilbage til ham, og han arkiverede den den 8. september 1981. Han

havde forinden fået oplyst, at Elgaard Jensen havde ringet til McDonnell Douglas og fået at vide, at nøglen havde været i brug. Elgaard Jensen havde endvidere taget kontakt med de personer, der var autoriserede til at arbejde med Harpoon-systemet, og givet dem meddelelse om uheldet.

De officerer, der fik Elgaard Jensens meddelelse, må have været klar over hændelsesforløbet ved "Coontz"-uheldet og betydningen af, at procedurerne blev overholdt. Det er rigtigt, at man fra amerikansk side lovede yderligere oplysninger om uheldet, men det plejer ikke at hjælpe at rykke U.S.Navy. Vidnet har ønsket tilføjet, at Holland på det 19. møde i "Joint Executive Committee", (som består af Danmark, Grækenland, Holland og Tyskland) fra den 15.-17. februar 1983 påtog sig at rykke U.S.Navy for oplysninger om "Coontz"-uheldet. På det 21. møde fra den 8.-10. november 1983 måtte det konstateres, at dette ikke gav det ønskede resultat.

Efter uheldet ved Sjællands Odde den 6. september 1982 kom vidnet ombord på "Peder Skram" ved 19-tiden. Sammen med ham var ingeniør Elgaard Jensen og auditor Reimann. De undersøgte Harpoon-systemets indstillinger og gennemgik de tekniske forhold, hvorved de konstaterede en række tekniske fejl. Bl.a. ville 2 celler ikke melde "Ready", ligesom det var muligt at etablere et kredsløb til et missil, der ikke var under afprøvning. Ved den senere tekniske undersøgelse, som blev foretaget af undersøgelsesgruppen, blev det fastslået, at de konstaterede fejl ikke kunne have forårsaget hændelsen.

Vidnet blev forbavset over eksistensen af Reimanns rapport om uheldet. Han har ikke været med til at udarbejde eller redigere rapporten. Han har først fået kendskab til rapporten under byretssagen mod orlogskaptajn Olsen. Når det i rapporten er anført, at han har givet udtryk for, at den utilsigtede affyring skyldtes tekniske fejl, beroede denne antagelse på, at han kunne konstatere, at orlogskaptajn Olsen ikke havde overtrådt nogen af de grundlæggende sikkerheder.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive tilsendt de tre afhørte vidner, således at de kan få lejlighed til

at foretage eventuelle korrektioner, inden den endelige tilførsel til retsbogen finder sted.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 14.25.

Kiil

/ Bjerg Hansen

Den 7. august 1984 kl. 10.30 afholdt kommissionsdomstolen det 2. retsmøde i Højesterets karemålssal under forsæde af højesteretsdommer Kiil. Retsmødet var offentligt.

Det offentliges repræsentant under sagen, statsadvokat H. C. Abildtrup, var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, fungerede som protokolfører.

Sammen med orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte den beskikkede advokat, advokat Per Walsøe.

Som vidne fremstod teknisk chef Kaj Møller Gregersen, der behørigt formanet forklarede, at han er civilingeniør og ansat som chef for SMK's projektsektor. Projektsektoren står for projektering og anskaffelse af alt nyt materiel til søværnet, herunder nye våbensystemer. Også den første afprøvning af materiellet foretages af projektsektoren. Når materiellet derefter overgår til driftsfasen, overtages det af vedligeholdelsessektoren. De betjenings- og sikkerhedsforskrifter, som gælder for systemet, følger med dette og er for Harpoon-systemets vedkommende udarbejdet af McDonnell Douglas i samarbejde med den amerikanske marine. Sikkerhedsforskrifterne opfyldte generelt de krav, som man fra dansk side havde opstillet, da man indhentede tilbud på levering af missilsystemet. Betjenings- og sikkerhedsforskrifterne, der sammen med den tekniske beskrivelse af systemet indeholdes i de såkaldte manualer, oversættes normalt ikke til dansk, idet dette er bekosteligt og indebærer risiko for fejl. Det personel, der skal betjene systemet, får en særlig uddannelse og skal være i besiddelse af de fornødne sprogkundskaber. Der udarbejdes ved visse våbensystemer supplerende danske bestemmelser. Sådanne bestemmelser udarbejdes normalt på dansk af SMK.

Statsadvokaten fremsatte nu begæring om, at dørene

blev lukket, idet han ønskede at afhøre vidnet om omstændigheder, hvor statens forhold til fremmede magter eller særlige hensyn til disse gjorde det påkrævet at lukke dørene.

Der afsagdes sålydende

KENDELSE:

Af de af statsadvokaten anførte grunde vil den fremsatte begæring i medfør af retsplejelovens § 29, stk. 2, være at tage til følge, hvorfor

bestemmes:

Dørene lukkes under den fortsatte afhøring af vidnet.

Dørene lukkedes kl. 10.45.

Vidnet forklarede herefter, at der i forbindelse med introduktion af de nye korvetter blev foretaget vurderinger i SMK's centralledelse af spørgsmålet, om søværnets skibe skal sejle med missiler om bord i fredstid. Det blev herunder vurderet, om tænkablerne til missilerne skal være tilsluttet.

Dette arbejde, hvorunder man var i kontakt med den amerikanske marine, mandede bl.a. ud i, at der i november 1979 blev udfærdiget supplerende sikkerhedsbestemmelser for udførelse af den såkaldte BIT-test. Det blev påbudt, at tænkablerne ved udførelse af denne test skal afmonteres fra alle Harpoon-missiler om bord.

Efter endt afhøring vedrørende disse forhold åbnedes dørene kl. 10.51.

Vidnet forklarede videre, at producenten eller brugere af et våbensystem som Harpoon-systemet ofte får nye erfaringer. Man er derfor de senere år ved afslutningen af større anskaffelseskontrakter kommet ind på at indgå en aftale med producenten om at få del i disse erfaringer.

For Harpoon-systemets vedkommende er der indgået en aftale i form af den "Follow-on Support"-kontrakt, som

er nævnt i SMK's skrivelse af 23. juli 1984 til forsvarsministeriet, jfr. pkt. 13 i underbilag 1 til bilag 7. Kontrakten indeholder en forpligtelse for McDonnell Douglas til efter nærmere angivne retningslinier bl.a. at give SMK meddelelse om de ændringer i systemet, som gennemføres i den amerikanske flåde.

Vidnet har først efter uheldet i september 1982 set brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.

Brevets emne ("subject") er angivet som "Ignition Cable Stray Voltage Test", hvilket vil sige en test med henblik på at konstatere uønskede spændinger i systemet. Så vidt vidnet er orienteret, var emnet på dagsordenen for det møde med folk fra McDonnell Douglas, som Elgaard Jensen og ingeniør Voldsted deltog i i maj 1980, og brevet var således et svar på et spørgsmål om ovennævnte emne, som var blevet drøftet på mødet.

Projektsektoren har som nævnt ansvaret for anskaffelse og introduktion af nye våbensystemer. Overlevering til vedligeholdelsessektoren af Harpoon-missilerne er sket skib for skib, efterhånden som installationerne og afprøvingerne er gennemført. Overlevering af systemet på "Peder Skram" er sket skriftligt i august 1979, men endnu i 1980 befandt man sig i introduktionsperioden for andre skibe og således både med projektsektoren og vedligeholdelsessektoren som ansvarlige for Harpoon-systemet i henholdsvis enheder under introduktion og enheder i drift.

Da Voldsted afgik ved døden, trådte ingeniør Elgaard Jensen fra vedligeholdelsessektoren naturligt til, da han efter Voldsteds død i virkeligheden var den eneste i SMK, der havde indgående kendskab til Harpoon-systemet. Elgaard Jensen må herefter siges at have varetaget funktioner, der i hvert fald delvist henhørte under projektsektoren.

Vidnet finder ikke, at brevet fra McDonnell Douglas kan karakteriseres som en formel advarsel. Brevet drejer sig om Stray Voltage Test, men der er dog også indikationer i brevet om, at det er sikrest af afmontere kontrol- og tændkablerne. Hvis der var tale om en formel advarsel, burde McDonnell Douglas i henhold til "Follow-on Support" - kontrakten have ladet dette udmønte sig i noget mere formelt, men det skete ikke. Vidnet vil ikke afvise, at det havde været hensigtsmæssigt at spørge McDonnell Douglas nærmere om brevets betydning.

Vidnet har - således som det er angivet på sagsnotatet - den 4. september 1981 set signalet om "Coontz"-uheldet, som man allerede tidligere havde talt meget om i SMK. Det var på det rene, at der ved dette uheld var begået en serie substantielle fejl af flere personer; fejl, som man var enige om ikke kunne ske i det danske søværn. Efter Elgaard Jensens påtegning på sagsnotatet fandt vidnet herefter ikke anledning til at foretage yderligere.

Herefter mødte sektionschef Jens Elgaard Jensen.

Dommeren bemærkede, at det efter det oplyste endnu ikke er afgjort, om der vil blive gjort ansvar gældende mod Elgaard Jensen i forbindelse med den utilsigtede af-fyring af Harpoon-missilet.

Dommeren tilkendegav på denne baggrund Elgaard Jensen, at han ikke var forpligtet til at afgive forklaring, og at hans forklaring - såfremt han valgte at afgive en sådan - ikke blev afgivet under ansvar som vidne.

Jens Elgaard Jensen udtalte, at han intet havde imod at afgive forklaring for domstolen.

Afhørte forklarede, at han er chef for våbenelektro-niksektionen (VV2) i SMK. Hans nærmeste foresatte er kommandørkaptajn Lensbøl. Afhørte har indtil 1976 været ansat i projektsektoren, hvor ingeniør Voldsted var hans nærmeste foresatte.

Afhørte har ikke medvirket ved afslutningen af kontrakten med McDonnell Douglas om levering af Harpoon-systemet. Han begyndte at beskæftige sig med systemet i 1976 eller 1977 og blev i 1978 medlem af en arbejdsgruppe, der bl.a. skulle drøfte spørgsmålet om sejlads i fredstid med missiler om bord, herunder om tændkablerne i så fald skulle være afmonteret. Gruppen afvejede bl.a. beredskabsmæssige hensyn over for sikkerhedshensyn, og arbejdet mandede ud i, at der i november 1979 blev udfærdiget supplerende sikkerhedsforskrifter.

Afhørte har flere gange deltaget i møder med folk fra McDonnell Douglas. Der er almindeligvis mellem 1/2 og ét år mellem møderne. Det bliver altid aftalt forud, hvad der skal drøftes, således at deltagerne i møderne kan forberede sig. Referat af møderne bliver udfærdiget af en repræsentant fra McDonnell Douglas, men referaterne er altid stærkt komprimerede.

På et møde med folkene fra McDonnell Douglas i maj 1980 blev de supplerende danske sikkerhedsbestemmelser fra november 1979 drøftet. Man ønskede fra dansk side producentens bemærkninger til disse supplerende forskrifter.

Fra McDonnell Douglas' side blev der givet udtryk for, at de supplerende danske sikkerhedsbestemmelser var skrappere end de krav, som firmaet stillede. Afhørte henviser til referat af mødet (bilag 8, side 79). Ved mødet henledte firmaet SMK's opmærksomhed på, at den amerikanske marine udførte BIT-testen med kablerne monteret. Denne kabeltilslutning fremgik også af amerikanske beskrivelser (bl.a. MDC-500-DE-SMH-1) frem til september 1982.

På dagsordenen for mødet var også spørgsmålet om simplificering af Stray Voltage Test. Afhørte husker, at der blev lovet skriftligt svar senere på det rejste spørgsmål. Han tror ikke på, at der kan have været timelange separate drøftelser med Voldsted om dette punkt. Voldsted ville i givet fald have omtalt drøftelserne for afhørte, specielt ud fra det synspunkt, at det ville have været afhørte, der skulle foranstalte de af drøftelserne eventuelt afledte rettelse i de supplerende danske sikkerhedsbestemmelser.

McDonnell Douglas' skrivelse af 22. oktober 1980 har afhørte opfattet som det lovede svar på det rejste spørgsmål om simplificering af Stray Voltage Test.

Brevet indeholder i punkt 2, linie 7-10 oplysninger om, at en simplificering af Stray Voltage Test ikke er mulig. De første tre linier i brevets punkt 2 har afhørte opfattet som en generel udtalelse. Udtalelsen kan isoleret set opfattes som udtryk for en diametralt modsat opfattelse end den, man havde givet udtryk for under mødet i maj, men brevet måtte ses i den sammenhæng, hvori det var fremkommet, og afhørte mente ikke, at brevet indeholdt noget nyt for det danske søværn, men alene gav udtryk for noget teknisk simpelt. Opfattelsen var derfor stadig, at hvis LSU var indstillet på OFF-SIM, skulle der ikke kunne ske noget. Dette er anført i brevets punkt 2, linie 11-13.

Afhørte forklarede hertil, at den danske marine altid har LSU-placeret i stillingen OFF-SIM, når kablerne er monteret. Undtagelsen herfra er BIT-testen, hvor LSU er i stillingen LAUNCH. Forinden LSU bringes i denne stilling

ling, afmonteres tændkablerne. Ud fra disse kendsgerninger var afhørte af den opfattelse, at brevets anbefalinger allerede var indeholdt i/dækket af supplerende danske bestemmelser.

Afhørte forklarede videre, at de to uønskede hændelser, som er omtalt i brevet under punkt 3, aldrig er indtruffet i den danske marine. Den uønskede hændelse, der indtraf den 6. september 1982, svarede til en helt normal operativ missilaffyring set fra missilets side. Denne hændelse kan ikke sammenlignes med de uønskede hændelser, der er omtalt i brevet.

Afhørte deltog den 28. oktober 1980 i et nyt møde med McDonnell Douglas, hvorunder brevet, der ikke var modtaget i SMK inden afrejsen, ikke blev omtalt. Afhørte spurgte ikke, hvorledes det gik med det lovede svar vedrørende Stray Voltage Test, men ved ikke, om ingeniør Voldsted har rykket for svar. Amerikanerne rejste ikke spørgsmålet, selv om mr. Seaton, som har underskrevet brevet, deltog i mødet.

Den 5. november 1980 afgik Voldsted ved døden. Afhørte overtog en række sager fra Voldsted, som andre i projektsektoren ikke havde kendskab til eller særlige forudsætninger for at behandle. Det skyldtes ikke organisatoriske forhold, at han overtog sagerne, men simpelthen nødvendighed. Han har bl.a. efter aftale med Voldsteds stedfortræder Klaus Hinrichsen, der ikke havde særlig kendskab til Harpoon-systemet, overtaget sagsbehandlingen vedrørende brevet fra McDonnell Douglas af 22. oktober 1980.

Han læste brevet omhyggeligt igennem, men fandt som nævnt ikke noget nyt i brevet, som gav ham anledning til at gå videre med det, eller foreslå ændringer af de gældende bestemmelser. Det er naturligvis altid sikrest at afmontere tændkablerne, men afhørte lagde vægt på de beredskabsmæssige problemer, der kan være forbundet hermed og bemærkede særligt, at brevet fremhæver væsentligheden af, at omskifteren stilles i OFF-SIM.

Afhørte har ikke i anledning af brevet ringet til McDonnell Douglas, da han fandt, at indholdet var klart nok, og at det danske søværn som følge af de supplerende sikkerhedsbestemmelser overholdt den anbefaling, som kunne være indeholdt i brevet. Han blev forbavset, da man senere - efter uheldet - fra McDonnell Douglas' side ka-

rakteriserede brevet som en advarsel.

Afhørte var den første, der modtog signalet om "Coontz"-uheldet. Han ringede straks til McDonnell Douglas for at få nærmere detaljer om uheldet. Det blev oplyst, at der var tale om grove betjeningsfejl, og at nøglen havde været udleveret og i brug, medens der ikke var fundet materiel-fejl. Herefter skønnede han, at et lignende uheld næppe kunne ske herhjemme. Han har dog mundtligt meddelt det autoriserede personel, at fravigelse fra de foreskrevne procedurer havde resulteret i en utilsigtet affyring. Han vil vurdere denne meddelelse til det autoriserede personel nærmest som en mellemtag mellen en indskærpelse og ren information. Afhørte fandt ikke, at der var nogle usikkerhedsmomenter ved de modtagne oplysninger, og han har derfor ikke holdt sagen om signalet i erindring. "Coontz"-uheldet kunne antagelig have været undgået, såfremt den amerikanske marine havde indført supplerende bestemmelser svarende til de danske.

Han har først efter det danske uheld hørt om de ændringer i form af yderligere sikkerheder, som McDonnell Douglas efter "Coontz"-uheldet har udviklet sammen med den amerikanske marine.

Efter "Follow-on Support"-kontrakten skal søværnet have besked om ændringer i systemet inden 30 dage efter, at den amerikanske marine har godkendt ændringen. Afhørte er imidlertid ikke bekendt med, hvornår den amerikanske marine har godkendt de nævnte ændringer. At ændringerne er foretaget på "Belknap", er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at de er godkendt. Det er afhørtes opfattelse, at ændringer af den karakter, som fandt sted, er omfattet af producentens meddelelsespligt efter kontrakten.

Afhørte kom ombord på "Peder Skram" få timer efter uheldet. Efter en foreløbig undersøgelse af systemet var det hans opfattelse som tekniker, at der var flere tekniske fejl ved systemet.

Dette meddelte han auditor Reimann og tilkendegav samtidig, at de relevante sikkerhedsforskrifter var overholdt af orlogskaptajn Olsen.

Han var med i den undersøgelsesgruppe, der blev nedsat kort efter uheldet. Gruppen skulle ikke tage stilling til skylden for uheldet, men formålet var alene en klarlægning af omstændighederne omkring uheldet og den tek-

niske årsagsforbindelse.

Afhørte har hørt om den af auditor Reimann udarbejdede foreløbige rapport, men han har ikke læst den.

Afhørte tilføjer, at McDonnell Douglas i 1981 efter "Coontz"-uheldet har meddelt den amerikanske flåde, at der består risiko for utilsigtet affyring, hvis procedurerne ikke følges slavisk. Afhørte henviser i denne forbindelse til en skrivelse af 29. juli 1981 fra McDonnell Douglas til Department of the Navy, hvori producenten foreslår dette tilføjede sikkerhedsbestemmelserne og omtaler angivelsen heraf som en "advarsel".

Et tilsvarende brev indeholdende forslag til en advarsel burde være sendt til SMK, men dette skete ikke, selv om producenten efter afhørtes opfattelse er kontraktligt forpligtet hertil. Havde man fået en sådan advarsel, er det afhørtes opfattelse, at uheldet den 6. september 1982 ville være undgået.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive tilsendt de afhørte til godkendelse.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 15.20.

Kiil

/ Bjerg Hansen

Den 8. august 1984 kl. 13.00 besigtigede kommissionsdomstolen på Holmen i København Harpoon-missilanlægget om bord på fregatten "Herluf Trolle", hvis anlæg svarer til anlægget om bord på "Peder Skram".

I besigtigelsen deltog retten formand, højesteretsdommer Kiil, det offentliges repræsentant, statsadvokat H. C. Abildtrup og rettens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen. Endvidere deltog advokatfuldmægtig Lars Kjeldsen, der er ansat hos den for orlogskaptajn Olsen beskikkede advokat, advokat Per Walsøe.

Skibets missilanlæg, herunder kontrol- og betjeningspanelet i operationsrummet, blev forevist af chefen for SMK, kontreadmiral Michelsen, fregattens næstkommanderende, orlogskaptajn B. Waldorf, orlogskaptajn Henning G. Olsen samt skibets missilofficer, løjtnant P. Heitmann.

Besigtigelsen blev afsluttet kl. 14.05.

Kiil

/ Bjerg Hansen

Den 9. august 1984 kl. 10.00 afholdt kommissionsdomstolen det 3. retsmøde i Højesterets karemålssal under forsæde af højesteretsdommer Kiil. Retsmødet var offentligt.

Det offentliges repræsentant under sagen, statsadvokat H. C. Abildtrup, var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, fungerede som protokolfører.

Sammen med orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte den beskikkede advokat, advokat Per Walsøe.

Som bilag 12 fremlagdes forsvarschefens skrivelse af 12. december 1983 til forsvarskommandoauditøren vedrørende spørgsmålet om tiltalerejsning i anledning af missiluheldet.

Som vidne mødte fhv. marineauditør Mogens Valdemar Reimann, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar. Han forklarede, at han var marineauditør indtil den 1. april 1983, da han blev afskediget på grund af alder.

Den som bilag A fremlagte rapport, der blev påbegyndt på uheldsdagen den 6. september 1982 og afsluttet den 12. oktober samme år, er udfærdiget af ham personligt på grundlag af de iagttagelser, han har gjort, og de forklaringer, der blev afgivet over for ham.

Han kom ombord på "Peder Skram" på uheldsdagen omkring kl. 17.00. Under turen ud til skibet blev han af kommandør Bork, der var eskadrechef, i medfør af militær retsplejelovs § 20 anmodet om at forestå undersøgelsen af uheldet.

Vidnet havde på daværende tidspunkt intet teknisk kendskab til missiler, men havde fået at vide, at der intet kunne ske, når nøglen ikke var isat. Da han kom ombord, sikrede han sig derfor først, at nøglen hele tiden havde ligget hos skibets chef. Han fik så forklaret anlægget og talte med orlogskaptajn Olsen, der var stærkt chokeret efter hændelsen. Ved 20-tiden kom kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen ombord. Efter en kort

gennemgang af missilsystemet var de umiddelbart af den opfattelse, at der måtte være tale om tekniske fejl, idet de ligesom orlogskaptajn Olsen anså en affyring for udelukket, når nøglen ikke havde været i brug, og kontakten til den affyrede celle ikke havde været på "on". Der blev derfor samme aften sendt et signal til søværnets andre missilbærende enheder om, at der ikke måtte foretages tests m.v. på disse enheders missiler, og at kablerne skulle afmonteres.

Vidnet overnattede ombord og fortsatte afhøringerne næste formiddag, ligesom der blev foretaget yderligere tekniske undersøgelser. Da han forlod skibet, var alle fortsat af den overbevisning, at der var tale om tekniske fejl. Inden ilandsætningen kl. 15.00 tilkendegav han derfor orlogskaptajn Olsen, at det "efter den foreløbige undersøgelse kunne fastslås, at der var tale om tekniske fejl, som han ikke var ansvarlig for, og som ikke var markerede på en sådan måde, at de kunne give ham anledning til at stoppe afprøvningen". Han understregede imidlertid, at det var en foreløbig konstatering.

Efter at der den 8. september 1982 var blevet nedsat en undersøgelsesgruppe af teknikere, rettede vidnet den 10. i samme måned telefonisk henvendelse til generalauditørens kontor, idet han fandt, at det ville være for stort et ansvar for ham som auditor alene at undersøge uheldet, der var det alvorligste, som han havde været ude for som auditor. Han mente, at det var nødvendigt at lade en dommer undersøge sagen. Da generalauditøren ikke var til stede, talte han med forsvarskommandoauditør Biering-Sørensen og foreslog denne, at der blev taget initiativ til at få nedsat en kommissionsdomstol. Vidnet havde lavet et udkast til det kommissorium, som en sådan domstol skulle have. Udkastet fremlægges som bilag 13.

Auditor Biering-Sørensen fandt imidlertid ikke på daværende tidspunkt, at der var anledning til at nedsætte en kommissionsdomstol.

Den 13. september 1982 havde vidnet en samtale med kontreadmiral Michelsen, der bl.a. redegjorde for det resultat, som den nedsatte undersøgelsesgruppe var nået frem til, herunder at det ikke var tekniske fejl, der var skyld i uheldet. Vidnet henviser til bilag A, side 6, der indeholder et referat af kontreadmiralens oplysninger. herun-

der kontreadmiralens udtalelse om, at det måske i sidste ende var hans ansvar som den, der har det overordnede ansvar for sikkerheden.

Da det alene var SMK's personel, der var impliceret, blev sagen overført fra fregateskadren til kontreadmiral Michelsen som rettergangschef, og vidnet blev på baggrund af den tekniske rapport anmodet om at iværksætte en undersøgelse af den eventuelle placering af ansvaret for hændelsen. Under den fortsatte undersøgelse fik han kendskab til, at der ved Langelinie lå en amerikansk krydser "Belknap" med samme missilsystem som systemet på "Peder Skram". Han fik arrangeret et besøg ombord den 21. september 1982. Der var ikke danske teknikere med ved besøget. Han konstaterede herunder det interessante, at missilsystemet var udstyret med en yderligere sikkerhed i form af en kontakt med tilhørende nøgle, der sikrer, at spændingen under udførelse af tests sættes ned fra 28 VDC til 6 VDC, hvilket umuliggør affyring af et missil. Han fik oplyst, at denne ekstra sikkerhed var planlagt efter "Coontz"-uheldet i juli 1981, og at "Belknap" var det første skib, hvor systemet blev installeret, hvilket vistnok var sket i juli 1982. Han omtalte senere systemet for kommandørkaptajn Lensbøl, der tilsyneladende kendte det, men sagde, at det ikke var gennemprøvet, og at der var lang leveringstid (18 måneder).

Medens vidnet var ombord, talte han med en missiltekniker ved navn Hamilton, der oplyste, at det var hans opfattelse, at så længe nøglen til "Function Select" ikke er udleveret, kan et missil ikke affyres. Hamilton havde ubetinget tillid til, at nøglen var nødvendig for at affyre et missil. Hamilton udtalte samtidig, at han ville stoppe yderligere afprøvning, hvis han ved afprøvning af missil nr. 3 blev opmærksom på, at lampen til missil nr. 4 lyste, fordi dette ville være en usædvanlig situation, men han ville dog stadig være af den opfattelse, at en affyring var udelukket, når nøglen ikke var i anvendelse. Hamiltons assistent delte denne opfattelse.

Kort efter besøget på "Belknap" sad vidnet en eftermiddag på sit kontor og funderede over, hvad der egentlig var gjort galt i forbindelse med uheldet. Overvejelserne mundede ud i, at han formulerede et udkast til anklageskrift i sagen. Mensigten hermed var at afgrænse temaet for de

fortsatte undersøgelser i form af en foreløbig formulering af de sigtelser, der kunne blive tale om. De fortsatte undersøgelser måtte så vise, om der var grundlag for at rejse tiltale mod nogen og i givet fald mod hvem og i hvilket omfang. Udkastet, der var et rent internt arbejdsdokument, omfattede kontreadmiral Michelsen, kommandørkaptajn Lensbøl, ingeniør Elgaard Jensen og orlogskaptajn Olsen, men ikke kommandør Ranthe, hvis rolle han ikke da var helt klar over. Tiltalen mod orlogskaptajn Olsen i udkastet svarer stort set til det senere anklageskrift i sagen.

Anklageskriftet var udtryk for det synspunkt, som vidnet havde dengang som nu, at hvis der skulle gøres ansvar gældende over for orlogskaptajn Olsen i straffemæssig henseende, måtte der også gøres ansvar gældende over for hans foresatte på grund af disses manglende eller mangelfulde instruktion af orlogskaptajnen vedrørende de primære sikkerhedsforanstaltninger. I forhold hertil måtte orlogskaptajn Olsens ukorrekte betjening af ildledelsesanlæggets panel m.v. blive af mindre væsentlig betydning. Udkastet til anklageskrift fremlægges som bilag 14.

Omkring den 1. oktober 1982 fik vidnet den glædelige meddelelse, at der nu ville blive nedsat en kommissionsdomstol til undersøgelse af ansvaret for uheldet. Han var fortsat af den opfattelse, at ansvaret for en sådan undersøgelse burde løftes uden for den militære kreds og overgå til behandling i et civil forum.

Ved et auditørmøde i Sønderborg den 11. - 12. oktober fik vidnet at vide, at hærauditør Agger skulle være det offentliges repræsentant under sagen. Det var overraskende for ham, og det var hans opfattelse, at dette suverænt var besluttet af dommeren, daværende landsdommer Hermann. Vidnet var skuffet over beslutningen, da han allerede havde udført et stort arbejde i sagen. Hertil kom, at det vel også kunne være svært for søværnets personel at forstå, at deres egen auditor ikke skulle medvirke.

Vidnet talte kort tid efter med kontorchef Gyde, forsvarsministeriet, om dette spørgsmål. Gyde oplyste, at beslutningen var truffet, fordi vidnet stod for at skulle pensioneres. Vidnet spurgte, om det ikke var muligt i givet fald at forlænge hans tjeneste, men det sagde Gyde nej til. Under disse omstændigheder mener vidnet, at det

var en saglig og rigtig beslutning, ministeriet traf ved at udpege en anden, da vidnet jo ikke kunne garantere, at kommissionsdomstolens arbejde ville være færdigt inden vidnets afgang. Vidnet mener, at det var rigtigt at udpege auditor Agger, som vidnet har fuld tillid til, og som har udført et meget dygtigt arbejde og dermed bidraget til den særdeles omhyggelige og grundige beretning, som den tidligere kommissionsdomstol har afgivet.

Vidnet sendte efter ordre sin rapport med bilag til generalauditøren den 15. oktober 1982. Som bilag 15 fremlægges vidnets skrivelse af 15. oktober 1982 til generalauditøren.

Rapporten blev fremlagt i den første kommissionsdomstol, men er ikke nævnt i beretningen. Han mener imidlertid ikke, at der er tale om, at rapporten er blevet undertrykt, og de emner, der er behandlet i rapporten, er for størstedelens vedkommende også behandlet i beretningen. Vidnets observationer på "Belknap" er ikke direkte nævnt, men de ekstra sikkerhedsforanstaltninger i den amerikanske marine er omtalt.

Efter at rapporten er afleveret til generalauditøren, har vidnet ikke haft noget med sagen at gøre. Han har således ikke deltaget i drøftelserne om, mod hvem ansvar skulle gøres gældende.

Som vidne mødte forsvarskommandoauditør L. F. Biering-Sørensen, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar. Han forklarede, at han har behandlet tiltalespørgsmålet i forbindelse med missiluheldet i nært samarbejde med auditor Agger, der var det offentliges repræsentant for den tidligere kommissionsdomstol og skulle være anklager under en eventuel straffesag. Det er dog vidnet, der har det formelle ansvar for tiltalerejsningen. De overvejede indledningsvis, om en egentlig auditorundersøgelse af sagen var nødvendig, men blev enige om, at en sådan undersøgelse ikke kunne tilføre sagen yderligere oplysninger ud over dem, der fremgik af den første kommissionsdomstols beretning. Derimod fandt de, at det var nødvendigt at få en udtalelse om beretningen fra SMK, der var den centrale berørte myndighed, og koadmiral Michelsen erklærede sig under en telefonsamtale i juni 1983 indforstået med at afgive en sådan udtalelse. Under et møde sene-

re samme måned med kontreadmiral Michelsen blev det aftalt, at kommandør Dynnes Hansen og kommandørkaptajn Tørsløv, som ikke kunne komme i "søgelyset", skulle afæske de ansatte i SMK, som var berørt af sagen, deres eventuelle bemærkninger til beretningen. Vidnet fremhævede overfor kontreadmiralen, at det skulle være frivilligt, om de pågældende ville komme med bemærkninger, og at egentlige afhøringer i givet fald skulle foretages af auditor Agger.

SMK's udtalelse fulgte stort set kommissionsdomstolens beretning, men var ikke vedlagt bemærkninger fra de ansatte. Vidnet og Agger regnede derfor med, at de ansatte ikke havde haft bemærkninger til beretningen. Det viste sig imidlertid senere, at man havde lovet de pågældende, at bemærkningerne ikke ville gå videre. Bemærkningerne er derfor først kommet frem under byretssagen mod orlogskaptajn Olsen. De af orlogskaptajn Olsen afgivne bemærkninger, som vidnet således først efter tiltalerejsningen er blevet bekendt med, ville imidlertid ikke have ændret hans stillingtagen til tiltalespørgsmålet.

Efter modtagelsen af SMK's udtalelse drøftede vidnet og Agger meget grundigt, hvorledes sagen skulle behandles, herunder om der skulle rejses tiltale, eller om sagen kunne afgøres arbitrært. En arbitrær afgørelse ville være at foretrække, idet en retssag kunne medføre megen blæst om forsvaret og blive både langvarig og bekostelig.

Der var ingen fortilfælde at støtte sig til ved bedømmelsen af sanktionsvalget, men vidnet og Agger fandt, at en straf på 20 dages betinget hæfte ville være en rimelig arbitrær afgørelse.

En arbitrær straf krævede imidlertid ikke blot orlogskaptajn Olsens accept. På grund af sagens karakter måtte også forsvarsministeriet være indstillet på, at der blev givet en arbitrær straf, selv om det som nævnt var vidnet, der havde det formelle ansvar. Han og Agger blev imidlertid enige om, at Agger, som under den første kommissionsdomstols behandling af sagen havde haft et godt samarbejde med orlogskaptajn Olsens bisidder, advokat Walsøe, skulle tage en uformel drøftelse med denne om muligheden for en arbitrær afgørelse, inden man forelagde spørgsmålet herom for forsvarsministeriet. Det var således alene generalauditøren, der på dette tidspunkt var orienteret om drøftelserne med advokat Walsøe, ikke forsvarschefen og for-

svarsministeriet.

Ved et senere møde blev også formanden for orlogskaptajn Olsens personelorganisation, premierløjtnant Schou, gjort bekendt med drøftelserne med advokat Walsøe om en arbitrær afgørelse og udtalte ønsket om en mildere afgørelse, hvilket både vidnet og Agger dengang afviste, idet det var givet, at det for forsvarsministeriet ville være afgørende, at sanktionsvalget kunne accepteres også udadtil, således at det ikke tog sig ud, som om man ville dække over nogen i forsvaret, heller ikke orlogskaptajn Olsen.

Den 18. oktober 1983 meddelte advokat Walsøe, at orlogskaptajn Olsen ikke var indstillet på at modtage en straf på 20 dages betinget hæfte. Agger og vidnet havde forinden dette svar drøftet, om det var acceptabelt i givet fald at foreslå en mildere afgørelse, hvad vidnet havde været meget betænkelig ved, men dog ikke havde villet udelukke, heller ikke, at man måske kunne gå helt ned til maksimumbøden 2.000 kr. Agger nævnte dette for advokat Walsøe, der lovede at forelægge spørgsmålet for orlogskaptajn Olsen. I november 1983 meddelte advokat Walsøe imidlertid, at orlogskaptajn Olsen alene ville modtage en irettesættelse for en rent arbejdsmæssig fejlbetjening af systemet uden påregnelig risiko for de faktisk indtrufne følger. Dette kunne hverken vidnet eller Agger acceptere, og sagen blev derefter den 6. december 1983 sendt til forsvarschefen med indstilling om, at der blev rejst tiltale mod orlogskaptajn Olsen.

Vidnet har ikke tidligere anvendt en fremgangsmåde, der svarer til de sonderinger, der fandt sted hos advokat Walsøe med henblik på at søge sagen afgjort arbitrært. Baggrunden, for at man gjorde det i denne sag, var alene sagens særegne karakter. Sonderingerne foregik helt uformelt på kollegial basis, og advokaten blev udtrykkelig gjort opmærksom på, at der var tale om foreløbige sonderinger og ikke noget bindende tilbud. Det var et forsøg på at tilvejebringe et grundlag for en arbitrær afgørelse, hvor mange forinden skulle "tages i ed". Når det ikke gik, skyldtes det, at en irettesættelse var helt umulig som arbitrær straf.

Vidnet har ikke i forbindelse med overvejelserne om tiltalespørgsmålet haft samtaler med nogen i forsvarsministeriet eller fået nogen form for politiske tilkendegi-

velser.

Ved afgørelsen af tiltalespørgsmålet har vidnet og Agger overvejet, om der kunne gøres ansvar gældende mod andre end orlogskaptajn Olsen. Også for så vidt angår kontreadmiral Michelsen overvejede man således, om ansvar skulle gøres gældende. Kontreadmiral Michelsen kunne vel nok, som den, der havde det øverste ansvar, have forbedret og strammet ledelsen af SMK. Der var således - som også erkendt af Michelsen - nogen usikkerhed om kompetenceforholdet mellem projektsektoren og vedligeholdelsessektoren. Sagen viste endvidere, at der har hersket usikkerhed om, hvor langt man kunne gå med fravigelse af procedurerne ved fejlfinding i missilsystemet. Der burde nok have været udfærdiget nærmere instrukser herom. Vidnet fandt imidlertid, at der reelt intet var at bebrejde Michelsen, hvis kommandoområde er og var meget stort og "dækkedes" af en række tekniske eksperter.

Hvad angår kommandørkaptajn Lensbøl, blev det overvejet, om ansvar skulle gøres gældende mod ham i anledning af henlæggelsen af "Coontz"-signalet. Det var nok uheldigt, at signalet ikke blev holdt i erindring, men det skøn, som Lensbøl udøvede, kunne man ikke med rimelighed bebrejde ham. Dels havde det næppe nyttet at rykke for nærmere oplysninger, dels måtte man regne med, at man ville blive orienteret på de regelmæssige møder, der afholdtes med alle Harpoon-missillandene. Forholdet kunne derfor heller ikke med rimelighed give anledning til tjenstlig påtale. En afdelingschef med et utal af sager må have adgang til at skønne inden for en vis margen, og hverken vidnet eller Agger fandt, at margen her var overskredet.

For Elgaard Jensens vedkommende er der efter vidnets opfattelse nok begået en fejl ved henlæggelse af brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas. Brevet var imidlertid noget vagt formuleret, og Elgaard Jensen har derfor troet, at der ville komme ændringer til manualerne, hvis brevet var ment som andet end en anbefaling. Elgaard Jensens fejl er ikke omfattet af gerningsbeskrivelsen i straffelovens § 157, der kræver, at der er udvist grov eller oftere gentagen forsømmelse, og der er derfor efter vidnets opfattelse ikke grundlag for at rejse tiltale mod Elgaard Jensen, der ikke er undergivet den militære straffelov. Hans forhold kunne derimod give anledning til en tjenst-

lig påtale.

Tiltalen mod orlogskaptajn Olsen bygger i det hele på kommissionsdomstolens beretning. Vidnet har selvstændigt vurderet grundlaget for beretningen og har været enig i domstolens konklusion. Når man arbejder med et så farligt system som Harpoon-systemet, må man udvise den yderste forsigtighed, også selv om man tror fuldt ud på nøglesikkerheden. Orlogskaptajn Olsen har i hvert fald sjusket på et område, hvor sjuskeri ikke kan tolereres.

Når det er sagt, er det da på den anden side klart, at der er en række formildende omstændigheder. Ellers kunne der heller ikke have været tale om at afgøre sagen med betinget hæfte eller eventuelt bøde.

Hvis byretten i straffesagen mod orlogskaptajn Olsen skulle nå til, at der alene er grundlag for at tildele Olsen en irettesættelse, ville vidnet for sit vedkommende ikke finde det påkrævet at anke afgørelsen. Vidnet peger i denne forbindelse på, at efter militær straffelovs § 11 kan irettesættelse træde i stedet for en kortere straf af hæfte eller bøde. Der er efter vidnets opfattelse under alle omstændigheder begået alvorlige betjeningsfejl på et område, hvor betjeningsfejl ikke må forekomme. Derimod er det mere tvivlsomt, om det kan bebrejdes orlogskaptajnen, at han ikke har indset den sikkerhedsmæssige risiko ved sine handlinger. Vidnet har selv givet udtryk for denne tvivl i sin skrivelse af 6. december 1983 til forsvarschefen i forbindelse med spørgsmålet, om der er den fornødne adækvans til at gennemføre et erstatnings- eller regresansvar.

Som vidne mødte hærauditor Hans Jørgen Agger, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar. Han forklarede, at generalauditøren en morgen spurgte ham, om han havde lyst til at være det offentliges repræsentant under den undersøgelse, som den første kommissionsdomstol skulle foretage. Han fik ingen forklaring på, hvorfor man ønskede at udpege ham, men begrundelsen for ikke at udpege Reimann kunne meget muligt være, at denne stod over for at skulle pensioneres.

Ved afgørelsen af tiltalespørgsmålet arbejdede vidnet, der jo kendte beretningen og de mange bilag, nært sammen med Biering-Sørensen. Vidnet skønnede, at beret-

ningen var fuldtud tilstrækkeligt grundlag for afgørelsen af tiltalespørgsmålet. Den eneste tvivl, der kunne være, var, om man havde misforstået en eller anden teknisk sammenhæng. Det var en af grundene til, at man hørte SMK.

Vidnet er først under straffesagen mod orlogskaptajn Olsen blevet gjort bekendt med de bemærkninger om den første kommissionsdomstols beretning, som er afgivet af de ansatte i SMK. Orlogskaptajn Olsens bemærkninger ville ikke have ændret vidnets stillingtagen til tiltalespørgsmålet.

Han og Biering-Sørensen var enige om, at det var ønskeligt at undgå at rejse tiltale og i stedet søge at nå til en arbitrær afgørelse, idet vidnet for sit vedkommende navnlig lagde vægt på det ønskelige i at undgå en - som det til fulde har vist sig - meget langvarig og for retsvæsenet bekostelig og belastende retssag om et emne, som efter vidnets vurdering allerede forelå helt tilstrækkeligt belyst og rigtigt vurderet i enhver væsentlig henseende af den første kommissionsdomstol. Herved henså vidnet også til, at der efter Biering-Sørensens og vidnets sammenfaldende bedømmelse under alle omstændigheder kun kunne blive tale om en beskeden straf af en størrelse, som klart lå inden for den arbitrære straffekompetence. Der blev derfor foretaget kollegiale sonderinger hos advokat Walsøe, ganske på linie med sædvanlige kollegiale drøftelser anklager og forsvarer imellem ved f.eks. behandlingen af tilståelsessager og sager om ankefrafald. Om egentlige tilbud var der overhovedet ikke tale. Det havde man slet ikke mandat til, jfr. allerede militær retsplejelovs § 9, stk. 1.

I første omgang var der tale om en arbitrær straf på 20 dages betinget hæfte. Walsøe lovede at undersøge sagen og meddelte efter nogen tid, at Olsen ikke kunne acceptere en sådan straf. Vidnet spurgte herefter, om dette beroede på størrelsen af den foreslåede straf eller på, om Olsen slet ikke kunne acceptere nogen straf, eventuelt blot en bøde. Advokat Walsøe kunne ikke umiddelbart svare herpå, men sagde, at det ville han undersøge. Den 4. november 1983 meddelte advokat Walsøe imidlertid, at orlogskaptajn Olsen kun ville modtage en irettesættelse, hvis præmisser ville afvige væsentligt fra den vurdering,

som indeholdes i kommissionsdomstolens beretning. Da dette var helt uacceptabelt, blev indstillingen om tiltalerejsning udfærdiget. Dette skete uden nogen form for påvirkning fra politisk eller anden side på grundlag af Biering-Sørensens og vidnets helt selvstændige vurdering af tiltalespørgsmålet, baseret på de i beretningen indeholdte konklusioner, som vidnet var og er enig i. Grundlaget for tiltalen mod orlogskaptajn Olsen kan man derfor læse sig til i beretningen fra den første kommissionsdomstol.

For Elgaard Jensens vedkommende måtte en eventuel tiltale lyde på overtrædelse af borgerlig straffelovs § 157, hvis anvendelse måtte forudsætte groft fejlskøn i forbindelse med henlæggelsen af brevet fra McDonnell Douglas, og det var der efter vidnets opfattelse ikke tale om. Enhver kan skønne fejl, og fejlskønnet er efter vidnets opfattelse ikke særligt groft. En tjenstlig påtale vil derfor efter vidnets opfattelse være passende.

Kommandørkaptajn Lensbøl kan vel siges at have begået en fejl ved at henlægge signalet vedrørende "Coontz"-uheldet uden at holde det i erindring, men dels havde det forinden passeret flere led, dels skete det på grundlag af oplysninger om, at uheldet skyldtes betjeningsfejl. Når hertil kommer, at Elgaard Jensen inden henlæggelsen havde indskærpet, at procedurerne skulle følges, er der efter vidnets opfattelse ikke noget egentligt kritisabelt ved ekspeditionen. For kommandør Ranthes vedkommende har det end ikke været overvejet at rejse tiltale.

Kontreadmiral Michelsens ansvar måtte i givet fald vedrøre forsømmelse ved ikke at have sørget for, at administrationen i SMK fungerede tilstrækkeligt effektivt, men der forelå efter vidnets opfattelse ikke fornødent grundlag for tiltale for pligtforsømmelse, henset bl.a. til kontreadmiralens omfattende ansvarsområde og til, at hans tid som chef for SMK kun omfatter den sidste del af det i sagen relevante tidsrum. Iøvrigt var manglerne i det administrative system jo erkendt og ville blive søgt rettet.

For orlogskaptajn Olsens vedkommende foreligger der vel nok formildende omstændigheder, men Olsen har dog begået fejl, som efter vidnets opfattelse berettiget har givet anledning til en straffesag. De såkaldte "grundlæggende sikkerheder" er nok overholdt, men det må lægges

til grund, at Olsen ikke har været i begrundet god tro. Personligt har vidnet måske nok en lidt mindre skrap opfattelse af Olsens adfærd end den, der er kommet til udtryk i beretningen fra kommissionsdomstolen; men systemets sikkerhed beror ikke blot på, om de "grundlæggende sikkerheder" er overholdt. Også procedurerne skal nøjes overholdes, og det måtte Olsen være klar over med den uddannelse, han har, og ud fra de givne forskrifter om forsvarlig behandling af missilsystemer.

Vidnet har ikke hæftet sig synderligt ved afsnittet om erstatningsretlig adækvans i Biering-Sørensens skrivelse af 6. december 1983 til forsvarschefen. Afsnittet er, så vidt vidnet husker det, forfattet af Biering-Sørensen alene.

Vidnet har efter Biering-Sørensens anmodning deltaget i et møde med premierløjtnant Schou, der er formand for orlogskaptajn Olsens organisation. Mødet foregik på et tidspunkt, hvor man fortsat overvejede mulighederne for en arbitrær straf. Schou blev orienteret herom, men vidnet husker iøvrigt ikke så meget fra mødet, der var helt uformelt og meget fredsommeligt.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive tilsendt vidnerne til godkendelse.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 15.20.

Kiil

/ Bjerg Hansen

Den 10. august 1984 kl. 10.00 afholdt kommissionsdomstolen det 4. retsmøde i Højesterets kæremålssal under forsæde af højesteretsdommer Kiil. Retsmødet var offentligt.

Det offentliges repræsentant under sagen, statsadvokat H. C. Abildtrup, var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, fungerede som protokolfører.

Sammen med orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte den beskikkede advokat, advokat Per Walsøe.

Som bilag 16 fremlagdes skrivelse af 8. august 1984 fra Søværnets Materielkommando med bilag (3 stillingsbeskrivelser).

Som bilag 17 fremlagdes et af McDonnell Douglas udarbejdet "Canister Launched Harpoon Safety Summary", dateret den 9. november 1976.

Herefter fremstod orlogskaptajn Henning G. Olsen.

Dommeren bemærkede, at den mod orlogskaptajn Olsen ved Københavns byret indledte straffesag i anledning af missiluheldet endnu ikke er afsluttet, og tilkendegav på denne baggrund orlogskaptajn Olsen, at han ikke er forpligtet til at afgive forklaring, og at hans forklaring - såfremt han valgte at afgive en sådan - ikke blev afgivet under ansvar som vidne.

Orlogskaptajn Olsen udtalte, at han ønskede at afgive forklaring for domstolen.

Afhørte forklarede, at han først under afhøringerne i den tidligere kommissionsdomstol hørte om brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas.

Han har ikke set det signal, som SMK modtog i anledning af "Coontz"-uheldet, men han fik at vide af Elgaard Jensen, at der havde været et uheld, idet der utilsigtet var affyret et missil fra destroyeren. Han ved, at Elgaard Jensen ringede til McDonnell Douglas for at få nærmere oplysninger om uheldet. Elgaard Jensen fik at vide, at der havde været tale om en egentlig - direkte - affyring.

Et tilsvarende uheld kunne efter afhørtes opfattelse ikke være sket i Danmark, da søværnet allerede på daværende tidspunkt havde truffet bestemmelse om, at tændkablerne skulle afmonteres under foretagelse af BIT-test. Da der ved "Coontz"-uheldet var tale om en regulær affyring, havde der været fejl i systemet, hvis missilet ikke var røget afsted.

I efteråret 1983 blev afhørte kontaktet af advokat Walsøe og spurgt, om han ville være interesseret i at modtage en arbitrær straf i form af en betinget hæftestraf. I første omgang talte man vist om 28 dage, senere om 20 dage. Senere igen blev han spurgt, om han ville modtage en straf i form af en bøde på kr. 2.000 eller eventuelt blot en irettesættelse. Han ønskede imidlertid ikke at modtage nogen arbitrær straf, da det ikke var godtgjort, at han havde overtrådt nogen af de foreskrevne procedurer, og derfor ikke ville have, at det kom til at stå, at han havde gjort noget forkert. Kun hvis det blev dokumenteret, at han havde gjort noget forkert, ville han være indstillet på at modtage en irettesættelse. Men en sådan dokumentation har han aldrig fået. Når man har sikret sig, at de grundlæggende sikkerheder er iagttaget, skal man alene se efter, at der er "Missile present" på den celle, man arbejder med, og signalet "Empty" på alle andre celler. Det er først i de nye bestemmelser, der blev udarbejdet cirka 3 måneder efter uheldet, at det er blevet foreskrevet, at man skal se efter, om der er lys og alene lys på den celle, som man arbejder med. Under det arbejde, han udførte umiddelbart før uheldet, så han ikke, at lampen til celle nr. 4 lyste, fordi han ikke havde sin opmærksomhed rettet mod den pågældende lampe. Selv om han imidlertid havde set lampen lyse, ville han ikke på daværende tidspunkt have troet, at missil nr. 4 kunne affyres med "Empty"-lampen tændt og uden "Missile present" tilstede, men ville have regnet med, at LSS stod forkert, og have drejet den fra bagbord til styrbord. Når han aktiverede affyringsgrebet, var det for at se, om det udskiftede relæ virkede som det skulle. Der var ikke tale om, at han foretog en firing-test.

Afhørte afleverer til retten fotokopi af side 3-55 i et af McDonnell Douglas den 9. november 1976 revideret "Interface control document". Dokumentet, som på den på-

gældende side indeholder en kort beskrivelse af "nøglesikkerheden", fremlægges som bilag 18.

Der findes regler i forskrifterne for fejlfindingsprocedurer, men der findes derimod ikke bestemmelser med henblik på at konstatere, om en fejl er udbedret. Under en fejlfindingsprocedure kan man derfor kun i et vist omfang gå frem på samme måde som under en af de i forskrifterne beskrevne tests, men man må altid sørge for at overholde de angivne sikkerhedsprocedurer.

Afhørte afleverer herefter til retten fotokopi af (dele af) et såkaldt "change 3" af 1. september 1982 til andet bind af manualerne fra McDonnell Douglas. Dokumentet fremlægges som bilag 19.

Forevist skrivelse af 29. juli 1981 fra McDonnell Douglas til Departement of the Navy bemærker afhørte, at uheldet den 6. september 1982 sandsynligvis næppe ville være sket, hvis det i skrivelsen indeholdte forslag til "safety note and warning" var blevet sendt til søværnet og kommunikeret videre.

Det ville derimod efter afhørtes opfattelse ikke have betydet nogen ændring, om han var blevet gjort bekendt med brevet fra McDonnell Douglas af 22. oktober 1980. Brevets indhold ville ikke have rokket ved hans tillid til nøglesikkerheden og betydningen af korrekt OFF-SIM indstilling.

Afhørte er bekendt med rapporten fra den undersøgelsesgruppe af teknikere, der blev nedsat i september 1982. Efter afhørtes opfattelse var der kun tre af gruppens medlemmer, der havde forstand på Harpoon-systemet, nemlig Elgaard Jensen og de 2 amerikanere. De 2 amerikanere var imidlertid efter afhørtes opfattelse forudindtagede på grund af deres tilknytning til McDonnell Douglas. Hertil kommer, at undersøgelsesgruppen i rapporten med urette lægger til grund, at afhørte var i færd med at foretage en firing-test, hvorefter man sammenligner hans handlinger med procedureforskrifterne ved foretagelse af en firing-test.

Efter afhørtes opfattelse var årsagen til uheldet en designmæssig svaghed i systemet, idet der til trods for, at alle grundlæggende sikkerheder var overholdt, kunne affyres et missil i den modsatte side af den, som han arbejdede med.

Som vidne mødte generalauditør Jens Harpøth, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar og forklarede, at departementschef Niels Madsen, justitsministeriet, i forbindelse med nedsættelsen af den første kommissionsdomstol ringede til forsvarsministeriet og oplyste, at daværende landsdommer Hermann var udpeget til at lede kommissionsdomstolens undersøgelser, og at man nu skulle finde en repræsentant for det offentlige under domstolens afhøringer.

Det blev vidnet orienteret om af daværende departementschef Verner Christiansen, forsvarsministeriet, som telefonisk ønskede at drøfte med vidnet, hvem man skulle foreslå udpeget som det offentliges repræsentant. Departementschefen oplyste, at man netop samme dag havde fået brev fra Dronningen med marineauditør Reimanns afskedigelse pr. 1. april 1983. Det ville derfor ikke være praktisk at udpege auditør Reimann, da arbejdet næppe ville være afsluttet inden hans afgang.

Vidnet blev herefter spurgt, om man havde tænkt på nogen anden, og da dette ikke var tilfældet, foreslog departementschefen auditør Agger, der reelt var den eneste mulighed. Vidnet havde intet at indvende herimod, men tilkendegav over for departementschefen, at han vidste, at Reimann ville blive ked af ikke at blive udpeget. Vidnet orienterede Reimann om, at Agger ville blive udpeget. Hertil sagde Reimann, at det var der ikke noget at gøre ved.

Efter at den første kommissionsdomstol havde afgivet beretning, blev der foretaget sonderinger hos advokat Walsøe for at undersøge mulighederne for at få sagen mod orlogskaptajn Olsen afgjort arbitrært. Vidnet var orienteret om disse sonderinger, der blev foretaget af Biering-Sørensen og Agger. Vidnet er ikke klar over, om forsvarsministeriet var orienteret om sonderingerne.

Efter at det havde vist sig, at det ikke ville være muligt at få sagen afgjort arbitrært, har vidnet haft en samtale med forsvarsministeriet om sagens videre forløb. Han mener, at det var afdelingschef Frederiksen, som han drøftede sagen med. Han orienterede denne om, at der ikke kunne opnås enighed om en arbitrær straf, og at sagen måtte afgøres i retten. Afdelingschefen var helt enig heri og gav udtryk for, at forsvarsministeren også ville finde

det mest rimeligt, at en sådan sag blev afgjort i retten.

Vidnet har ikke deltaget i afgørelsen af spørgsmålet, om der måtte være grundlag for at rejse tiltale mod andre end orlogskaptajn Olsen.

Som vidne fremstod advokat Per Walsøe, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar og forklarede, at han i det store og hele kunne tilslutte sig de af Biering-Sørensen og Agger afgivne forklaringer om sonderingerne vedrørende muligheden for at afgøre sagen arbitrært. Agger ringede og sagde, at han ikke havde nogen bemyndigelse til at foreslå en sådan afgørelse, men alene ønskede at "sondere terrænet". Vidnet talte med sin klient om sagen, men orlogskaptajn Olsen kunne ikke acceptere den sanktion på 20 dages betinget hæfte, som oprindeligt var på tale.

Agger spurgte herefter, om dette var udtryk for, at orlogskaptajn Olsen overhovedet ikke kunne acceptere nogen straf, eller om det var straffens størrelse, han var utilfreds med. Dette kunne vidnet ikke umiddelbart besvare, men lovede at drøfte spørgsmålet om en lavere straf med Olsen. Både bøde og irettesættelse blev nævnt. Vidnet sagde i denne forbindelse til Agger, at man i så fald måtte overveje at ændre grundlaget for straffen til et ansvar for rene arbejdsmæssige fejl uden påregnelig risiko for den utilsigtede affyring. Det var vidnets egen formulering, og han var ikke klar over, om Olsen kunne acceptere et sådant grundlag.

Senere meldte Agger tilbage, at en irettesættelse måske var en mulighed, men at Biering-Sørensen ikke ønskede, at Agger mødtes med vidnet for at finde en formulering for en sådan irettesættelse, idet han ikke ønskede, at der skulle komme noget frem i pressen om disse sonderinger.

Orlogskaptajn Olsen har aldrig taget stilling til den endelige formulering af grundlaget for en bøde eller en irettesættelse. Han har aldrig kunnet erkende sig skyldig, men har ikke afvist at se på en eventuel formulering af grundlaget for en arbitrær afgørelse.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive sendt til de

afhørte til godkendelse.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 11.15.

Kiil

/ Bjerg Hansen

Den 14. august 1984 kl. 10.00 afholdt kommissionsdomstolen det 5. retsmøde i Højesterets karemålssal under forsæde af højesteretsdommer Kiil. Retsmødet var offentligt.

Det offentliges repræsentant under sagen, statsadvokat H. C. Abildtrup, var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, fungerede som protokolfører.

For orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte den beskikkede advokat, advokat Per Walsøe. Henning G. Olsen var ikke mødt.

Som bilag 20 fremlagdes forsvarsministeriets skrivelse af 13. august 1984 med bilag (besvarelse af 3 spørgsmål i folketinget).

Som vidne mødte forsvarschefen, general Knud Jørgensen, der behørigt formået forklarede, at han havde læst beretningen fra den første kommissionsdomstol, inden han modtog forsvarskommandoauditørens indstilling af 6. december 1983. Han læste beretningen igen og studerede nøje indstillingen og bad derefter chefen for personelstaben, generalmajor Krogen, om hurtigt at iværksætte en sagsbehandling, herunder i fornødent omfang sørge for at holde kontakt til auditøren.

Vidnet nåede til at ville følge indstillingen fra forsvarskommandoauditøren, hvilket blev meddelt denne i en skrivelse af 12. december 1983. Mellem den 6. december og den 12. december 1983 har vidnet ikke drøftet sagen med forsvarsministeren eller med embedsmænd i forsvarsministeriet. Han er ikke bekendt med, om der på lavere niveau har været uformelle kontakter med forsvarsministeriet i den pågældende periode.

Forud for den 6. december 1983 har vidnet ved flere lejligheder drøftet sagen uformelt med forsvarsministeren. Ministeren har ikke direkte givet udtryk for, hvorvidt han foretrak sagen afgjort arbitrært eller under en retssag, men vidnet fornemmede, at ministeren ville foretrække, at sagen blev afgjort ved domstolene; en fornemmelse,

der bl.a. skyldtes, at man jo havde nedsat en uvildig kommissionsdomstol til at undersøge sagen i stedet for at lade undersøgelsen foretage af en auditor.

I skrivelsen af 12. december 1983 tiltrådte vidnet, at der rejstes tiltale mod orlogskaptajn Olsen, og at der ikke herudover rejstes tiltale mod nogen. I skrivelsen tages der alene stilling til spørgsmålet om tiltalerejsning. Der er derimod ikke taget stilling til, om der måtte være grundlag for andre sanktioner, og i givet fald mod hvem. Afgørelsen af dette spørgsmål, som ligger inden for vidnets kompetenceområde, bør afvente udfaldet af straffesagen mod orlogskaptajn Olsen. Samtidig med, at han tiltrådte forsvarskommandoauditørens indstilling, skrev vidnet et personligt brev til forsvarsministeren og orienterede denne om sin beslutning, herunder at der, for så vidt angår yderligere sanktioner over for de øvrige i sagen implicerede personer, antagelig vil blive tale om misbilligelse af en eller anden art. Fotokopi af brevet fremlægges som bilag 21.

Brevet er fulgt op af en skrivelse fra forsvarskommandoen af 16. februar 1984 til forsvarsministeriet, hvori det bl.a. er anført, at vidnet ikke ved at undlade at rejse tiltale mod andre end orlogskaptajn Olsen har truffet afgørelse om, hvorvidt de i beretningen anførte forseelser/undladelser for andre giver anledning til misbilligelser, sanktioner eller lignende. Skrivelsen fremlægges som bilag 22.

De personer, som vidnet herved sigter til, er kontreadmiral Michelsen, kommandørkaptajn Lensbøl og ingeniør Elgaard Jensen. Når vidnet har ønsket at afvente udfaldet af straffesagen mod orlogskaptajn Olsen, er grunden den, at han ikke vil risikere at reagere hverken for mildt eller for strengt over for de øvrige implicerede. Adspurgt af advokat Walsø forklarer vidnet, at han ikke har drøftet sagen med den tidligere kommissionsdommer Hermann, og at han ikke kan forestille sig, at nogle af hans medarbejdere har.

Som vidne mødte kontorchef Verner Gyde, forsvarsministeriet, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar. Han forklarede, at han er chef for ministeriets 5. kontor, hvorunder bl.a. den militære anklagemyndighed

sorterer. Da den første kommissionsdomstol skulle nedsættes, blev det på foranledning af en henvendelse fra justitsministeriet drøftet, hvem der skulle udpeges som det offentliges repræsentant ved domstolen. Marineauditør Reimann skulle pensioneres med udgangen af 1983 og skulle forinden afvikle ferie. Det måtte derfor forventes, at han reelt ville afgå i begyndelsen af februar, således at det ville være upraktisk at udpege ham.

Vidnet mener, at han var bortrejst til et auditørmøde i Sønderborg, da det blev besluttet at udpege hærauditør Agger. Der var reelt ikke andre muligheder end Agger, der efter vidnets mening var et rigtigt valg. Vidnet har aldrig hørt, at Hermann skulle have givet udtryk for, at han foretrak den ene for den anden.

Forsvarsministeriet modtog den første kommissionsdomstols beretning sidst i maj måned 1983. Kort efter, og inden beretningen blev sendt til forsvarschefen, var der en drøftelse af sagen på ministerens kontor. Til stede var bl.a. ministeren, den daværende departementschef Verner Christiansen, afdelingschef Mogens Frederiksen og vidnet.

Det lå i luften, at det egentlige problem i sagen var, om orlogskaptajn Olsens forseelse var af en sådan art, at der var grundlag for en straffesag. Andre blev slet ikke nævnt. Vidnet vurderede det således, at det, som orlogskaptajn Olsen havde lavet, ikke var så slemt, som pressen dengang ville gøre det til. Hans forseelse var alene, at han havde tilsidesat nogle procedureregler, og det burde ikke vurderes strengere, end hvis missilet var blevet siddende i. Affyringen og de hermed indtrufne følger var utilsigtede. Det var derfor vidnets vurdering, at sagen mod Olsen var egnet til at afgøres med en irrettesættelse, hvilket han gav udtryk for over for de øvrige, der syntes at blive lidt forbavsede over denne vurdering.

Ministeren gav udtryk for, at offentligheden nok ikke ville acceptere en arbitrær afgørelse på grund af pressens holdning. Han ville derfor foretrække, at sagen blev afgjort ved domstolene, men stillede intet krav herom, ligesom ingen "uden for huset" blev underrettet herom.

Med udgangen af 1983 gik departementschef Verner Christiansen af. Departementschefen holdt imidlertid ferie fra den 14. november, hvorfor afdelingschef Mogens Frede-

riksen varetog afdelingens opgaver med direkte referat til forsvarsministeren. Den nyudnævnte departementschef Jacques Hermann tiltrådte først den 1. januar 1984.

Beretningen fra den første kommissionsdomstol blev den 3. juni 1983 sendt til forsvarschefen som rettergangschef med anmodning om bl.a. at iværksætte en auditorundersøgelse. I de følgende måneder blev sagen behandlet af auditøren uden indblanding fra forsvarsministeriets side, idet man lagde megen vægt på at holde en lav profil i relation til tiltalespørgsmålet.

På et tidspunkt efter den 14. november 1983, vistnok den 5. december 1983, ringede en fuldmægtig imidlertid efter vidnets anmodning til auditor Biering-Sørensen for at spørge til sagen.

Af et sagsnotat, som fuldmægtigen udfærdigede om telefonsamtalen, fremgik, at der hos auditøren havde været overvejelser om at søge sagen mod orlogskaptajn Olsen afgjort arbitrært, og at man havde talt om 20 dages betinget hæfte. Denne oplysning kom lidt overraskende for vidnet, der vidste, at ministeren helst så sagen afgjort ved retten. Vidnet forelagde spørgsmålet for afdelingschef Mogens Frederiksen, der gik videre til ministeren. Vidnet fik ikke nogen tilbagemelding om ministerens stillingtagen. Havde han på et tidligere tidspunkt fået at vide, at der foregik sonderinger med henblik på en arbitrær afgørelse, ville han straks have beordret dem standset. Umiddelbart før den 12. december 1983 ringede oberstløjtnant Blixenkroner-Møller, der behandlede sagen i forsvarskommandoen, og sagde, at der nu ville blive rejst tiltale mod orlogskaptajn Olsen. Vidnet gav udtryk for, at ministeriet også foretrak en sådan løsning. Henvendelsen fra Blixenkroner-Møller skyldtes vist navnlig, at han ønskede oplyst, om der skulle rejses erstatningskrav over for orlogskaptajn Olsen, hvad vidnet afviste.

Som vidne mødte afdelingschef Mogens Frederiksen, forsvarsministeriet, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar og forklarede, at han har været chef for forsvarsministeriets 2. afdeling siden 1969.

På et tidspunkt efter at det var besluttet at nedsætte en kommissionsdomstol for at undersøge uheldet med Harpoon-missilet, ringede departementschef Niels Madsen, ju-

stitsministeriet, til daværende departementschef Verner Christiansen og sagde, at man skulle have en mand, der kunne "spille op" til dommeren. Departementschefen og vidnet drøftede, hvem man skulle udpege. Da auditor Reimann nogle dage forinden var blevet afskediget på grund af alder og skulle afvikle ferie inden sin fratræden, var det u hensigtsmæssigt at udpege ham, idet kommissionsdomstolen ikke kunne forventes at have afsluttet sit arbejde inden for den tid, der så ville være til rådighed. Enten vidnet eller departementschefen talte med generalauditøren om udpegning af en auditor. Det skulle være en mand fra København, og det ville så være hensigtsmæssigt med Agger. Man nævnte over for Hermann, at man ville udpege Agger, hvad Hermann fandt var i orden. Initiativet var således ministeriets.

I maj 1983 modtog ministeriet den første kommissionsdomstols beretning. Kontorchef Gyde har nok i forbindelse hermed givet udtryk for, at en irettesættelse efter hans opfattelse ville være en rimelig reaktion over for orlogskaptajn Olsen. Vidnet ytrede sig ikke selv om denne bemærkning, men mener, at både departementschefen og ministeren nok har været i tvivl om, hvorvidt det ville være en tilstrækkelig reaktion.

På et tidspunkt efter den 14. november 1983, fra hvilken dato departementschef Verner Christiansen afviklede ferie, fik vidnet af kontorchef Gyde at vide, at der foregik sonderinger med henblik på at afgøre sagen mod Olsen arbitrært. Vidnet forelagde denne oplysning for ministeren og nævnte, at det nok var bedst at lade sagen afgøre i retten. Ministeren var enig i dette synspunkt og tilføjede, at Olsen jo havde forkastet kommissionsdomstolens beretning. Denne udtalelse byggede ministeren efter vidnets erindring på pressens oplysninger om sagen.

Vidnet ringede herefter til generalauditøren og meddelte, at man havde hørt, at der foregik sonderinger med henblik på at afgøre sagen arbitrært, men at ministeren fandt det mest hensigtsmæssigt, at sagen blev indbragt for retten. Der var ikke tale om nogen ordre, men alene om en udtalelse om, hvad der efter ministeriets opfattelse var det mest hensigtsmæssige under de foreliggende omstændigheder. Vidnet har ikke haft kontakt med forsvarschefen om sagen.

Departementschef Hermann tiltrådte som departementschef i forsvarsministeriet den 1. januar 1984. Forud herfor har Hermann alene deltaget i et departementschefmøde om regeringens planer om modernisering af den offentlige sektor. Missilsagen er ikke blevet drøftet med ham. Det er dog muligt, at der er faldet en bemærkning om, at det ville være mest hensigtsmæssigt, at missilsagen var afgjort inden hans tiltræden. Vidnet tilføjer, at alle jo kun kunne være interesseret i noget sådant, og at det var med henblik herpå, at kontorchef Gyde havde rykket auditøren for en afgørelse.

Som vidne mødte fhv. departementschef Poul Verner Christiansen, forsvarsministeriet, der erklærede sig bekendt med vidnepligt og -ansvar. Han forklarede, at han i slutningen af september eller begyndelsen af oktober 1982 blev ringet op af departementschef Niels Madsen, justitsministeriet, der spurgte, hvem forsvarsministeriet kunne foreslå som det offentliges repræsentant under den undersøgelse, som den første kommissionsdomstol skulle foretage. Vidnet drøftede dette spørgsmål med afdelingschef Frederiksen og kontorchef Gyde. Auditøren for søværnet, auditor Reimann havde kort forinden fået sin afsked med udgangen af marts 1983 og skulle inden da afvikle ferie, således at det måtte være rimeligt over for kommissionsdommeren at finde en anden. Vidnet drøftede så spørgsmålet med generalauditøren, hvem han forklarede situationen og derefter foreslog, at auditor Agger blev udpeget, idet det skulle være en auditor fra København. Generalauditøren var lidt ked af at tilsidesætte Reimann, men forstod godt situationen. Spørgsmålet om, hvem man skulle udpege, blev ikke forelagt ministeren, men afgjort på embedsmandsplan. Spørgsmålet blev heller ikke drøftet med Hermann.

Vidnet kan erindre, at der i forsvarsministeriet har været forskellige opfattelser af, hvorledes der skulle reageres over for den eller de ansvarlige i anledning af uheldet. Indtil beretningen fra den første kommissionsdomstol forelå, var vidnet ikke tilbøjelig til at mene, at sagen kunne afgøres med en mild sanktion, men da beretningen indeholdt ret stærk kritik af orlogskaptajn Olsens adfærd, reviderede han denne opfattelse. Ligesom ministeren fandt han herefter ikke, at sagen egnede sig til at

afgøres arbitrært. Ved vurderingen heraf spillede det også ind, at orlogskaptajn Olsen - som det fremgik af pressen - havde taget afstand fra kommissionsdomstolens konklusioner.

Vidnet er først senere blevet bekendt med de sonderinger, der foregik i efteråret 1983 med henblik på at søge sagen afgjort arbitrært.

Han har på et tidspunkt forud for den 14. november 1983 drøftet sagen med forsvarschefen og givet udtryk for, at det var hans bestemte opfattelse, at ministeren ville foretrække en retsafgørelse. Han har ikke på noget tidspunkt forud for afgivelsen af den første kommissionsdomstols beretning drøftet sagen med Hermann.

Fra den 14. november 1983 afviklede vidnet ferie indtil sin afgang den 31. december 1983, og han har ikke efter førstnævnte tidspunkt været involveret i sagen.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive sendt til vidnerne til godkendelse.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 11.45.

Kiil

/Bjerg Hansen

Den 22. august 1984 kl. 10.00 afholdt kommissionsdomstolen det 6. retsmøde i Højesterets karemålssal under forsæde af højesteretsdommer Kiil. Retsmødet var offentligt.

Det offentliges repræsentant, statsadvokat H. C. Abildtrup, var mødt tillige med orlogskaptajn Hans Led som sikkerhedsbisidder.

Domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, fungerede som protokolfører.

For orlogskaptajn Henning G. Olsen mødte den beskikkede advokat, advokat Per Walsøe. Henning G. Olsen var ikke mødt.

Som vidne mødte civilingeniør Klaus Hinrichsen, der behørigt formanet forklarede, at han har været ansat i SMK's projektsektor siden den 1. juli 1972. Han er beskæftiget i våbenelektroniksektionen under våbenteknisk afdeling. Hans sektionschef var indtil den 5. november 1980 ingeniør Voldsted. Efter Voldsteds død fungerede vidnet, der var stedfortræder for sektionschefen, i en periode som sektionschef.

Umiddelbart inden han døde, havde Voldsted været på tjenesterejse til USA, og det var aftalt mellem vidnet og Voldsted, at sager vedrørende bl.a. Harpoon-systemet skulle afvente Voldsteds tilbagekomst, idet vidnet ikke havde særligt kendskab til dette system.

Brevet af 22. oktober 1980 fra McDonnell Douglas så vidnet første gang den 11. november 1980. Brevet er modtaget af SMK den 3. november 1980 og er på sædvanlig vis gået videre til en sekretær i våbenteknisk afdeling, hvor det er journaliseret den 11. november.

Vidnet læste brevet og syntes, at det "så lidt mystisk ud". Hans umiddelbare fornemmelse var, at McDonnell Douglas søgte at "vaske deres hænder", men han opfattede iøvrigt nærmest brevet indhold som et godt råd. Da ingen i projektsektoren efter Voldsteds død havde særligt kendskab til Harpoon-systemet, ringede vidnet til Elgaard

Jensen og orienterede denne om brevet. Vidnet mener, at han over for Elgaard Jensen gav udtryk for, at brevet efter hans opfattelse var lidt mærkeligt.

Elgaard Jensen var overrasket over, at brevet var dukket op på dette tidspunkt, da det ikke var blevet omtalt på det møde, som han og Voldsted netop havde deltaget i i USA med repræsentanter for McDonnell Douglas. De aftalte så, at brevet skulle sendes over til vedligeholdelsessektoren, hvor Elgaard Jensen ville varetage den videre sagsbehandling.

Senere ringede Elgaard Jensen og sagde, at brevet måtte opfattes som et forsøg på at give et godt råd. På anden måde kunne det ikke opfattes, når McDonnell Douglas ikke havde fulgt de aftalte spilleregler for, hvorledes korrektioner til manualerne skulle meddeles. Det forelå der klare regler for. Og hvis brevet skulle forstås som en advarsel om en betydelig risiko, så måtte det være kommet med påtegningen "urgent" eller lignende. Vidnet har ikke med Elgaard Jensen drøftet, om man eventuelt skulle ringe til McDonnell Douglas for at søge brevets indhold og betydning nærmere præciseret.

Heller ikke efter vidnets opfattelse indeholdt brevet tilstrækkeligt til at begrunde afmontering af tændkablerne. Hvis der var en latent risiko ved at have tændkablerne monteret, burde brevet have været udformet helt anderledes.

Så vidt vidnet erindrer, gik han og Elgaard Jensen efter Voldsteds død sagerne på dennes skrivebord og i dennes arkiv igennem, men der var ikke tale om nogen formaliseret overlevering. Overingeniør Flensburg, der er chef for våbenteknisk afdeling, har ikke set brevet fra McDonnell Douglas, men vidnet har orienteret ham om, at Elgaard Jensen havde kigget på Harpoon-sagerne, og opfordret afdelingschefen til at sørge for en formel aflevering af disse sager til vedligeholdelsessektoren, da der efter Voldsteds død ikke var nogen i projektsektoren, der havde særligt kendskab hertil.

Som vidne mødte kommandørkaptajn P. Tørslov, der behørigt formået forklarede, at han den 29. juni 1983 deltog i et møde med kontreadmiral Michelsen, kommandør Dynnes Hansen og auditørerne Biering-Sørensen og Agger.

Biering-Sørensen gav på mødet udtryk for sine foreløbige overvejelser, efter at den første kommissionsdomstol havde afgivet beretning. Han nævnte bl.a., at det var en sag uden fortilfælde, og at det var vanskeligt at finde et passende sanktionsniveau. Det blev drøftet, om der skulle foretages egentlige afhøringer af de implicerede i SMK. Resultatet af mødet blev imidlertid, at SMK blot skulle komme med sine bemærkninger til beretningen, men ikke lade foretage egentlige afhøringer, idet sådanne om nødvendigt skulle foretages af auditøren. Efter vidnets erindring var der ikke nogen af deltagerne i mødet, der gav udtryk for skepsis over for kommissionsdomstolens konklusioner.

Efter at det var besluttet, at SMK skulle afgive en udtalelse om beretningen, blev vidnet og Dynnes Hansen af kontreadmiral Michelsen pålagt at afæske de implicerede i SMK deres bemærkninger til beretningen. Meningen hermed var ikke, at de skulle "gentage" kommissionsdomstolens arbejde; men da sagen var stærkt teknisk betonet, var der mulighed for, at enkelte udsagn i de afgivne forklaringer var tillagt for lidt eller for megen vægt ved konklusionens udformning. Afæskningen skulle søge dette forhold afklaret og bruges som grundlag for den ønskede udtalelse om beretningen.

Det blev overladt til Dynnes Hansen og vidnet at vurdere, hvem der skulle afæskes bemærkninger, og de fandt på grundlag af kommissionsdomstolens beretning frem til dem, der havde været "tættest på". Det personel, der blev anmodet om bemærkninger, fik at vide, at bemærkningerne skulle bruges i sagsbehandlingen af SMK's svar på forsvarskommandoauditørens høring. Det blev tilkendegivet de pågældende, at de afgivne bemærkninger ville blive holdt inden for SMK. Senere - under byretssagen mod orlogskaptajn Olsen - har auditør Agger imidlertid ønsket bemærkningerne frem. Ingen af de personer, der har afgivet bemærkninger, har haft noget at indvende herimod.

Afæskningen foregik på den måde, at Dynnes Hansen og vidnet talte med de pågældende og noterede deres synspunkter, hvorefter bemærkningerne blev renskrevet og godkendt af de pågældende. Udtalelsen om beretningen blev afgivet til forsvarskommandoauditøren den 10. august 1983. Ved udformningen heraf var kontreadmiral Michelsen bekendt

med bemærkningerne. Der er den 29. august 1983 udformet et notat om afæskningen som en formel afslutning på den opgave, som Dynnes Hansen og vidnet var blevet pålagt.

Udtalelsen af 10. august 1983 er udarbejdet af kontreadmiral Michelsen, kommandør Dynnes Hansen og vidnet i fællesskab. Udtalelsen følger stort set kommissionsdomstolens konklusioner, idet der ikke i de afgivne bemærkninger var fremkommet noget, der kunne anfægte disse.

Som vidne mødte orlogskaptajn Carsten Høgh, der behørigt formået forklarede, at han har været tjenstgørende i SMK i to perioder, dels fra efteråret 1971 til december 1976, dels fra sommeren 1978 indtil oktober 1980. Han har i begge perioder været tjenstgørende i våbenskibssystemsektionen (PM 2); i den sidste periode som chef for sektionen, hvorunder hører operative spørgsmål bl.a. i forbindelse med missilsystemer.

Han deltog i forhandlingerne med McDonnell Douglas om køb af Harpoon-systemet, og han har i den forbindelse deltaget i en række møder i USA.

En af grundene til, at søværnet valgte Harpoon-systemet, var den sikkerhed, som var indbygget i systemet, og som ikke fandtes i andre systemer. Man kunne gardere sig mod sabotage og "pilfingre" ved hjælp af den i systemet indbyggede nøglesikkerhed, og man kunne derfor bruge systemet også ombord i mindre enheder.

Systemet indeholdt oprindeligt ikke nogen nøglesikkerhed fra producentens side. Først den 15. maj 1974 blev man præsenteret for en tekst, der beskrev nøglesikkerheden således i et dokument betegnet US Navy Harpoon Weapon System/Anti-Ship Missile System for torpedoboats, fregats and corvets, s. 5-26 og 5-27:

"This circuit prevents inadvertent launches by intentional or accidental action by requiring a key to activate the missile identifying circuit. This circuit also prevents inadvertent launches of adjacent missiles during maintenance and simulator operation by requiring feed-back from missiles and simulators and thereby blocking undesired or erroneous signals."

Vidnet forstod dette således, at man ville være garde-

ret mod en utilsigtet affyring, når "FS" var aflåst i den rigtige position og nøglen sikkert forvaret hos skibschefen, og at dette også ville gælde under vedligeholdelse og afprø-
ning af systemet.

Beskrivelsen af nøglesikkerheden er senere flere gange fulgt op af McDonnell Douglas, ganske vist med ændret ord-
lyd, men med samme reelle indhold og mening.

Intet system er dog 100% sikkert, og ud over de primære sikkerheder i form af "safety devices" og "safety interlocks" har producenten derfor også henvist til de såkaldte proceduremæssige sikkerheder. Vidnet har opfattet dette som et forbehold fra producentens side over for "tusindårsfejlen". Der var efter vidnets opfattelse ikke tvivl om, at McDonnell Douglas mente, at nøglen - med det lille forbehold for "tusindårsfejlen" - gav fuld sikkerhed. Det er under forhandlingerne fra producentens side fremhævet, at der var stor sikkerhed ved systemet. Man kan for så vidt godt tale om, at det var et salgsargument fra McDonnell Douglas' side.

Allerede under forhandlingerne vedrørende hovedkontrakten lå det klart, at en køber skulle orienteres om eventuelle ændringer eller forbedringer i systemet. Dette blev yderligere uddybet i "Follow-on Support"-kontrakten. Vidnet har ikke haft med forhandlingerne om "Follow-on Support"-kontrakten at gøre; men efter vidnets opfattelse er McDonnell Douglas kontraktligt forpligtet til at underrette det danske søværn om ændringer i systemet. Det kan dog undertiden være vanskeligt at afgøre, om en ændring vedrører den del af anlægget, som er leveret af McDonnell Douglas, eller om ændringen vedrører selve missilet, som leveres gennem US Navy.

Som vidne mødte forsvarsminister Hans Engell, der behørigt formået forklarede, at forsvarsministeriet modtog kommissionsdomstolens beretning midt i maj 1983. Beretningen blev offentliggjort den 7. juni samme år. I det mellemliggende tidsrum drøftede han beretningens indhold og det videre sagsforløb med ministeriets embedsmænd. Han kan huske, at kontorchef Gyde på et tidspunkt gav udtryk for, at en reaktion overfor orlogskaptajn Olsen i form af en irettesættelse måtte være tilstrækkelig. Vidnet syntes umiddelbart, at det måske så ud af lidt lidt i forhold

til konklusionen i beretningen, men ønskede ikke at lægge sig fast på noget bestemt niveau, fordi han ikke havde kendskab til tidligere lignende tilfælde, og sagen skulle jo videre til auditøren.

Det gjorde stærkt indtryk på vidnet, at aviserne skrev meget om sagen, og at orlogskaptajn Olsen ifølge pressen ganske afviste konklusionerne i domstolens beretning og gjorde gældende, at oplysninger, som burde været taget i betragtning, var udeladt, og at kommissionsdomstolen ikke havde haft den nødvendige tekniske indsigt for bedømmelse af sagen. På den baggrund var det vidnets opfattelse, at sagen ikke burde afgøres arbitrært, men at den måtte gå den sædvanlige vej gennem forsvarschefen til auditøren, der måtte foretage en egentlig behandling af sagen, således at alle relevante oplysninger kom frem - også de oplysninger, som orlogskaptajn Olsen måtte mene, ikke fremgik af beretningen. Eventuelle sanktioner mod andre måtte så afvente sagen mod orlogskaptajnen.

Ved fremsendelsen til forsvarschefen blev der ikke givet instrukser om sagens behandling. Vidnet har nok drøftet sagen med forsvarschefen og har formentlig også over for denne givet udtryk for, at han under de foreliggende omstændigheder foretrak en retssag fremfor en arbitrær afgørelse, men nogen instruks er ikke givet, heller ikke til auditøren.

Vidnet fik først i slutningen af november eller begyndelsen af december 1983 kendskab til de sonderinger, som den militære anklagemyndighed havde foretaget i efteråret 1983 med henblik på at undersøge mulighederne for en arbitrær afgørelse over for orlogskaptajn Olsen. Vidnet blev orienteret herom af afdelingschef Mogens Frederiksen, der gav udtryk for, at han syntes, at det var en mærkelig fremgangsmåde, som den militære anklagemyndighed havde anvendt. Vidnet var enig heri. Han fandt det underligt så at sige at "købslå" med orlogskaptajn Olsen om en arbitrær afgørelse, når orlogskaptajnen havde afvist kommissionsdomstolens konklusioner. Det har hele tiden været meget magtpåliggende for vidnet at behandle sagen åbent, således at det ikke kunne siges, at forsvaret holdt hånden over sine egne.

Vidnet aftalte derfor med afdelingschef Mogens Frederiksen, at denne skulle ringe til generalauditøren og

underrette denne om ministeriets syn på spørgsmålet om retssag eller arbitrær afgørelse. Der skulle ikke gives instrukser til anklagemyndigheden om sagens behandling, men afdelingschefen skulle give udtryk for, hvad der efter forsvarsministeriets opfattelse var mest hensigtsmæssigt. Det er meget muligt aftalt, at afdelingschefen skulle give udtryk for det synspunkt, at det nok var bedst, hvis sagen blev afgjort i retten.

Den 12. december 1983 modtog vidnet en skrivelse fra forsvarschefen med orientering om, hvad der var sket i sagen. Vidnet var enig både i forsvarschefens afgørelse af tiltalespørgsmålet vedrørende orlogskaptajn Olsen og i, at afgørelsen af, om der måtte være grundlag for sanktioner over for andre, måtte afvente udfaldet af sagen mod denne. Ønsket om en retssag mod orlogskaptajn Olsen fremfor en arbitrær afgørelse udsprang ikke af overvejelser om, hvad der var bedst for vidnet som forsvarsminister, men alene af ønsket om åbenhed omkring sagen, hvilket måtte forekomme særlig nødvendigt på grund af orlogskaptajn Olsens holdning til kommissionsdomstolens beretning.

Som vidne mødte kontorchef K. D. Andersen, forsvarsministeriet, der behørigt formanet forklarede, at han er chef for ministeriets 1. kontor, der bl.a. har med organisation, uddannelse og beredskab at gøre.

Da ministeriet i maj 1983 havde modtaget den første kommissionsdomstols beretning, skete den videre sagsbehandling af missiluheldet i samarbejde mellem 1. og 5. kontor. 1. kontor tog bl.a. stilling til, om beretningen kunne offentliggøres, mens spørgsmålet om ansvaret for uheldet, herunder om der var grundlag for at rejse tiltale mod nogen, snarere henhørte under 5. kontor.

Vidnet har ikke drøftet spørgsmålet om tiltalerejsning med forsvarsministeren eller med kontorchef Gyde. Gyde har måske nok uformelt givet udtryk for sin mening om sagen, men vidnet har ikke deltaget i noget specifikt møde om tiltalespørgsmålet.

Vidnet har først efter den 12. december 1983 fået kendskab til de sonderinger, der er foregået med advokat Walsøe.

Dommeren bemærkede, at udkast til tilførsel til retsbogen af de afgivne forklaringer vil blive sendt til vidnerne til godkendelse.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet kl. 13.35.

Kiil

/Bjerg Hansen

Den 24. september 1984 kl. 14.15 afholdt kommissionsdomstolen afsluttende retsmøde i Højesteret. Retsmødet var ikke offentligt.

Til stede var højesteretsdommer Kiil og domstolens sekretær, fuldmægtig Svend Bjerg Hansen, der fungerede som protokolfører.

Som bilag 23 fremlagdes skrivelse af 29. juli 1981 fra McDonnell Douglas til Departement of the Navy, Washington.

Som bilag 24 fremlagdes notat af 5. september 1984 fra advokat Per Walsøe.

Dommeren bemærkede, at samtlige afhørte har fået tilsendt udkast til tilførsel til retsbogen af deres forklaringer, og at den endelige tilførsel er sket i overensstemmelse med de pågældendes ændringer og tilføjelser til udkastet.

Dommeren tillagde den for orlogskaptajn Henning G. Olsen beskikkede advokat, advokat Per Walsøe, i salær 10.000 kr. + moms, der endeligt udredes af det offentlige.

Retsmødet sluttet.

Retten hævet.

Kiil

/ Bjerg Hansen